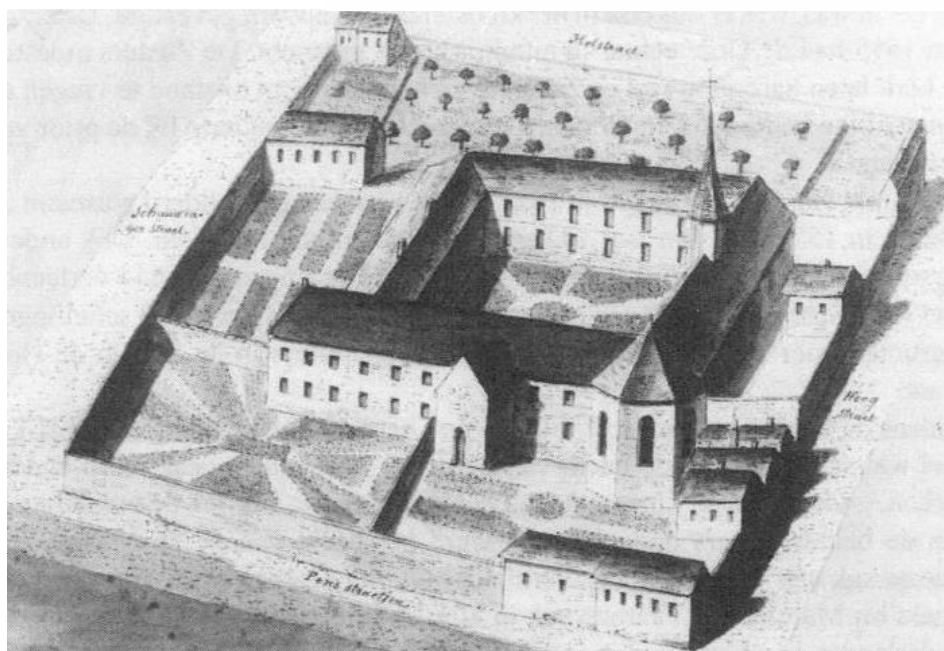

Eindverslag Opgraving Gent, Hoogstraat 19

Titel
Eindverslag opgraving Gent, Hoogstraat 19¹

Auteur(s)
Ben Terryn

met bijdragen van Olivier Van Remoorter, Tina Dyselinck, Niels Janssens, Ron Backx,
Ann-Sophie Dewitte en Carola Stern

Erkende archeoloog
BAAC Vlaanderen bvba
OE/ERK/Archeoloog/2015/00020

BAAC-Projectnummer
2018-0530

Plaats en datum
Evergem, 7 mei 2024

Reeks en nummer
BAAC Vlaanderen Rapport 2757
ISSN 2033-6896

Wettelijk depot
De Zwart Doos, Gent

© BAAC Vlaanderen bvba. Niets uit deze uitgave mag zonder bronvermelding worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door print-outs, kopieën, of op welke andere manier dan ook.

¹ Afbeelding op voorblad: Klooster van Galilea. Aquarel van A. Van de Eyne. Panorama naar plan van Hondius 1641.
Bron: BROGET 1995, p.193.

Inhoud

1	Beschrijvend gedeelte	1
1.1	<i>Administratieve gegevens</i>	<i>1</i>
1.2	<i>Archeologische voorkennis</i>	<i>3</i>
1.2.1	<i>Samenvatting bureauonderzoek (AN ID6479).....</i>	<i>3</i>
1.3	<i>Onderzoeksopdracht</i>	<i>4</i>
1.3.1	<i>Onderzoeksdoelstelling.....</i>	<i>4</i>
1.3.2	<i>Onderzoeksvragen</i>	<i>4</i>
1.3.3	<i>Geplande werken en bodemingrepen (AN ID6479)</i>	<i>6</i>
1.4	<i>Werkwijze en strategie</i>	<i>10</i>
1.4.1	<i>Methode en technieken.....</i>	<i>10</i>
1.4.2	<i>Organisatie van de opgraving.....</i>	<i>11</i>
1.4.3	<i>Afwijkingen uitvoer onderzoek.....</i>	<i>15</i>
1.4.4	<i>Inbreng specialisten en externe wetenschappelijke begeleiding.....</i>	<i>17</i>
2	Assessment	18
2.1	<i>Inleiding</i>	<i>18</i>
2.2	<i>Assessment van de site, de sporen en structuren</i>	<i>18</i>
2.3	<i>Assessment van de vondsten</i>	<i>19</i>
2.4	<i>Assessment van de stalen.....</i>	<i>19</i>
2.5	<i>Conservatie-assessment</i>	<i>20</i>
2.6	<i>Weergave onderzoek: kaarten.....</i>	<i>21</i>
3	Bodem en paleolandschap	25
3.1	<i>Paleolandschappelijk en bodemkundig kader</i>	<i>25</i>
3.2	<i>Beschrijving en interpretatie profielen, bodem en paleolandschap.</i>	<i>25</i>
3.3	<i>Stratigrafie van de site</i>	<i>32</i>
4	Analyse Sporen en structuren	33
4.1	<i>FASE 1: De prestedelijke (12de-13de eeuw) en vroegstedelijke occupatiefase (14de eeuw).</i>	<i>33</i>
4.1.1	<i>Algemeen overzicht FASE 1</i>	<i>33</i>
4.1.2	<i>Sporen</i>	<i>36</i>
4.1.3	<i>Conclusie Fase 1</i>	<i>42</i>
4.2	<i>FASE 2: Het kloostercomplex (15de-18de eeuw).</i>	<i>44</i>
4.2.1	<i>Algemene geschiedenis van het kloostercomplex.....</i>	<i>44</i>
4.2.2	<i>Cartografische bronnen van het kloostercomplex.....</i>	<i>45</i>
4.2.3	<i>Sporen en structuren uit FASE 2</i>	<i>49</i>
4.2.4	<i>Conclusie FASE 2.....</i>	<i>65</i>
4.3	<i>FASE 3: De periode na de het klooster (1783 tot heden).</i>	<i>66</i>
5	Vondsten.....	68
5.1	<i>Inleiding en administratieve gegevens</i>	<i>68</i>
5.2	<i>Aardewerk.....</i>	<i>69</i>

5.2.1	Assessmentmethode	69
5.2.2	Inventaris.....	69
5.2.3	Interpretatie.....	69
5.2.4	Conservatie en behandeling	69
5.2.5	Potentieel op kenniswinst	70
5.2.6	Exploitatie kenniswinst	70
5.2.7	Methode verdere uitwerking geselecteerde ensembles en contexten.....	70
5.2.8	Analyse en interpretatie geselecteerde ensembles en contexten	71
5.3	<i>Metaal</i>	78
5.3.1	Assessmentmethode	78
5.3.2	Inventaris.....	78
5.3.3	Conservatie en behandeling.....	78
5.3.4	Potentieel op kenniswinst	78
5.3.5	Analyse en interpretatie geselecteerde ensembles en contexten	79
5.4	<i>Glas</i>	80
5.4.1	Assessmentmethode	80
5.4.2	Inventaris.....	80
5.4.3	Conservatie en behandeling	80
5.4.4	Potentieel op kenniswinst	80
5.4.5	Analyse en interpretatie geselecteerde ensembles en contexten	80
5.5	<i>Natuursteen</i>	84
5.5.1	Inventaris en interpretatie	84
5.5.2	Conservatie en behandeling	85
5.5.3	Potentieel op kenniswinst	85
5.6	<i>Dierlijk botmateriaal</i>	86
5.6.1	Assessmentmethode	86
5.6.2	Inventaris.....	86
5.6.3	Interpretatie.....	87
5.6.4	Conservatie en behandeling	91
5.6.5	Potentieel op kenniswinst	91
5.7	<i>Bewaring en deponering</i>	93
6	Stalen	94
6.1	<i>Inleiding</i>	94
6.2	<i>Botanisch onderzoek</i>	94
6.2.1	Waardering	94
6.2.2	Analyse.....	95
6.3	<i>Bewaring en deponering</i>	96
7	Synthese onderzoeksresultaten	97
7.1	<i>Beantwoording van de onderzoeksvragen</i>	97
7.2	<i>Confrontatie met resultaten vooronderzoek</i>	100
8	Samenvatting	102
9	Lijsten	104
9.1	<i>Figurenlijst</i>	104
9.2	<i>Plannenlijst</i>	105
9.3	<i>Tabellenlijst</i>	106

10	Bibliografie.....	107
11	Bijlagen.....	111
11.1	<i>Kaartmateriaal</i>	<i>111</i>
11.1.1	Allesporenkaart Vlak 1	111
11.1.2	Allesporenkaart Vlak 2	111
11.1.3	Faseringsplan Vlak 1	111
11.1.4	Faseringsplan Vlak 2	111
11.2	<i>Lijsten.....</i>	<i>111</i>
11.2.1	Sporenlijst.....	111
11.2.2	Vondstenlijst	111
11.2.3	Fotolijst	111
11.3	<i>Bijlagen bij hoofdstuk 5: vondsten</i>	<i>111</i>
11.3.1	Assessmenttabel aardewerk	111
11.3.2	Determinatietabel metaal	111
11.3.3	Conserveringsrapport metaal	111
11.3.4	Assessmenttabel glas	111
11.3.5	Determinatietabel dierlijk bot.....	111
11.4	<i>Bijlagen bij hoofdstuk 6: Stalen</i>	<i>111</i>
11.4.1	Analyserapport botanie (pollen en macroresten) - L. den Boef & S. Delaney (BAAC bv)	111

1 Beschrijvend gedeelte

1.1 Administratieve gegevens

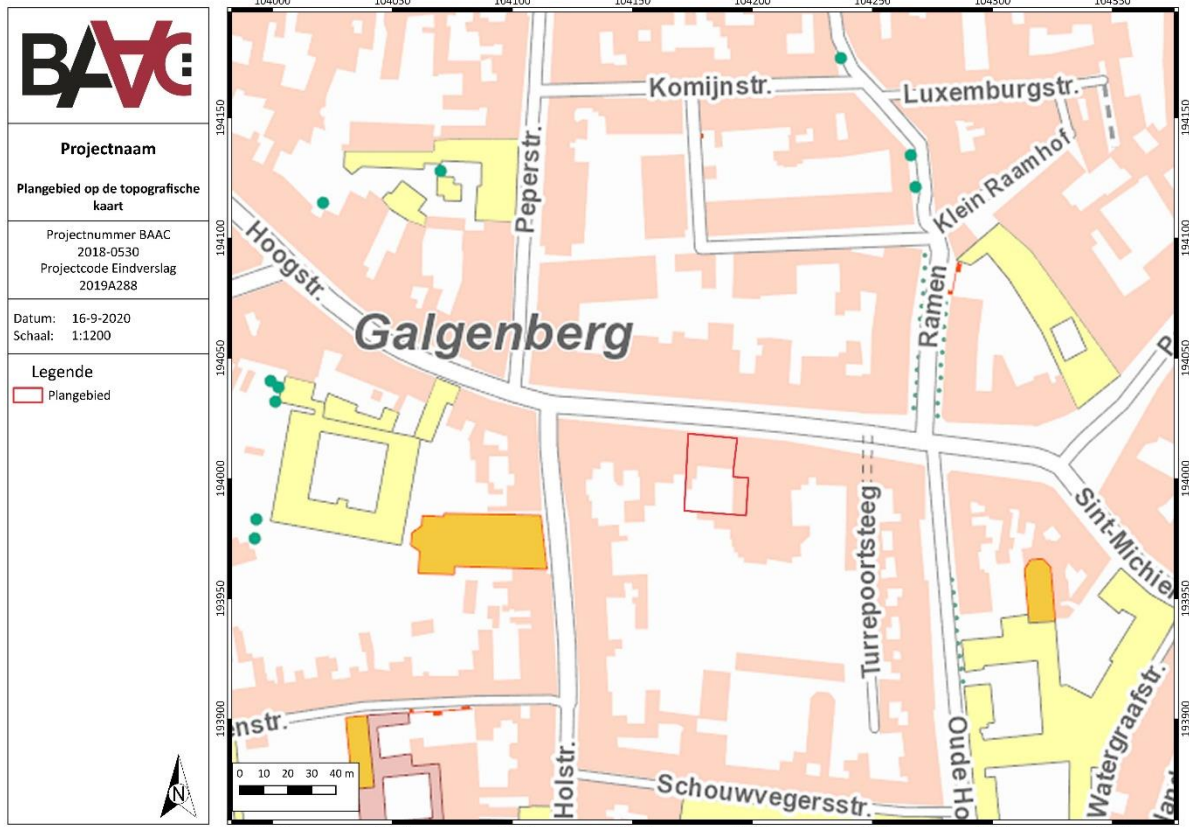
Naam site	Gent, Hoogstraat 19		
Ligging	Hoogstraat 19, gemeente Gent, provincie Oost-Vlaanderen		
Kadaster	Gent, Afdeling 15, Sectie F, Perceel 1564a		
Coördinaten	Noordwest:	x: 104173	y: 194019
	Noordoost:	x: 104194	y: 194017
	Zuidwest:	x: 104172	y: 193987
	Zuidoost:	x: 104197	y: 193985
Projectnummer BAAC Vlaanderen	2018-0530		
ID Archeologienota	ID6479 ²		
Opgraving	Projectcode	2019A288	
	Erkende archeoloog	Ben Terryn (Erkenningsnummer: 2015/00059) en Robrecht Vanoverbeke (Erkenningsnummer: 2015/00022).	
	Betrokken actoren	Ben Terryn (archeoloog/veldwerkleider)	
		Robrecht Vanoverbeke (archeoloog/veldwerkleider)	
		Sarah Schellens (archeoloog)	
		Jasmijn Overmeire (archeoloog)	
Betrokken derden	Ann-Sophie De Witte (archeoloog)		
	Hannah Vanhoecke (archeoloog)		
	Gunther Stoops (wetenschappelijke begeleiding, Stadsdienst archeologie Gent)		
Uitvoertermijn	23/01/2019 tem 10/03/2022		

Alle in dit document gebruikte plannen zijn afkomstig uit de catalogus van Geopunt Vlaanderen³ of het portaal Databank Ondergrond Vlaanderen⁴, tenzij anders vermeld.

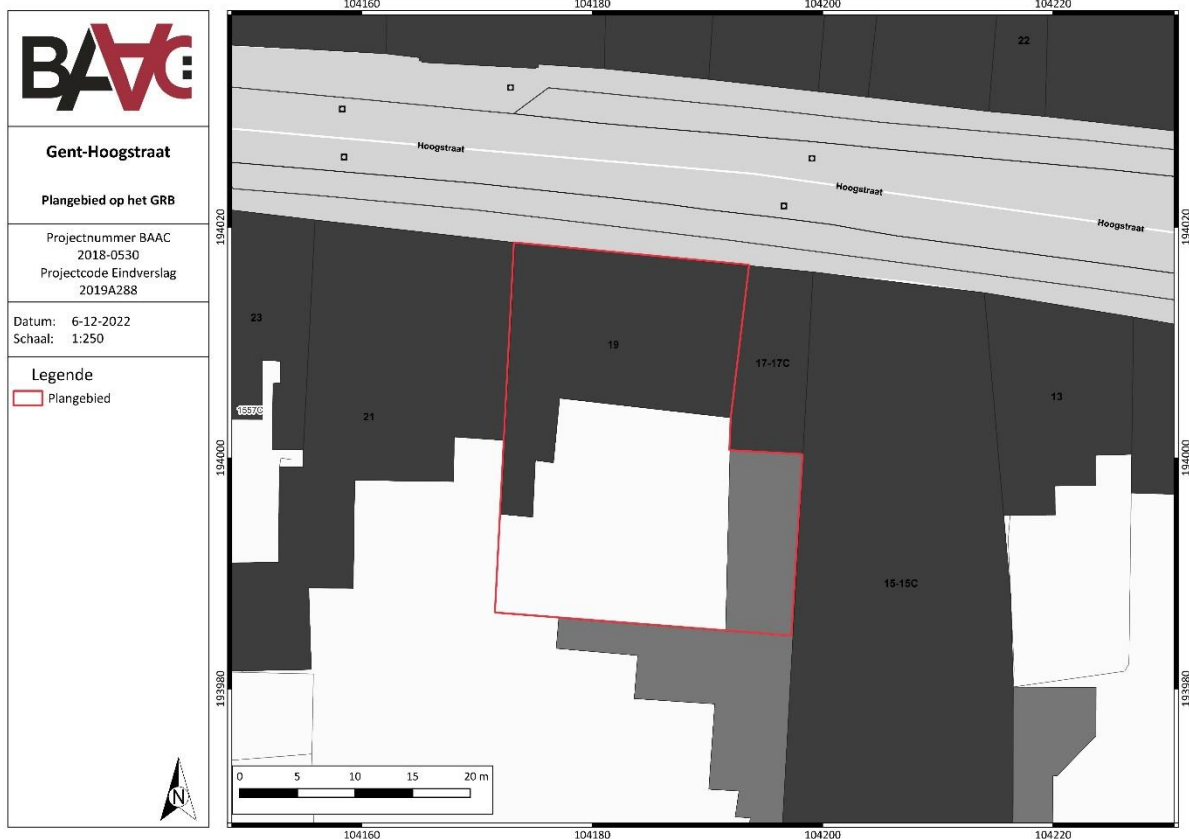
² LINTEN 2018.

³ GEOPUNT VLAANDEREN 2024 – administratief, historisch, orthofotografisch

⁴ DATABANK ONDERGROND VLAANDEREN 2023 – geografisch

Plan 1: Plangebied op topografische kaart (digitaal; 1:10.000; 16.09.2020)

Plan 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB) (digitaal; 1:250; 06.12.2022)

1.2 Archeologische voorkennis

1.2.1 Samenvatting bureauonderzoek (AN ID6479)⁵

Voor het plangebied gelegen aan de Hoogstraat 19 te Gent werd in 2018 een archeologienota opgemaakt in functie van een omgevingsvergunningaanvraag.⁶ Hierbij werd een bureauonderzoek uitgevoerd waarin naast een beschrijving van de geplande ingrepen ook een uitgebreid historisch onderzoek werd uitgevoerd:

"De initiatiefnemer plant op het terrein een totaalrenovatie van de bestaande gebouwen en de aanleg van een ondergrondse parkeergelegenheid met een oppervlakte van ca. 330m² - overeenkomend met de volledige binnenkoer van het perceel, en een diepte van 5,85 m onder het maaiveld- en de aanleg van een nieuwbouw van 90 m² met een verstoringsdiepte van 40 cm tussen de bestaande funderingen.

Het plangebied aan de Hoogstraat bevindt zich in de historische binnenstad van Gent. Het situeert zich tussen de voormalige tweede en de derde stadsomwalling van de stad en ter hoogte van de voormalige priorij van het Klooster van Galilea, gesticht omstreeks 1430. Van de periode voorafgaand aan de stichting van de priorij is zeer weinig bekend over het plangebied. Het is namelijk pas vanaf het begin van de 14de eeuw en de aanleg van de derde stadsomwalling dat het gebied effectief deel uitmaakt van de stad. Wel is duidelijk dat de stad al veel vroeger invloed begint uit te oefenen op de buitengebieden rondom de oorspronkelijke omwalde stadskern, de Portus. Zo is er sprake van het oprichten van een leprozenhuis in 1146 net ten westen van het plangebied en de verkaveling van het Marialand in 1176. Vestingwerken omstreeks 1300 zorgen ervoor dat het plangebied effectief binnen de omwalling van de stad komt te liggen.

Rond 1430 sticht Jan Eggaert in de Hoogstraat, ter hoogte van het plangebied, de nieuwe priorij van Galilea. Het kloostercomplex en het goederenbezit neemt in de loop van de 15de eeuw een grote uitbreiding waardoor de priorij en het klooster al snel het gebied tussen de Hoogstraat, de Holstraat, de Schouwvegersstraat en de Turrepoortsteeg inpalmt. Het klooster kent in de loop der eeuwen voorspoed, maar heeft ook regelmatig te kampen met problemen van interne (zoals brand, in 1515 en 1541) of externe aard (politieke en religieuze troebelen zoals de beeldenstorm, het calvinistisch bewind en de Franse revolutie). In 1783 wordt de kloostergemeenschap ontbonden door keizer Jozef II en de gebouwen worden in 1798 als nationaal goed verkocht. In 1810 wordt het volledige kloosterdomein onderverdeeld in verschillende percelen en verkocht.

Door deze lange, continue geschiedenis van het plangebied, zeker vanaf 1430 en vrijwel zeker ook al daarvoor, is de archeologische verwachting voor het plangebied zeer hoog en dienen bijgevolg vervolgstappen inzake archeologie te worden genomen. De aanwezigheid van een archeologische site werd op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek zo goed als zeker aangetoond. Daarom dient in een vervolgstadium geen verder vooronderzoek meer te worden uitgevoerd en is een definitieve opgraving de logische vervolgstap."

⁵ LINTEN 2018.

⁶ LINTEN 2018, pp.6-10, 27-36.

1.3 Onderzoeksopdracht

1.3.1 Onderzoeksdoelstelling⁷

De resultaten van een opgraving kunnen meer inzicht verschaffen in de geschiedenis van het plangebied als onderdeel van een priorij en een klooster die bestaan hebben sinds de eerste helft van de 15de eeuw en als deel van het gebied tussen de tweede en derde stadsomwalling van de stad Gent, waar de dynamiek van stadsuitbreiding en -ontwikkeling in de 13de-14de eeuw meer dan waarschijnlijk sporen heeft achtergelaten in het bodemarchief. Een opgraving kan nieuwe informatie aan het licht brengen, bestaande zekerheden bevestigen of ontkrachten of nieuwe feiten kan aanbrengen. Deze nieuwe feiten kunnen dan weer de aanzet vormen voor verder wetenschappelijk onderzoek met betrekking tot deze site. Deze wetenschappelijke doelstelling wordt verder genuanceerd in de onderzoeksvragen.

1.3.2 Onderzoeksvragen⁸

Bodem en paleolandschap (indien de natuurlijke bodem bereikt wordt):

- Op welke hoogte bevindt zich de natuurlijke bodem?
- Hoeveel verschillende lagen zijn er te onderscheiden (stratigrafie)? Welke zijn de waargenomen horizonten in de bodem, beschrijving + duiding?
- Waardoor kan het ontbreken van een horizont verklaard worden?
- Wat is de datering en samenstelling van de aangetroffen lagen?
- Wat is de relatie tussen de bodem, de landschappelijke context en de archeologische sporen?
- Wat was de paleolandschappelijke context van het onderzoeksterrein voor het ontstaan van het klooster en de priorij en de toetreding tot het stedelijke weefsel van Gent?
- Zijn er aanwijzingen voor de impact van de ligging van het terrein op de ontwikkeling van het landschap en de bodem en op de relatie tussen de mens en dit landschap (type landgebruik, inrichting van het landschap,...)
- Zijn er aanwijzingen voor een 'verstoven' oud landschap, zoals zuidelijker waargenomen aan de Posternestraat en de Maagdestraat?

Sporen en structuren:

- Zijn er sporen aanwezig? Zo ja, geef een beknopte omschrijving. Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen? Hoe is de bewaringstoestand van de sporen? Wat is de relatie tussen de bodem en de archeologische sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- Zijn er indicaties voor de aanwezigheid van funeraire contexten? Zo ja, hoeveel niveaus zijn te onderscheiden? Wat is de omvang? Komen oversnijdingen voor? Wat is het geschatte aantal individuen?

⁷ LINTEN 2018, p.13.

⁸ LINTEN 2018

- Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden (incl. de argumentatie)?
- Wat is de vastgestelde bewaringstoestand van elke archeologische vindplaats?
- Hoe staan de sporen in verband met het aanwezige bouwkundig en/of landschappelijk erfgoed?

Priorij en klooster:

- Kan de kennis over de algemene chronologie van de priorij en het klooster verfijnd worden a.h.v. de onderzoeksresultaten?
- Kan men op basis van het sporenbestand deze chronologie opdelen in meerdere periodes?
- Zijn er sporen van de oudste (15e-eeuwse) bouwfasen van de priorij en het klooster?
- Zijn er sporen van de verschillende brand- en destructiefasen van het klooster aangetroffen?
- Zijn er sporen van de verschillende renovatiefasen aangetroffen?
- Wat is de relatie tussen de oudere bouwfasen en de laatst gekende bouwphase (zie plan van 1798, Figuur 2): ruimtelijk, structureel,...?

Eventuele begraafplaats:

- Zijn er funeraire contexten bewaard in relatie met de kloosterkerk?
- Geef een algemene beschrijving van de begravingen (type, oriëntatie, status, positie van het lichaam, grafritten, begrafenisritueel).
- Indien er funeraire contexten worden aangetroffen in relatie met de kerk, kan er een afbakening gemaakt worden van een begraafplaats? In hoeverre is deze begraafplaats geruimd en/of verstoord? Hoeveel begravingenniveaus zijn te onderscheiden en wat is de begravingensdensiteit? Is er een ruimtelijke of chronologische indeling te maken op de begraafplaats?
- Wat is de bewaringstoestand van de individuen?
- Welke conclusies kunnen worden getrokken uit de basisanalyse van de skeletten? Leeftijd, lengte, geslacht, enz...
- Welke conclusies kunnen worden getrokken uit de analyse van de geselecteerde individuen?
- Voedingspatroon, paleopathologiën, traumate, enz...
- Wat is het wetenschappelijke potentieel voor verder onderzoek op deze skeletpopulatie?
- Hoe kaderen de resultaten van dit onderzoek binnen onze kennis van de site en binnen de bestaande hypothese aangaande de (ontstaans-)geschiedenis van het klooster en de priorij?

Het onderzoeksterrein voor de oprichting van de priorij en het klooster:

- Zijn er sporen of structuren aangetroffen uit de periode voor de oprichting van het klooster (eerste helft 15e eeuw)?

- Wat was de relatie met het zich ontwikkelende stedelijke weefsel van Gent? In het bijzonder in de periode vóór de aanleg van de derde stadsomwalling aan het begin van de 14e eeuw.
- Hoe was het terrein toen ingericht?
- Wat was de functie van het terrein?
- Zijn er sporen aanwezig die wijzen op menselijke activiteiten in de IJzertijd of Romeinse tijd of vroeger?

Materiële cultuur:

- Tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren de vondsten, wat is de vondstdichtheid en de conserveringsgraad?
- Welke typologische ontwikkeling maakte het aardewerk door in de aangetroffen fasen? In hoeverre zijn (chrono)typologieën met betrekking tot aardewerk en andere materiaalcategorieën uit aangrenzende regio's toepasbaar? Welke overeenkomsten en welke verschillen zijn aanwijsbaar?

1.3.3 Geplande werken en bodemingrepen (AN ID6479)⁹

Algemeen

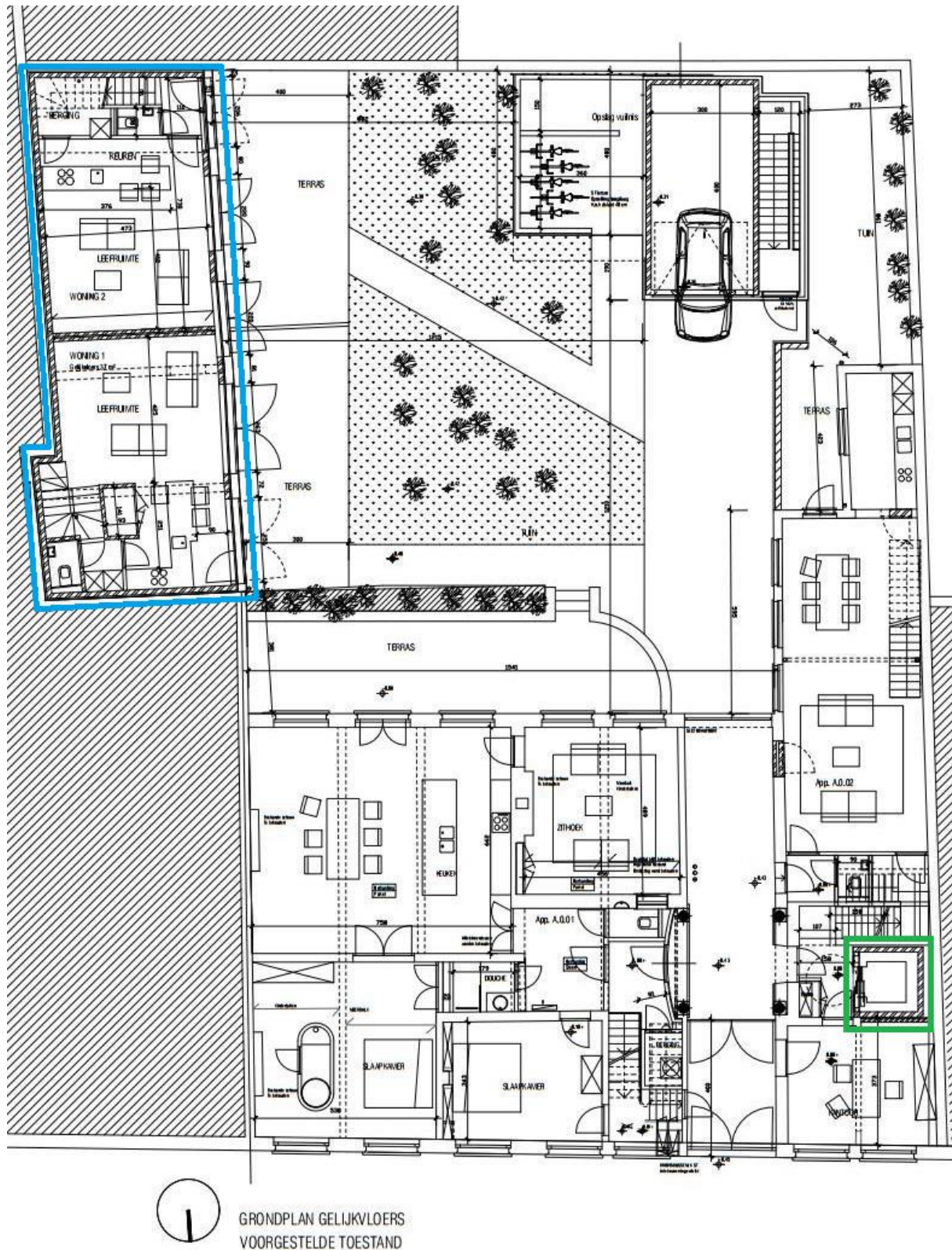
Volgende bodemingrepen werden besproken in de archeologienota. De opdrachtgever plant op het perceel een totaalrenovatie van de gebouwen en op de achterliggende koer de aanleg van een ondergrondse parkeergelegenheid. Hierbij worden eventueel in het plangebied aanwezige archeologische waarden onherroepelijk vernietigd.

De huidige bebouwing langs de straatkant zal intact blijven, de tuinmuur die het perceel in het zuiden afbakt inbegrepen. De bestaande bebouwing zal worden aangepast maar zonder ingrepen in de structuur of in de bodem. Binnenshuis worden de oorspronkelijke vloeren behouden en worden slechts enkele kleine ingrepen uitgevoerd in de bodem en vloer in functie van elektriciteitswerken. Er wordt in de noordwestelijke hoek van het gebouw een liftkoker voorzien met afmetingen van ca. 1,5 op 1,5 m (groen op Figuur 1). De verstoringsdiepte zal hier 1,70 m bedragen.

In het zuidoosten van het plangebied zal een deel van de huidige bebouwing, met een oppervlakte van ca. 90 m² worden afgebroken tot op het maaiveld (blauw op Figuur 1). De ondergrondse funderingen en massieven zullen niet worden verwijderd maar tussen de omtrekmuren zal wel worden verdiept tot 40 cm onder het huidige vloerniveau (Afwijking, zie 1.4.2 en 1.4.3).

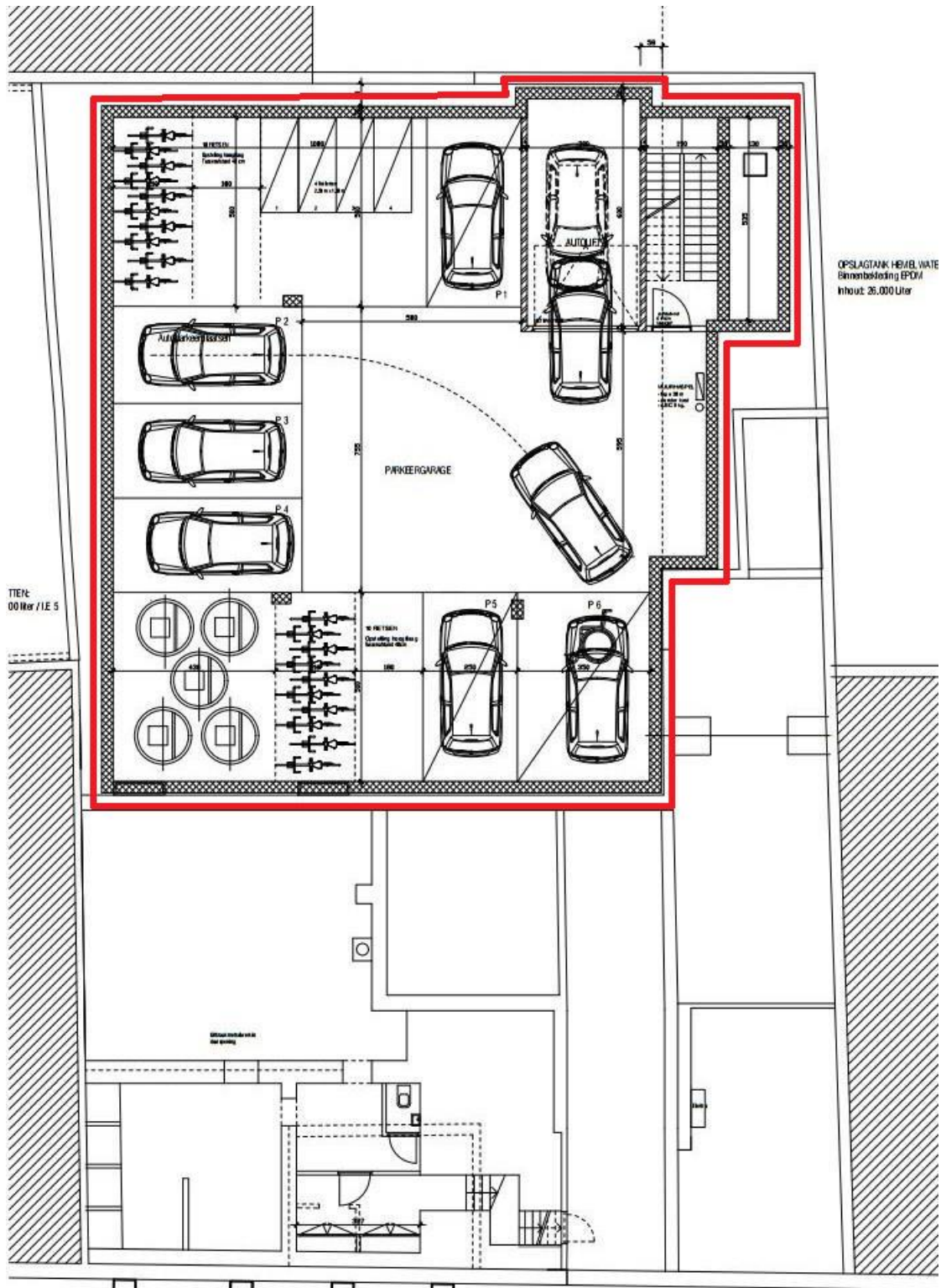
Ter hoogte van de huidige binnenplaats van het perceel plant de opdrachtgever de aanleg van een ondergrondse parkeergarage, dat ca. 330 m² beslaat (rood op Figuur 2). De geplande diepte van de werken bedraagt 5,85 m onder het maaiveldniveau, dat zich op 9 m TAW bevindt, m.a.w. een ingreep tot ca. 3,15m TAW.

⁹ LINTEN 2018, pp.6–10; (VVR).

Figuur 1: Geplande ingrepen op het gelijkvloers. Noorden is onder.¹⁰

¹⁰ LINTEN 2018, p.10; Bouwplan aangeleverd door opdrachtgever.

GRONDPLAN Kelder
VOORGESTELDE TOESTAND

Figuur 2: Geplande ingrepen op het kelderniveau, met de opgravingszone. Noorden is onder.¹¹

¹¹ LINTEN 2018, p.9; Bouwplan aangeleverd door opdrachtgever.

Impactanalyse

INGREEP	OPPERVLAKTE	DIEPTE
LIFTPUT	2,25M ²	1,70M
BIJGEBOUW	90M ²	40CM
PARKEERKELDER	330M ²	5,85M

Op Figuur 3 zijn de geplande ingrepen geprojecteerd op het plan van het Ursulinenklooster uit 1798. Op het plan is goed te zien hoe dat de geplande parkeerkelder te situeren is bovenop verschillende kloostervertrekken en mogelijk ook een deel van de kerk van het voormalige klooster.

Figuur 3: Plangebied en geplande ingreep op plan van het Ursulinenklooster uit 1798.

1.4 Werkwijze en strategie

1.4.1 Methode en technieken

Fasering en bepalingen uit het programma van Maatregelen¹²

Naar aanleiding van de complexiteit van de te volgen stappen, werd in het Programma van Maatregelen volgende fasering voorgesteld voor de opgraving.

- **Fase 1:** Verwijdering van de verharding en mazouttank in zone 1 (Figuur 3) en sloop bijgebouw zone 2 (Figuur 3).
- **Fase 2:** Plaatsing van de kelderwanden in zone 1 (Figuur 3) en opgraven zone 2 (Figuur 3).
- **Fase 3:** Stratigrafische opgraving zone 1 (Figuur 3).
- De uitgraving van de liftkoker (zone 3, Figuur 3) is niet verbonden aan één van bovenstaande fases en kan op gelijk welk moment worden uitgevoerd onder archeologische begeleiding. De profielen en eventuele grondsporen worden gedocumenteerd.

Algemeen diende het archeologisch onderzoek volledig conform de Code van Goede Praktijk¹³ te worden uitgevoerd. Het Programma van Maatregelen voorzag ook enkele specifieke bepalingen inzake onderzoekstrategie, -methodiek en -techniek. Hieronder worden de meest relevante aangehaald:

- De opgraving van zone 1 zal gebeuren in minstens twee werkputten. Hierbij wordt ervoor gezorgd dat minstens één dwarsprofiel geregistreerd kan worden om de opgravingsvlakken te linken aan de stratigrafie.
- De opgraving van zone 2 gebeurt in één werkput. De sloop van de huidige bebouwing gebeurt door de aannemer tot aan het huidige vloerniveau. De verwijdering van de vloerverharding en de ontgraving tot verstoringsdiepte wordt gezien als een archeologische opgraving. Gezien de voorziene verstoringsdiepte van 40 cm wordt in deze zone op deze diepte één vlak aangelegd.
- Op basis van het bureauonderzoek worden volgende specifieke sporen, spoorcombinaties en archeologische structuren verwacht:
 - o Gebouwde archeologische structuren: Zie bepalingen CGP 15.8.1.
 - o Waardevolle vloerniveaus
 - o Waterputten, beerputten en diepe afvalputten
 - o Sporen met menselijke resten en inhumatiegraven: Zie bepalingen CGP 15.8.4.

¹² LINTEN 2018, pp.16–20; (PVM).

¹³ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2021.

1.4.2 Organisatie van de opgraving

Het veldwerk aan de Hoogstraat te Gent werd gefaseerd uitgevoerd in de periode tussen 23 januari 2019 en 10 maart 2022 en nam in totaal 12 werkdagen in beslag. Het veldwerk stond onder leiding van erkende archeologen Ben Terryn en Robrecht Vanoverbeke. De fasering voorzien in het Programma van Maatregelen van de archeologienota werd hierbij als leidraad aangehouden. De effectieve methodiek en fasering van de uitvoering en de afwijkingen ten opzichte van het programma van maatregelen worden hieronder in detail beschreven.

Het opgravingsvlak werd aangelegd met behulp van een rupskraan van ca. 8 ton. Er werd gebruik gemaakt van verschillende graafbakken, naargelang dit nodig bleek. Van alle opgravingsvlakken werden overzichtsfoto's gemaakt. De sporen werden ingetekend door middel van een Robotic Total Station van het type Geomax en gedocumenteerd aan de hand van beschrijvingen. Opgravingsvlakken werden gedetecteerd met een metaaldetector van het type CScope 1220 XD. Sporen-, foto- en vondstenlijsten werden digitaal geregistreerd in het veld. Gebruik makend van een GIS-omgeving werden de verzamelde data verwerkt tot een gedetailleerd en overzichtelijk grondplan.

Zoals gesteld in het Programma van Maatregelen diende rekening gehouden te worden met een gefaseerde uitvoering van het archeologisch onderzoek. Dit om de voortgang van het totaalproject niet in het gedrag te brengen. Naar aanleiding van de complexiteit van een dergelijk bouwproces en van de te volgen stappen dienen de verschillende archeologische en civieltechnische werkzaamheden op elkaar afgestemd te worden. Het onderzoek werd uitgevoerd in vier fasen (zie Plan 3 en Tabel 1).

In de **eerste fase** (januari 2019) werd een archeologische begeleiding uitgevoerd tijdens het graven van de liftkoker binnen het te renoveren pand (zone 3; werkput 3). Ook werden gedurende deze begeleiding twee andere uitgravingen in de naastgelegen ruimtes opgevolgd. Voor deze bijkomende uitgravingen, respectievelijk tot -50 cm en -10 cm onder de bestaande vloer, waren omwille van de beperkte verstoring geen specifiek maatregelen opgenomen in het Programma van Maatregelen van de archeologienota.

Figuur 4: fase 1; opvolging van het graven van de liftput in zone 3.

Omdat deze werken gelijktijdig met het graven van de liftkoker werden uitgevoerd, werden ze echter wel opgevolgd. Bij deze uitgravingen werden echter, zoals verwacht, geen archeologisch relevante sporen aangetroffen.

De **tweede fase** (februari en april 2019) betrof het begeleiden van een aantal voorbereidende werken in functie van het plaatsen van de wand van de parkeerkelder in zone 1 (werkput 1). In februari werd de bestaande mazouttank in het noordoosten van zone 1 verwijderd en ook werden twee controleputten gegraven tegen de zuidelijke perceelsmuur omdat daar de fundering van de oude kloosterkapel werd verwacht. De aanwezigheid van deze funderingen had namelijk mogelijk implicaties voor de verdere bouw van de parkeerkelder. De zeer zware kapelfunderingen werden effectief aangetroffen en gedocumenteerd over een lengte van ongeveer 12 m (zie verder). Om het opbreken van deze massieve funderingen te vermijden, werd het kelderplan vervolgens aangepast en de palenwand 2,50 m opgeschoven in noordelijke richting. Zodoende konden de kapelfunderingen in-situ bewaard blijven.

Figuur 5: fase 2; verwijderen van de mazouttank (links) en documenteren van de fundering van de oorspronkelijke kloosterkapel (rechts) tegen de zuidelijke perceelsmuur.

Figuur 6: fase 2; opvolging van enkele sonderingsputten tegen de buitengevel van de gebouwen in zone 1.

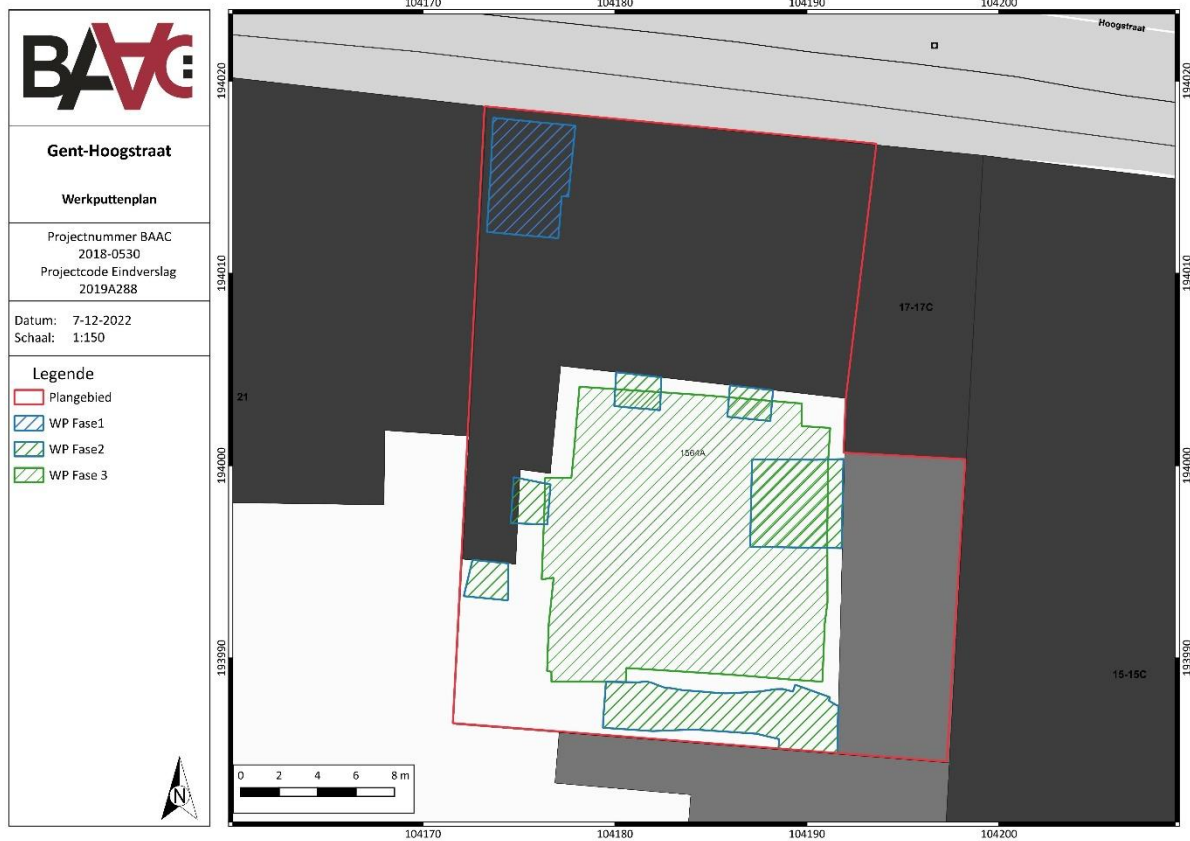
In april 2019 werden er nog vier sonderingsputten gegraven tegen de bestaande bebouwing in het noorden en westen van de binnentuin. Deze controleputjes dienden om ter plaatse de diepte van de bestaande funderingen in kaart te brengen ten behoeve van stabiliteitsonderzoek. Ter plaatse werd ook muurwerk verwacht dat verwijderd diende te worden om de secanspalenwand van de kelder te kunnen plaatsen. Op basis van de bevindingen in deze sonderingsputjes werd het kelderplan nog op enkele plaatsen gewijzigd.

De **derde fase**, tussen 6 en 16 juli 2020, betrof de opgraving binnen de geplande parkeerkelder in zone 1 (werkput 1). Deze fase werd uiteraard pas uitgevoerd na plaatsen van de secanspalenwand. De gehele oppervlakte binnen deze palenwand werd opgegraven tot op het niveau van de moederbodem. De aanwezige sporen en structuren werden hierbij in twee opgravingsvlakken gedocumenteerd.

Figuur 4: fase 3; opgraving van de parkeerkelder in zone 1.

Bedoeling was om in een **vierde fase** zone 2 (werkput 2) te onderzoeken ter hoogte van de geplande nieuwbouw ten oosten van de parkeerkelder. Het oorspronkelijke poortgebouw zou in de oorspronkelijke plannen worden gesloopt en tussen de funderingen zou vervolgens 40 cm diep worden uitgegraven. Uiteindelijk werd echter in maart 2022 definitief beslist om het poortgebouw toch niet te slopen en de geplande verstoring van 40 cm ter plaatse niet uit te voeren. Het archeologische onderzoek kon bijgevolg worden afgerond en zone 2 werd om deze reden niet onderzocht.

Plan 3: plangebied met de onderzoekszones per uitgevoerde fase op het GRB (digitaal; 1:250; 06.12.2022).

Tabel 1: Overzicht van oppervlakte en vlakhoogtes van de aangelegde werkputten.

FASE	WERKPUT	OPPERVLAKTE	HOOGTE VLAK
FASE 1	WERKPUT 3	24M ²	MAX. TOT 7,50M TAW
FASE 2	WERKPUT 1 (5 PUTJES)	85M ² (5 PUTJES)	TUSSEN 7,30 EN 8,50 TAW
FASE 3	WERKPUT 1 VLAK 1	205M ²	TUSSEN 7,00 EN 7,50 TAW
FASE 3	WERKPUT 1 VLAK 2	205M ²	TUSSEN 6,30 EN 6,50 TAW

1.4.3 Afwijkingen uitvoer onderzoek

Afwijkingen t.a.v. de CGP

Het onderzoek werd volledig conform de Code van Goede Praktijk uitgevoerd.

Afwijkingen t.a.v. de specifieke methodologie

Onderzoek in zone 2

De belangrijkste afwijking ten opzichte van het PVM van de archeologienota betrof het niet onderzoeken van zone 2 in het zuidoosten van het plangebied. De geplande ingreep bestond uit een sloop van het gebouw tot op het niveau van het maaiveld en het uitgraven van de bodem tussen de ondergrondse funderingen en massieven van 40 cm. Er werd uiteindelijk beslist het gebouw niet te slopen en geen afgraving uit te voeren. Bijgevolg werd zone 2 niet onderzocht. In maart 2022 werden tijdens een plaatsbezoek nog wel enkele foto's genomen van de situatie ter plaatse.

Figuur 7: Foto genomen van de situatie ter hoogte van zone 2. Het poortebouw ter plaatse zal behouden blijven en binnen het gebouw zal enkel de bestaande vloer vervangen worden er zal bijgevolg geen afgraving plaatsvinden.

Aanpassing contour parkeerkelder

Een andere afwijking bestond uit het aanpassen van de contour van de geplande parkeerkelder. Op basis van de proefputjes die in fase 2 werden gegraven, werd beslist om de contour van de parkeerkelder op enkele plaatsen aan te passen om zodoende aanwezige massieven te vermijden. Belangrijkste aanpassing was het opschuiven met 2,50 m van de zuidelijke zijde om zodoende de massieve fundering van de kloosterkapel volledig te vermijden. De fundering diende zodoende niet afgebroken te worden en kon in situ bewaard blijven. Ook in het oosten en noorden werd de contour van de palenwand nog licht gewijzigd en niet volledig tot tegen de grenzen van het plangebied geplaatst.

Figuur 8: Foto van de zware funderingsmuur van de oorspronkelijke kloosterkapel die werd aangetroffen in het zuidelijke deel van zone 1.

Aanleg werkput zone 1

In tegenstelling met het PvM werden er geen twee aparte werkputten aangelegd bij het uitgraven van zone 1. Dit omwille van moeilijkheden die dit zou veroorzaken met betrekking tot de stockage en afvoer van de grond binnen de beperkte oppervlakte van de af te graven zone. Wel werd deze werkput zoveel mogelijk in twee aparte delen uitgegraven waarbij eerst het oostelijke deel en nadien het westelijke deel werd verdiept. Hierbij werden verschillende grotere profielen geregistreerd, zeven in totaal, om zodoende de stratigrafie binnen de werkput in kaart te brengen. Er werden daarbij zowel profielen gedocumenteerd van noord naar zuid als van oost naar west (zie Plan 8).

1.4.4 Inbreng specialisten en externe wetenschappelijke begeleiding

Actoren en specialisten

- Ben Terryn en Robrecht Vanoverbeke (archeologen/veldwerkleiders)
- Sarah Schellens, Jasmijn Overmeire, Ann-Sophie De Witte, Hannah Vanhoecke (archeologen)
- Sarah Schellens (planverwerking)
- Olivier Van Remoorter (specialist middeleeuws aardewerk)
- Tina Dyselinck en Niels Janssens (specialisten handgevormd aardewerk)
- Ron Backx (specialist metaal)
- Ann-Sophie Dewitte (specialist dierlijk bot)
- Carola Stern (specialist natuursteen en specialist glas)

Betrokken derden

- Gunther Stoops (wetenschappelijke begeleiding, Stadsdienst archeologie Gent)
- L. den Boef & S. Delaney (Waardering en analyse botanie, pollen en macroresten, BAAC bv)

2 Assessment

2.1 Inleiding

Tijdens het veldwerk werden alle sporen, structuren, vondsten en stalen op basisniveau beschreven en geregistreerd, zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk, hoofdstuk 15. Uit deze verzameling van gegevens zijn de data voorhanden voor een gedegen assessment van de vondsten, stalen, sporen, spoorcombinaties en archeologische structuren en de site in zijn geheel. Alle data van de opgraving werden opgelijst in de sporenlijst, vondstenlijst en tekeningenlijst. Deze data werden gekoppeld aan de tekeningen, foto's en overzichtstekeningen.

2.2 Assessment van de site, de sporen en structuren

In het assessment wordt de algemene fasering binnen het sporenensemble voorgelegd en wordt gemotiveerd waarom bepaalde fases, sporen en/of structuren dieper zullen worden uitgewerkt dan andere in de analyse. De analyse wordt uitgeschreven in hoofdstuk 3. Dit hoofdstuk omvat een beschrijving van de archeologische site, de stratigrafie en een bespreking van de sporen en structuren per bewoningsfase. Tevens wordt een interpretatie gegeven aan de aangetroffen sporen en structuren.

De opgraving aan de Hoogstraat heeft zoals verwacht diverse sporen opgeleverd uit de middeleeuwen, de nieuwe en de nieuwste tijd. In totaal werden 86 spoornummers uitgeschreven waarvan de helft (n=43) kan worden toegeschreven aan harde bouwstructuren zoals muren en funderingen (n=25), vloeren (n=4), goten (n=3) en afvalstructuren (n=9) en waterputten (2). De overige helft bestaat uit grondsporen zoals (puin)kuilen (n=28), greppels (n=4) en de voor sites met een complexe stratigrafie typische ophogingslagen met stadsafval (n=8). Uit de bodemprofielen (zie 3.2 en 3.3) blijkt dat het terrein doorheen de tijd stelselmatig werd opgehoogd met verschillende van deze antropogene ophooglagen. De oudste lagen en de ingebruikname van het terrein valt te dateren in de 12de eeuw, maar vooral vanaf de 13de-14de eeuw neemt de antropogene invloed op het terrein toe. Niet toevallig valt dit samen met de periode dat het gebied binnen de stadsomwalling komt te liggen en de oprichting van de priorij van Galilea in 1430. Het grootste deel van de bouwsporen kan dan ook verbonden worden met dit kloostercomplex dat hier tot 1783 aanwezig was. Samengevat is de occupatiegeschiedenis van de onderzoekslocatie in een drie grote fases op te delen:

- **FASE 1:** De prestedelijke (12de-13de eeuw) en vroegstedelijke occupatiefase (14de eeuw) voorafgaand de oprichting van het kloostercomplex. In deze fase lag het terrein in eerste instantie nog buiten de stad, maar zien we al wel de eerste sporen die wijzen op de ingebruikname ervan. Na de bouw van een nieuwe stadsomwalling in 1300 nemen de activiteit op het terrein steeds verder toe.
- **FASE 2:** De periode van het kloostercomplex (15de-18de eeuw). Het kloostercomplex werd opgericht in 1430 en bleef tot 1783 in gebruik. Uit historische bronnen is gekend dat er gedurende de 350 jaar dat het klooster heeft bestaan verschillende verwoestende gebeurtenissen hebben plaatsgevonden die afbraak en heropbouw van gebouwen en structuren tot gevolg hadden. Mogelijk is deze fase dus verder onder te verdelen in FASE A (15de eeuw) en FASE B (16de-18de eeuw) met als breekpunt de grote verwoestingen van het kloostercomplex in de eerste helft van de 16de eeuw.
- **FASE 3:** De periode na de het opheffen van het klooster (vanaf 1783 tot heden). In het begin van deze fase wordt het kloostercomplex verkocht, opgedeeld en gedeeltelijk afgebroken.

In het licht van de vooraf opgestelde onderzoeksopdracht en onderzoeksvragen zal tijdens de analyse van sporen en structuren (hoofdstuk 4) de meeste aandacht uitgaan naar de sporen en structuren uit FASE 1 en FASE 2. Het is namelijk daar dat de meeste kenniswinst te behalen valt. De sporen uit FASE 1 kunnen meer informatie genereren over het onderzoeksterrein gedurende de prestedelijke fase en de ontwikkelende van het stedelijke weefsel in dit deel van de stad. Voor FASE 2 zal een verdere analyse van sporen en structuren mogelijk meer inzicht verschaffen over een eventuele bouwfaserings voor het kloostercomplex. Met name welke sporen en structuren toebehoren aan de oudste bouwfases van het complex en welke eventueel verbonden zijn met de verwoestingen in de 16de eeuw en de daaropvolgende verbouwingswerken in recentere perioden. FASE 3 is in het licht van de onderzoeksdoelstelling minder relevant. Sporen en structuren uit deze fase zullen daarom slechts in grote lijnen beschreven worden.

2.3 Assessment van de vondsten

Er werd geen selectie van de vondsten op het terrein doorgevoerd. Alle vondsten werden ingezameld, met uitzondering van deze aangetroffen in de bouwvoor. Dit vondstmateriaal (99 uitgeschreven vondstnummers) werd gewassen, gedroogd, gesplitst en ingevoerd in datalijsten, waarna specialisten een eerste assessment maakten en voorstel tot verdere uitwerking. De assessment is uitgevoerd door enerzijds de projectleider, anderzijds door specialisten ter zake. Methoden, technieken en criteria worden in de desbetreffende paragrafen verder beschreven in hoofdstuk 5.

Het vondstmateriaal is onder te verdelen in vijf vondstcategorieën: aardewerk en bouwceramiek, dierlijk bot, metaal, natuursteen en glas. Er werden geen artefacten uit organische grondstoffen zoals hout of textiel ingezameld. Dit is vermoedelijk te wijten aan het relatief lage aantal afvalcontexten dat werd aangetroffen en vooral de minder goede bewaringstoestanden in deze contexten.

Het grootste deel van de vondsten komt uit drie afvalcontexten, namelijk sporen 1029, 1041 en 1072. Deze contexten werden dan ook geselecteerd voor verdere analyse van de vondsten en van de stalen. Daarnaast zijn er nog een aantal afvalkuilen (o.a. sporen 1019, 1035), ophooglagen (o.a. sporen 1018, 1022 en 1033), en een greppel (spoor 1078) waaruit relatief veel vondsten werden ingezameld. Voor deze contexten is bij de analyse van het vondstmateriaal voornamelijk gefocust op deze die dateren uit FASE 1 en FASE 2. De vondsten uit deze contexten werden in hun volledigheid gedetermineerd, beschreven en gedateerd. Een metalen object uit spoor 1041 werd geselecteerd voor conservering. Zowel het assessment als de analyse van de verschillende vondstcategorieën zijn ondergebracht onder hoofdstuk 5.

2.4 Assessment van de stalen

Tijdens het veldwerk werden diverse stalen in het kader van natuurwetenschappelijk onderzoek genomen. Gezien de ligging binnen de historische stadskern was de kans op het aantreffen van vondstrijke contexten namelijk heel hoog. Ook was er een kans op het aantreffen van graven in relatie met de kloosterkerk die mogelijk deels binnen het onderzoeksgebied gelegen was. In het PvM van de adviserende Nota werden daarom de volgende staalnames, in kader van de onderzoeksvragen, opgesomd:

- Koolstofdatering (14C)
- Onderzoek van macroresten (planten en dieren)
- Palynologisch onderzoek (landschapsreconstructie), monsters uit relevante sporen of contexten
- Archeozoölogie

- Mortelanalyse
- Determinatie hout/houtskool
- Natuursteenidentificatie en herkomstbepaling
- Dendrochronologie
- Röntgen-foto metaalvondst
- Stelpost conservatie kwetsbare vondsten
- Waarderend fysisch antropologisch onderzoek
- Basisanalyse skeletten fysisch antropoloog

Elk relevant spoor werd bemonsterd, zodoende de wetenschappelijke onderzoeksvraagstellingen beantwoord konden worden. De veldwerkleider besliste op welke manier de staalname werd aangepakt en na afloop van het veldwerk werd advies ingewonnen bij de gespecialiseerde laboratoria over het al dan niet analyseren van de genomen stalen. De stalen zijn geselecteerd op basis van volgende criteria:

- Kan het analyseresultaat één of meerdere onderzoeksvragen beantwoorden?
- Passen de gekozen stalen binnen het voorstel gedaan in het Programma van Maatregelen van de adviserende Nota?

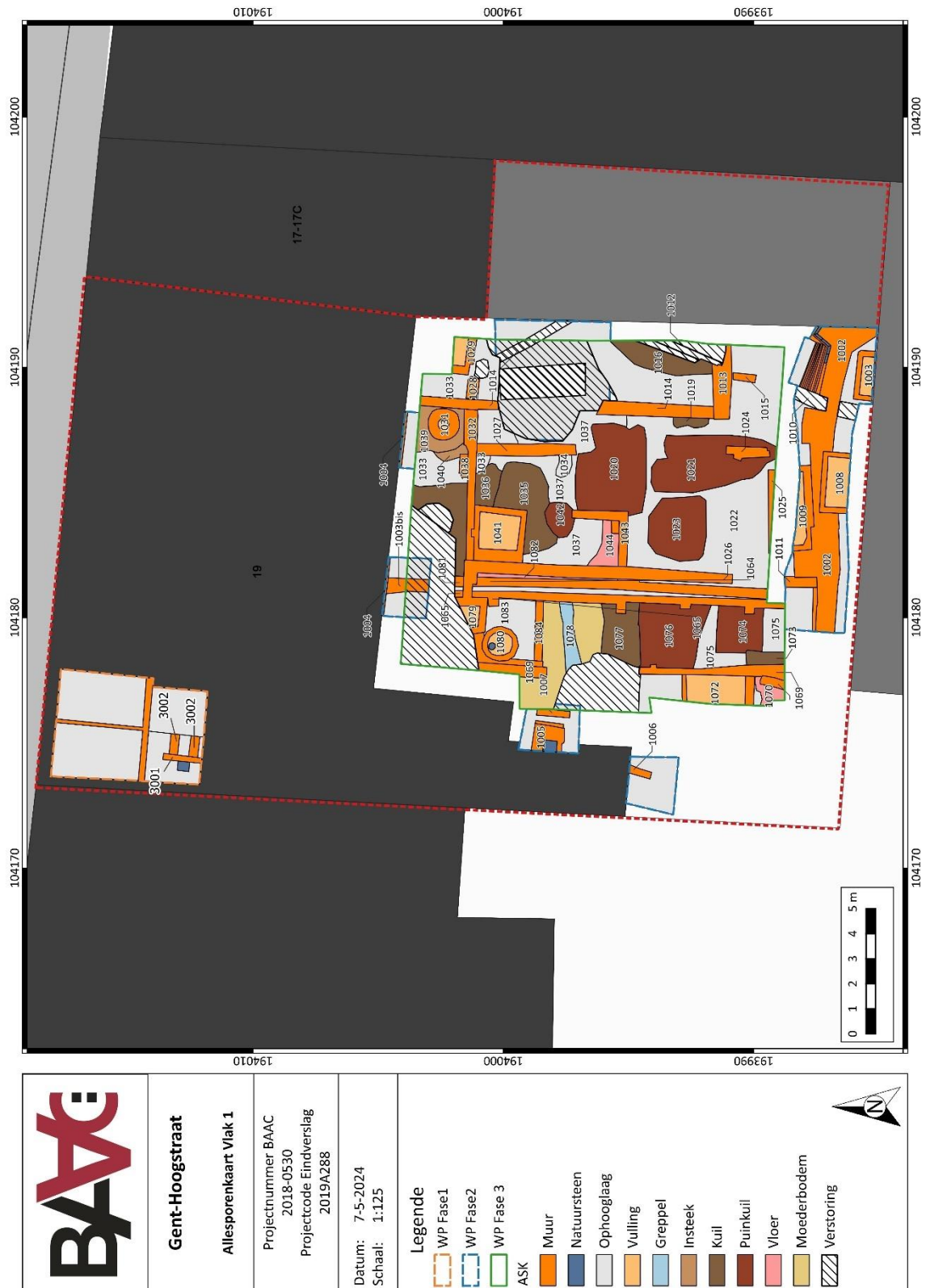
De inzet van het natuurwetenschappelijk onderzoek richtte zich op de vullingen van drie beerputten (sporen 1029, 1041 en 1072) die verbonden konden worden met het kloostercomplex. Ze dateren uit verschillende perioden, respectievelijk de 16de eeuw (spoor 1029), de 15de-16de eeuw (spoor 1041) en de 18de eeuw (spoor 1072). Het onderzoek van de macroresten en de pollen uit deze drie contexten had tot doel tot een landschaps/voedsel/bestaanseconomie te kunnen reconstrueren voor de bewoners van het kloostercomplex.

De analyserapporten van elk van deze uitgevoerde onderzoeken worden integraal als bijlage meegegeven bij dit Eindverslag. Bij de bespreking van de onderzochte sporen en structuren in hoofdstuk 4 worden de bevindingen van deze labo-onderzoeken aangehaald en de concrete resultaten verweven in de interpretaties van de bewoningsevolutie van de onderzoekslocatie. In hoofdstuk 6 worden de resultaten van het natuurwetenschappelijke onderzoeken samengevat.

2.5 Conservatie-assessment

Het vondstmateriaal bestond hoofdzakelijk uit gefragmenteerd aardewerk, bouwceramiek, glas en natuursteen dat geen specifieke conservatie nodig had voor een gedegen langdurige bewaring in een depot. Onder de categorie van de metaalvondsten werd na een assessment één object, een bronzen kandelaar, weerhouden voor conservatie door een specialist ter zake. Het conservatie verslag is terug te vinden als bijlage bij dit eindverslag. De kandelaar wordt in detail besproken in hoofdstuk 5.3.

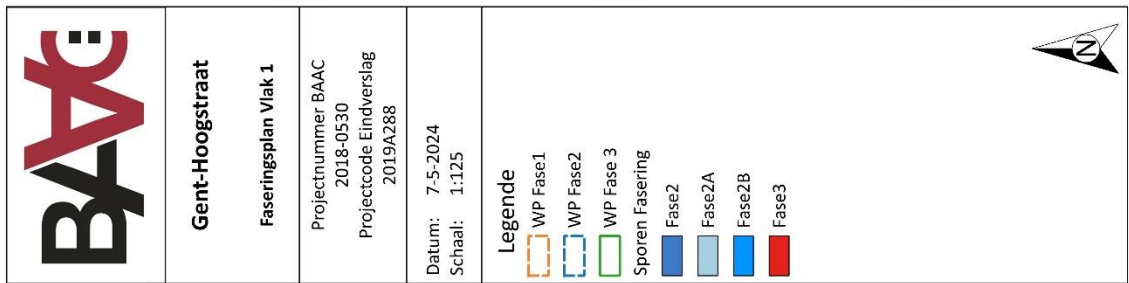
2.6 Weergave onderzoek: kaarten¹⁴

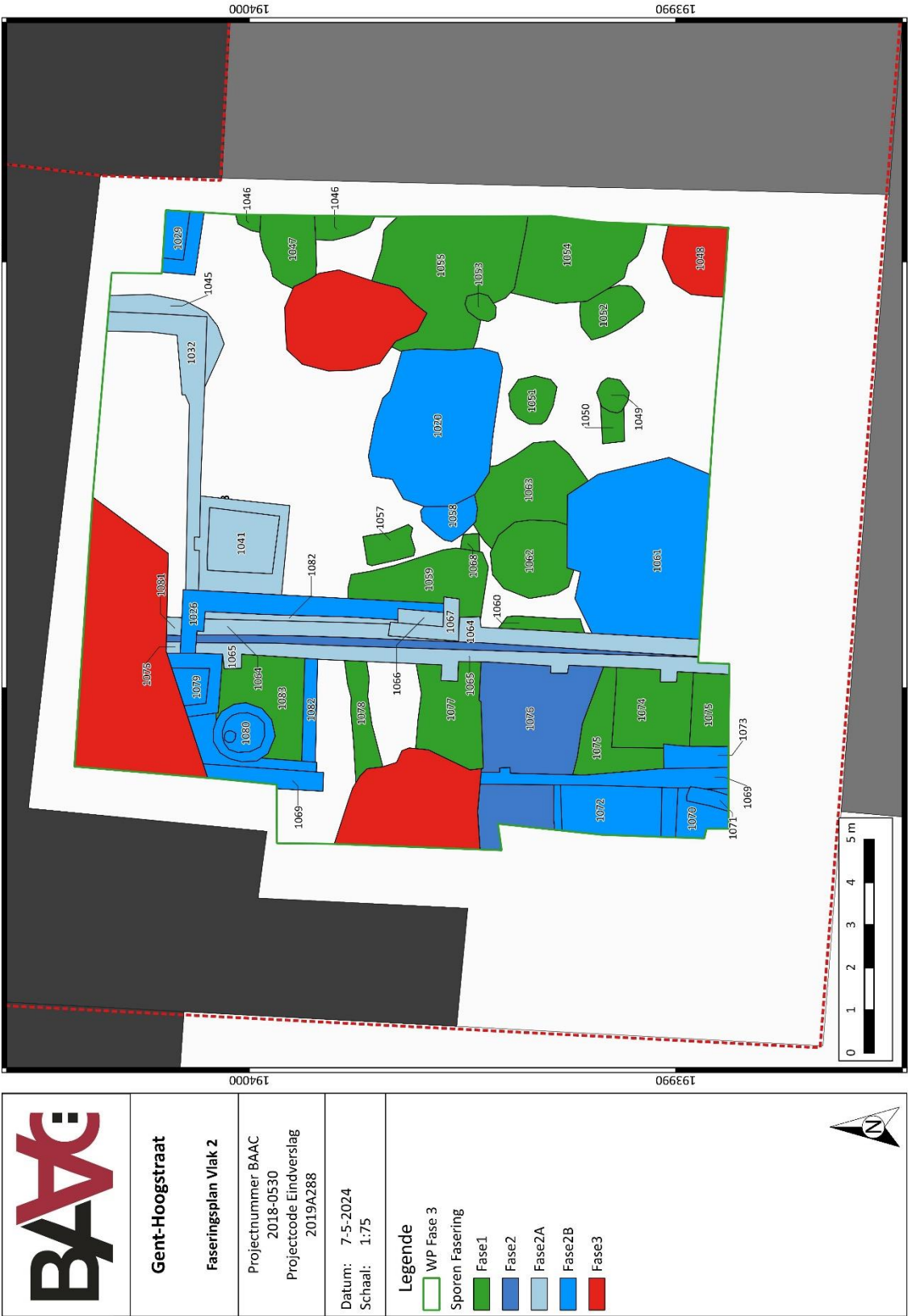
¹⁴ Plannen op meer gedetailleerde schaal opgenomen in de bijlagen.

Plan 5: Allesporenplan Vlak 2 (digitaal; 1/75; 07/05/2024).

Plan 6: Faseringsplan Vlak 1 (digitaal; 1/125; 07/05/2024).

Plan 7: faseringsplan Vlak 2 (digitaal; 1/75; 07/05/2024).

3 Bodem en paleolandschap

3.1 Paleolandschappelijk en bodemkundig kader¹⁵

Het plangebied ligt in de vallei van de Leie en Schelde maakt deel uit van de Vlaamse Vallei. Dit is een depressie die vanaf het Midden-Cromeriaan door fluviale processen is uitgeschuurd tot diep in het Paleogeen- en Neogeensubstraat en in de loop van het Weichseliaan opgevuld is geraakt. De dikte van dit jong-Quartaire opvulpakket kan meer dan 25 m, en plaatselijk zelfs tot 30 m bedragen. De Vlaamse Vallei vormt een lange, zandige vlakte waarvan de kern is gelegen ten noorden van Gent, tussen Maldegem en Stekene. De hoogte ligt er gemiddeld lager dan 10 m +TAW. De omgeving rond het projectgebied bevindt zich volgens het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) rond de 9 m + TAW.¹⁶

Op basis van de Databank Ondergrond Vlaanderen wordt binnen het plangebied het tertiair substraat gevormd door het Lid Van Vlierzele (GeVI).¹⁷ Het Lid van Vlierzele maakt onderdeel uit van de Formatie van Gent. Het gaat hierbij om een in hoofdzaak mariene formatie die bestaat uit zandige en kleiige sedimenten. Het Lid Van Vlierzele bestaat over het algemeen uit groen tot grijsgroen fijn zand dat soms kleihoudend is, plaatselijk dunne zandsteenbankjes bevat en tevens glauconiet- en glimmerhoudend is. De dikte van het pakket bedraagt ter hoogte van Gent zo'n 15 à 20 m.

Volgens de quartairgeologische kaart 1:50.000 bevindt het plangebied zich ter hoogte van het faciotype KF¹⁸. 'K' slaat op een Holoceen alluviaal zandig facies. Dit is sterk variërend van kleiig of leemhoudend zand tot zuiver zand en vertoont geen profielontwikkeling. 'F' slaat dan weer op een Weichseliaan fluvioperiglaciaal zandige facies. Dit facies is hoofdzakelijk gevormd door verwilderde rivieren die onder periglaciale omstandigheden van de laatste ijstijd (vooral Vroeg - en Midden - Weichseliaan) actief waren.

De bodemkundige gegevens zijn schaars aangezien het plangebied midden in de bebouwde kom van Gent gelegen is.¹⁹ Door deze ligging binnen de bebouwde kom en de historische stadkern van Gent is de natuurlijke bodemopbouw met zekerheid sterk beïnvloed door antropogene activiteiten in het verleden.

3.2 Beschrijving en interpretatie profielen, bodem en paleolandschap.

Er werden tijdens de opgraving van de parkeerkelder (werkput 1) in totaal zeven bodemprofielen geregistreerd om zodoende de stratigrafie van de bodem binnen de onderzoekszone in kaart te brengen. Er werden daarbij zowel profielen gedocumenteerd van noord naar zuid als van oost naar west (zie Plan 8). In drie profielen (profiel 4, 6 en 7) werd de moederbodem bereikt, zodoende kan een volledige sequentie van de bodemopbouw binnen de onderzoekszone worden beschreven. Hieronder wordt deze bodemopbouw nader besproken aan de hand van de verschillende bodemprofielen.

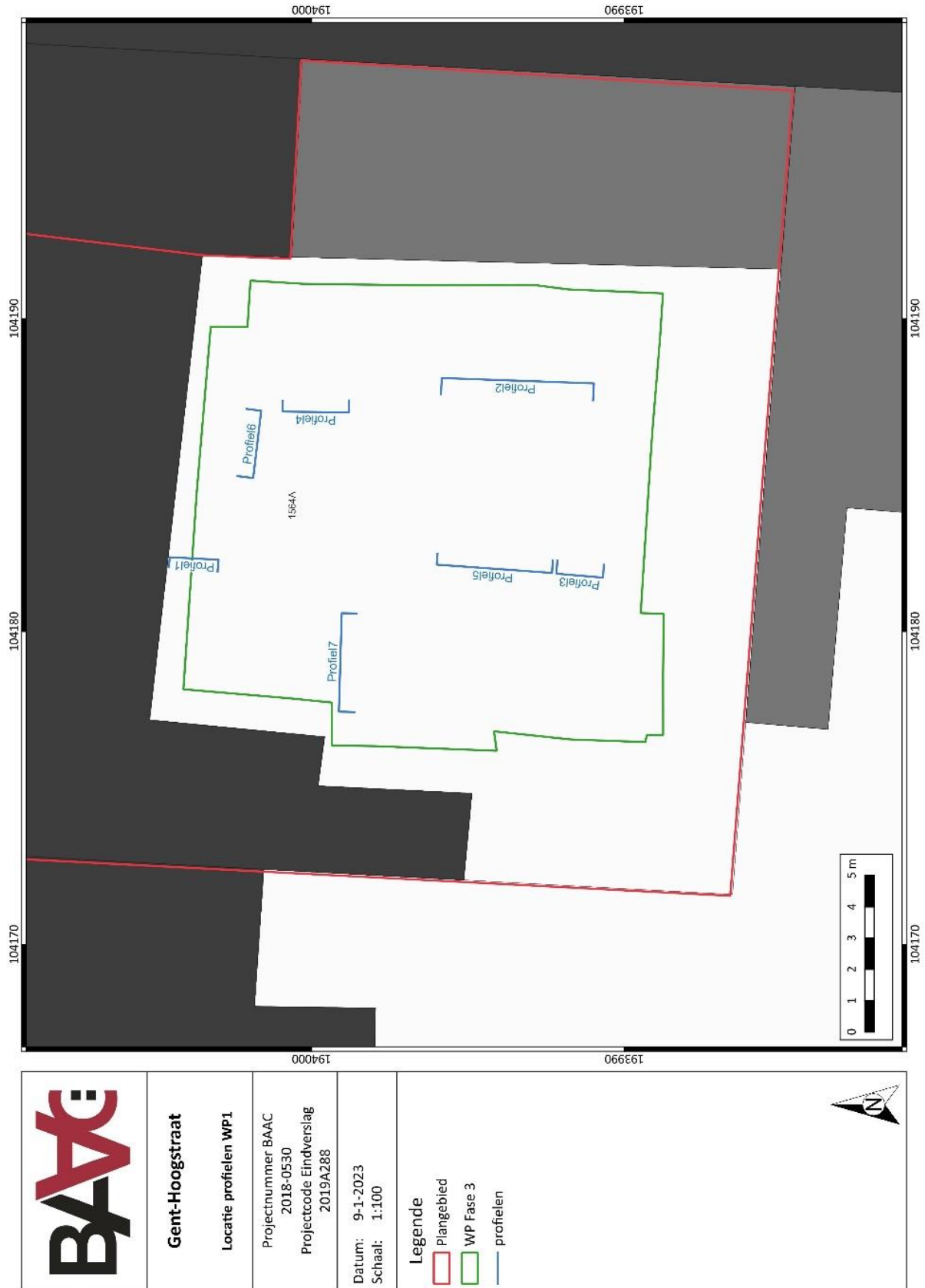
¹⁵ LINTEN 2018, p.13-26.

¹⁶ AGIV 2024a.

¹⁷ DOV VLAANDEREN 2024b.

¹⁸ DOV VLAANDEREN 2024c.

¹⁹ DOV VLAANDEREN 2024a.

Plan 8: Locatie aangelegde profielen in zone 1 (digitaal; 1:250; 09.01.2022).

Zoals te verwachten binnen een stedelijke context is de bodemstratigrafie sterk beïnvloed door menselijke activiteiten en bestaat ze voornamelijk uit verschillende antropogene (ophoog)lagen. Profiel 1, gedocumenteerd in fase 2 vanaf de betonnen tegelkoer op het maaiveld, maakt dit duidelijk zichtbaar. Bovenaan in dit profiel bevinden zich betontegels (ca. 10cm dik) met daaronder een 50 cm dikke vlijlaag van grof geel bouwzand. Ter hoogte van profiel 1 bevond zich een verhoogd terras waardoor het maaiveld hier een hoogte had van ca. 9,40 m TAW, elders op het terrein lag de betonverharding op een hoogte van ca. 9,00 m TAW. De overige profielen werden pas in fase 3 gedocumenteerd, nadat de oorspronkelijke betonnen koer met onderliggende vlijlaag verwijderd was, vandaar dat de bovenzijde van deze profielen zich op maximaal 8,50 m TAW bevindt.

Figuur 9: Foto van profiel 1.

Vanaf ca. 8,50 m TAW, onder de recente tegels en de vlijlaag, kunnen verschillende antropogene ophooglagen worden herkend. De meeste lagen hebben een donkerbruine of grijze kleur en bestaan uit een mengeling van zand en bouwpuin (baksteen en mortel) en inclusies van houtskool en verschillende vondstmateriaal zoals aardewerk, glas en botmateriaal. Voorbeelden zijn lagen 3-8 in profiel 1; lagen 1-3 in profiel 3 en lagen 1, 4 en 6 in profiel 5. Enkele van deze lagen zijn homogener, hebben een lichtere kleur (grijs/geel) en bestaan uit zand met minder inclusies (lagen 7 en 10 in profiel 1). Algemeen valt op dat de hoeveelheid bouwpuin en inclusies afneemt naar onder toe. In totaal is dit pakket ongeveer 1,50 m dik, tot een diepte van ca. 7,00 m TAW. Opvallend zijn nog enkele brandlagen met veel houtskool en verbrand materiaal die onderaan het antropogene pakket aanwezig zijn in profiel 1 (lagen 9 en 10), profiel 2 (lagen 6 en 9) en profiel 4 (lagen 3 en 4).

Op basis van het vondstmateriaal dat uit verschillende lagen is ingezameld, kan het antropogene ophoogpakket gedateerd worden tussen de 13de en 18de eeuw. Dit loopt zoals te verwachten valt gelijk met de periode vanaf dat het gebied binnen de stadsomwalling komt te liggen omstreeks 1300 totdat het klooster in 1783 wordt opgeheven. Het is in deze periode

dat de menselijke impact op de bodem zeer groot is geweest, met in de oudste fase het ophogen en bouwrijp maken van de gronden en in latere fasen de verdere uitbreidingen en verbouwingen binnen het kloostercomplex.

Figuur 10: Foto van profiel 2.

Figuur 11: Foto van profiel 3 (links) en profiel 5 (rechts).

Onder het antropogene ophoogpakket, vanaf ca. 7,00 m TAW, bevond zich een homogene, licht bruinigrijze zandlaag met zeer weinig inclusies van houtskool van ca. 50 cm dik. In vlak 1 werd deze laag als spoor 1033 gedocumenteerd. Zowel in het vlak als in de profielen (profiel 1 en 4) werd uit deze laag aardewerk ingezameld dat in de 12de-13de eeuw dateert. Er werden ook enkele handgevormde scherven ingezameld uit de ijzertijd, die als intrusief worden beschouwd. De laag heeft zeer weinig inclusies en de overgang naar de onderliggende moederbodem heeft een gelijkmatig en eerder natuurlijk verloop. Ze wordt geïnterpreteerd als een overgangs- of contactlaag met de moederbodem. Namelijk een eerste ophooglaag uit de fase van de vroegste ingebruikname van het terrein in de 12de eeuw of misschien nog wel een deel van de oorspronkelijke Ap-horizont die vanaf de 12de-13de eeuw geleidelijk aan meer en meer antropogeen is beïnvloed. In die periode was het gebied namelijk nog buiten de stad gelegen, maar in de omgeving werden al wel het Leprozenhuis gevestigd en het Marialand verkaveld.²⁰ Ook het onderzoeksterrein werd in deze fase dus mogelijk al in gebruik genomen. Mogelijk werden de nog natte gronden een eerste maal opgehoogd en gedraineerd, mogelijk ook licht bewerkt en raakte de oorspronkelijke bodem en top van de moederbodem zo vermengt met nieuw materiaal waardoor de overgangslaag (Spoor 1033) werd gevormd. Gelijkaardige (deels intacte) oude oppervlaktehorizonten werden al aangetroffen bij onderzoek in de omgeving van het plangebied, zoals aan de Posternestraat.²¹

²⁰ ONROEREND ERFGOED VLAANDEREN 2024: ID20464; VERHULST 1959, p.4-7.

²¹ STOOPS et al. 2017.

De moederbodem zelf bestond uit geelbruin zand met een lemige bijmenging en in de top inclusies van ijzer en mangaan. De top ervan bevond zich op ca. 6,60-6,50 m TAW of ca. 2,50 m onder het oorspronkelijke maaiveld (ca. 9,00 m TAW).

Figuur 12: Foto van profiel 4.

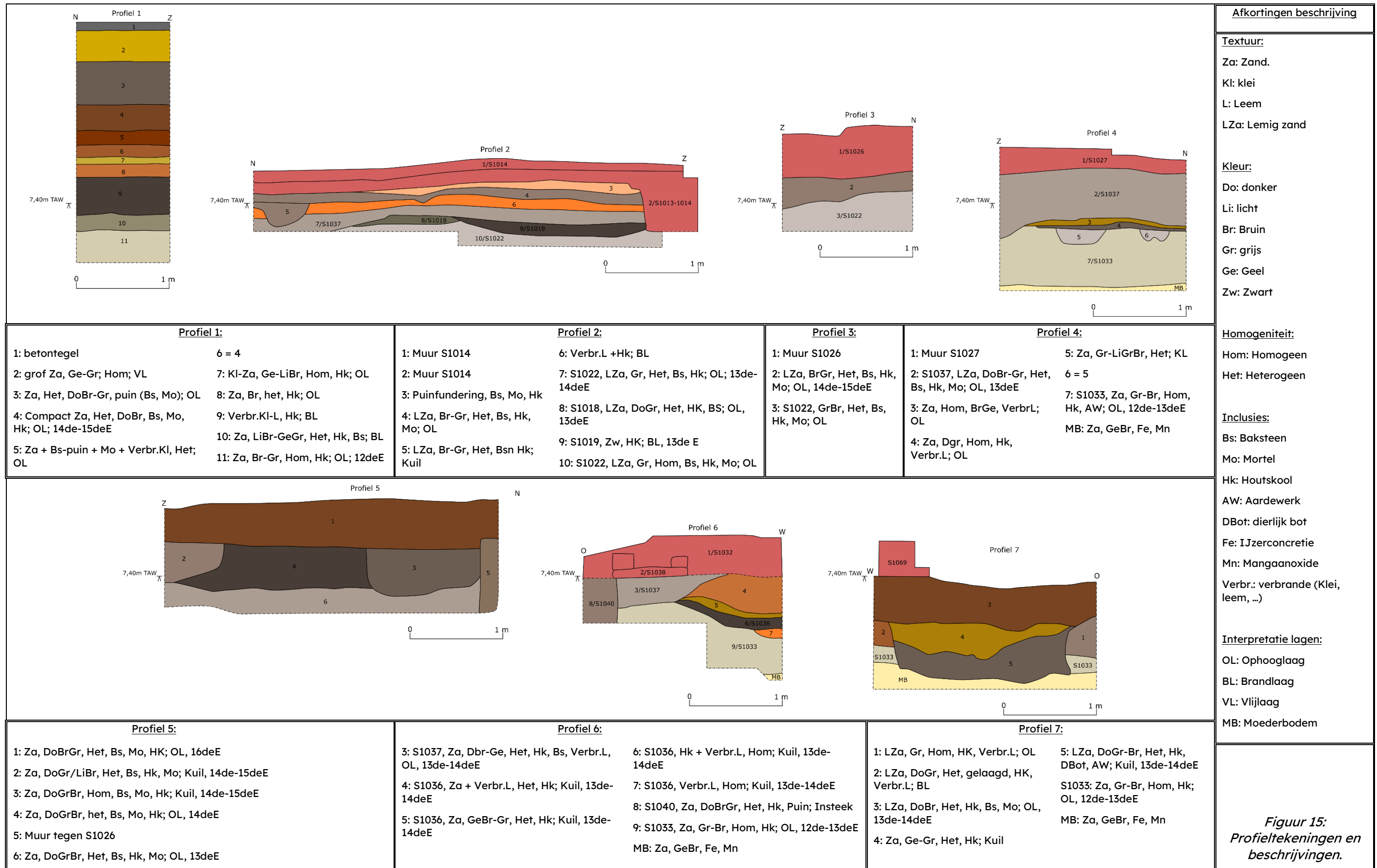

Figuur 13: Foto van profiel 6.

Figuur 14: Foto van profiel 7.

Op de volgende pagina worden de van ieder bodemprofiel een tekening meegegeven en de verschillende lagen beschreven (Figuur 15). Van ieder laag wordt eerst (in volgorde) de textuur, de kleur, de homogeniteit en de eventuele inclusies beschreven. Vervolgens wordt de interpretatie voor de laag gegeven en tot slot een eventuele datering op basis van de aangetroffen vondsten. In de beschrijving wordt gebruik gemaakt van verschillende afkortingen. De lijst met gebruikte afkortingen staat rechts op de pagina.

3.3 Stratigrafie van de site

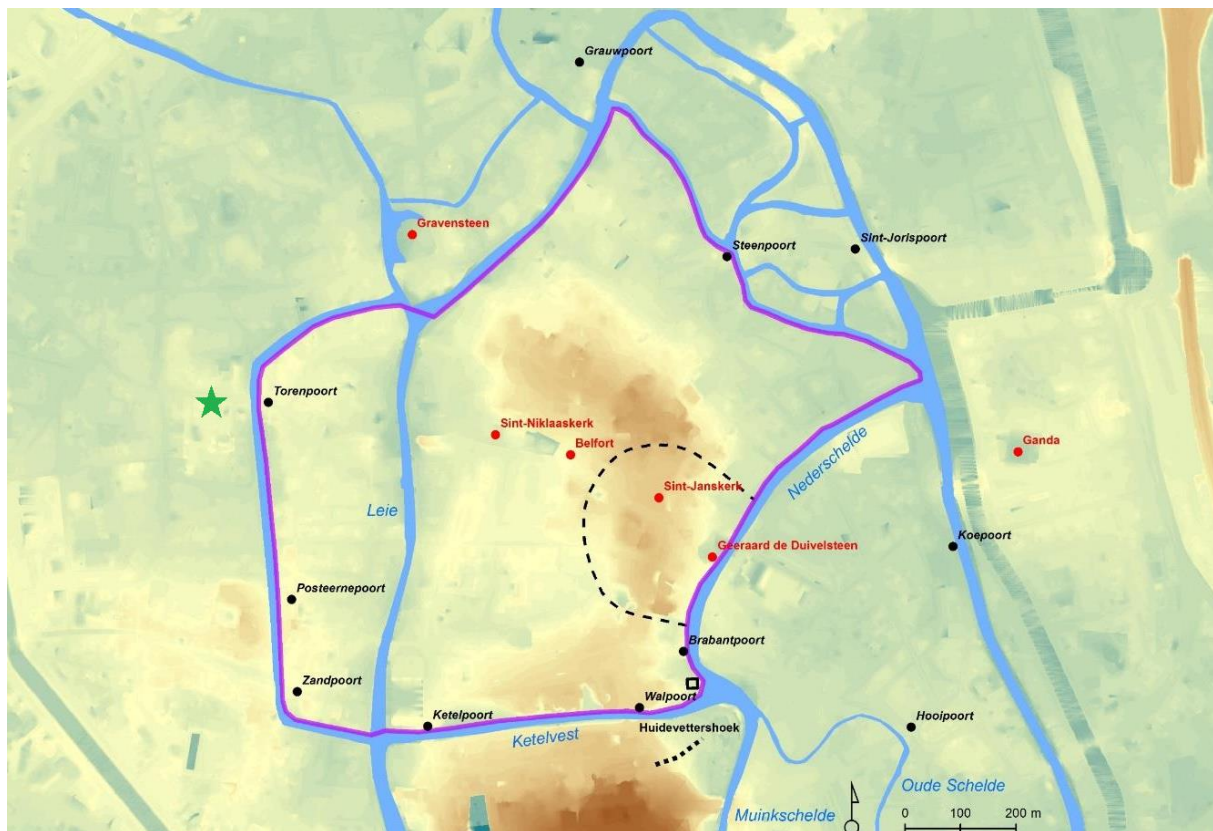
Tijdens het onderzoek in werkput 1 werden twee aparte opgravingsvlakken aangelegd. Er werden geen sporen, structuren of archeologische ensembles aangetroffen aan het oppervlak van het onderzoeksterrein, dit bestond uit een verharding met betontegels. Na het verwijderen van de betontegels met vlijlaag (60cm) werd het eerste vlak nog ca. 1,00m dieper aangelegd tussen 7,00m en 7,50m TAW. Het vlak werd meteen op het niveau van de ophogingslagen uit de 13de-14de eeuw, de oudste fase van het kloostercomplex, aangelegd. Het maakte het mogelijk om alle bakstenen structuren verbonden met het kloostercomplex te documenteren en bovendien waren in deze ophooglagen verschillende grondsporen van deze fase te herkennen. In de bovenliggende donkere ophooglagen werden bij het verdiepen geen grondsporen aangetroffen. In de enkele gevallen dat dit wel zo was, werd een tussenvlak aangelegd om sporen en structuren die op een hoger niveau aanwezig waren, te documenteren. Het tweede opgravingsvlak werd aangelegd tussen 6,30m en 6,50m TAW op het niveau van de moederbodem. Op dit niveau tekende zich voornamelijk grondsporen af uit de oudste occupatiefase van het onderzoeksterrein.

4 Analyse Sporen en structuren

4.1 FASE 1: De prestedelijke (12de-13de eeuw) en vroegstedelijke occupatiefase (14de eeuw).

4.1.1 Algemeen overzicht FASE 1

Op basis van het aardewerk dat tijdens de opgraving werd ingezameld, worden de oudste sporen gedateerd in de 12de-13de eeuw, de overgang van de volle naar de late middeleeuwen. Een paar handgevormde scherven dateren nog vroeger, nl. uit de IJzertijd, maar deze zijn secundair terecht gekomen in de desbetreffende context. De sporen kunnen worden verbonden met de oudste occupatiefase (FASE 1), de periode vóór de bouw van het Klooster van Galilea in 1340. Een periode waarin het onderzoeksgebied nog grotendeels buiten de stad gelegen was, maar al wel invloed ondervond van de toenemende activiteit in dit ommeland.

Figuur 16: De middeleeuwse waterlopen weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel.²² De Portusomwalling (eerste omwalling) is aangeduid met de zwarte stippellijn. De 12de eeuwse watergordel in het paars. De huidige onderzoekslocatie situeert zich ter hoogte van de groene ster, net ten westen van de Oude Houtlei en de Torenpoort.

Voor de stad Gent is de periode van de 12de-13de eeuw er namelijk één van enorme groei en bloei aangedreven door de steeds toenemende lakennijverheid en daarmee gepaard gaande handel en bedrijvigheid. De stad zelf barst in deze periode uit zijn oorspronkelijke centrum, de Portus van Gent (Figuur 16).²³ Om de toenemende bevolking te huisvesten en te voeden worden

²² Dienst Stadsarcheologie Gent.

²³ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2024; ID13961.

omliggende gronden opgekocht en in gebruik genomen. Rond 1325 heeft de stad op die manier al 105 bouwpercelen verkocht.²⁴ In eerste instantie worden ze vaak ingericht als weide- of akkerland die onder toezicht van de Gentse schepenen worden bewerkt, maar door de toenemende bevolkingsdruk worden ze al snel verder verkaveld en doorverkocht aan burgers. Om bewoning op deze van nature vaak nattere gronden mogelijk te maken, stond de stad in voor de structurele herinrichting van het terrein, onder andere door drainage en ophoging. Door de snelle groei van de stad is er geen mogelijkheid om de nieuwe gebieden meteen volledig te omwallen, maar door gebruik te maken van de natuurlijke armen van Schelde en Leie, uitgebreid met een netwerk aan grachten en kanalen ontstaat gedurende de 12de eeuw een 'watergordel' rondom de stad. In de 13de eeuw wordt deze watergordel wel verder versterkt door oprichting van enkele wallen met torens en poorten en ontstaat de zogenaamde tweede stadsomwalling (Figuur 16).²⁵

Figuur 17: Ligging van het Marialand (paars) en het leprozenhuis (groen) ten opzichte van het plangebied (rood). Projectie op het GRB.²⁶

Het plangebied is op dat moment nog buiten deze stadsomwalling gelegen, namelijk net ten oosten van de Houtlei en de Torenpoort op de huidige kruising van de Houtlei-Hoogstraat. Maar het is al wel duidelijk dat ook deze buitengebieden onder grote invloed staan van de stad en zijn inwoners. Zo wordt in 1146 een leprozenhuis (het latere Rijke Gasthuis) opgericht net ten westen van het plangebied tussen de huidige Holstraat, Marialand en de Hoogstraat (Figuur 17).²⁷ De gronden zijn op dat moment eigendom van de Sint-Baafsabdij, maar de abdij staat ze vrijwillig af aan het stadsbestuur om het leprozenhuis op te richten. Het is dan ook aannemelijk dat de economische en stedelijke ontwikkeling van deze gronden op het ogenblik van de transactie nog niet ver gevorderd is. In 1176 wordt het leprozenhuis verder uitgebreid met het iets noordelijker gelegen Marialand, een stuk land afgebakend door de huidige Hoogstraat, de Begijnengracht en de Peperstraat, na een schenking door graaf Filips van de Elzas (Figuur 17).²⁸ Uit twee bewaarde oorkonden blijkt dat het terrein dat oorspronkelijk een

²⁴ CAPITEYN et al. 2007, p.21-22.

²⁵ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2024; ID13961. LALEMAN 2014.

²⁶ AGIV 2024b.

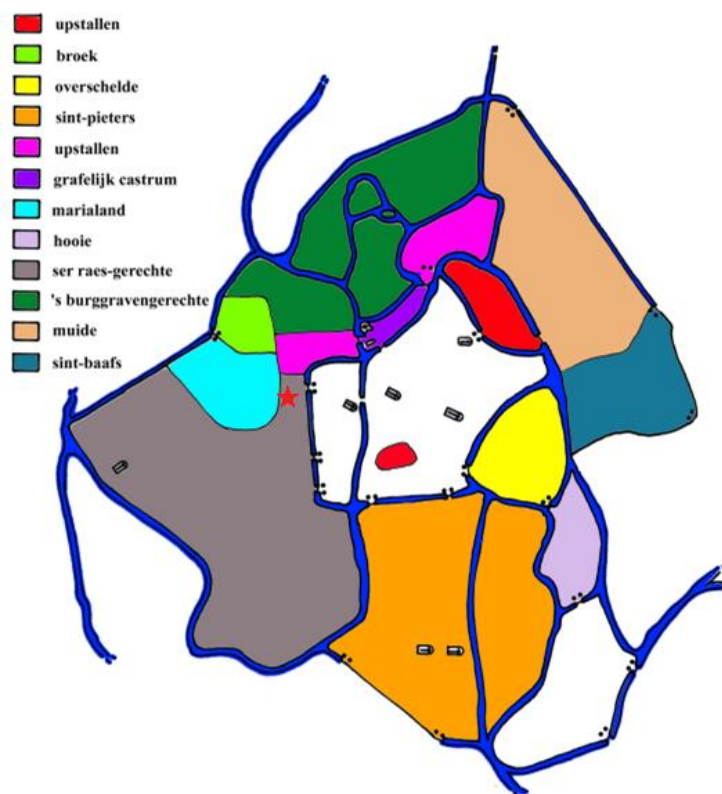
²⁷ ONROEREND ERFGOED VLAANDEREN 2024: ID20464.

²⁸ VERHULST 1959, p.4-7.

grafelijke upstal was, al bewoonbaar ("terra nova") was gemaakt en verkaveld in tweeëntwintig percelen door Gerardus Albus, een lid van een Gentse patriciërsfamilie en in dienst van de graaf. Hoewel het terrein buiten de stad was gelegen, blijkt het acijnsbedrag op de gronden vele malen hoger te liggen dan normale landbouwgronden en bovendien werd gestipuleerd dat de bewoners dezelfde voorrechten dienden te krijgen als de inwoners van de stad zelf.

Het is dus ook niet verwonderlijk dat de oudste sporen op de onderzoekslocatie uit dezelfde periode dateren. Hoewel er voor het plangebied zelf geen rechtstreekse historische bronnen bestaan die aantonen dat het gebied al in gebruik was of werd verkaveld, kan op basis van de gekende ontwikkelingen in de omgeving in combinatie met de aanwezige sporen wel geconcludeerd worden dat het perceel een min of meer gelijkaardige ontwikkeling heeft gekend. Dit zou dan kunnen betekenen dat er al tot verkaveling werd overgegaan in de tweede helft of het laatste kwart van de 12de eeuw.²⁹

In de loop van de 13^e eeuw vergroot de stad haar invloedssfeer in de gebieden buiten de tweede stadsomwalling verder door de aankoop van verschillende gronden. Ondermeer het Ser Raes-gerechte, het Marialand (1300), het Broek en het 's Burggravengerechte wordt aangekocht en zodoende kan de gehele westelijke zone door een nieuwe omwalling omringd worden. De eerste vestingwerken komen in 1299-1300 tot stand, waardoor de Hoogstraat en het plangebied binnen de omwalling van de stad komt te liggen.³⁰

Figuur 18: Schematische voorstelling van de uitbreiding van de middeleeuwse stad in de 12de-14de eeuw. De rode ster geeft de locatie weer van het plangebied. (Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarcheologie).³¹

²⁹ BERKERS & STOOPS 2009, p.40-57.

³⁰ COENE & DE RAEDT 2011, p.22-23.

³¹ LALEMAN 2014.

4.1.2 Sporen

In totaal worden 28 sporen ingedeeld onder FASE 1 en dit op basis van de vondsten aangetroffen in de vulling van de contexten (voornamelijk aardewerk) of door de onderlinge stratigrafische positie van de sporen. Het sporenbestand bestaat met 19 kuilen, 8 (ophoog)lagen en 1 greppel volledig uit grondsporen. Hieronder zullen enkele van de sporen meer in detail besproken worden. Ze geven een beeld van de ingebruikname van het terrein gedurende de pre- en vroegstedelijke periode (12de-14de eeuw) en geven inzicht in de activiteiten die op het terrein plaatsvonden voorafgaand aan de bouw van het kloostercomplex.

(Ophoog)lagen en greppel: ingebruikname van het terrein vanaf de 12de eeuw

De (ophoog)lagen werden, verspreid over het opgravingsterrein, gedocumenteerd tussen de recentere bakstenen structuren van vlak 1 in en tevens in de profielen. In totaal zijn 8 spoornummers uitgedeeld aan (ophoog)lagen. Aangezien een groot deel van deze sporen op hetzelfde niveau werd aangetroffen, ze vondstmateriaal uit dezelfde periode bevatten en ze ook dezelfde kenmerken vertonen, behoorden ze grotendeels toe aan één en hetzelfde (ophoog)pakket.

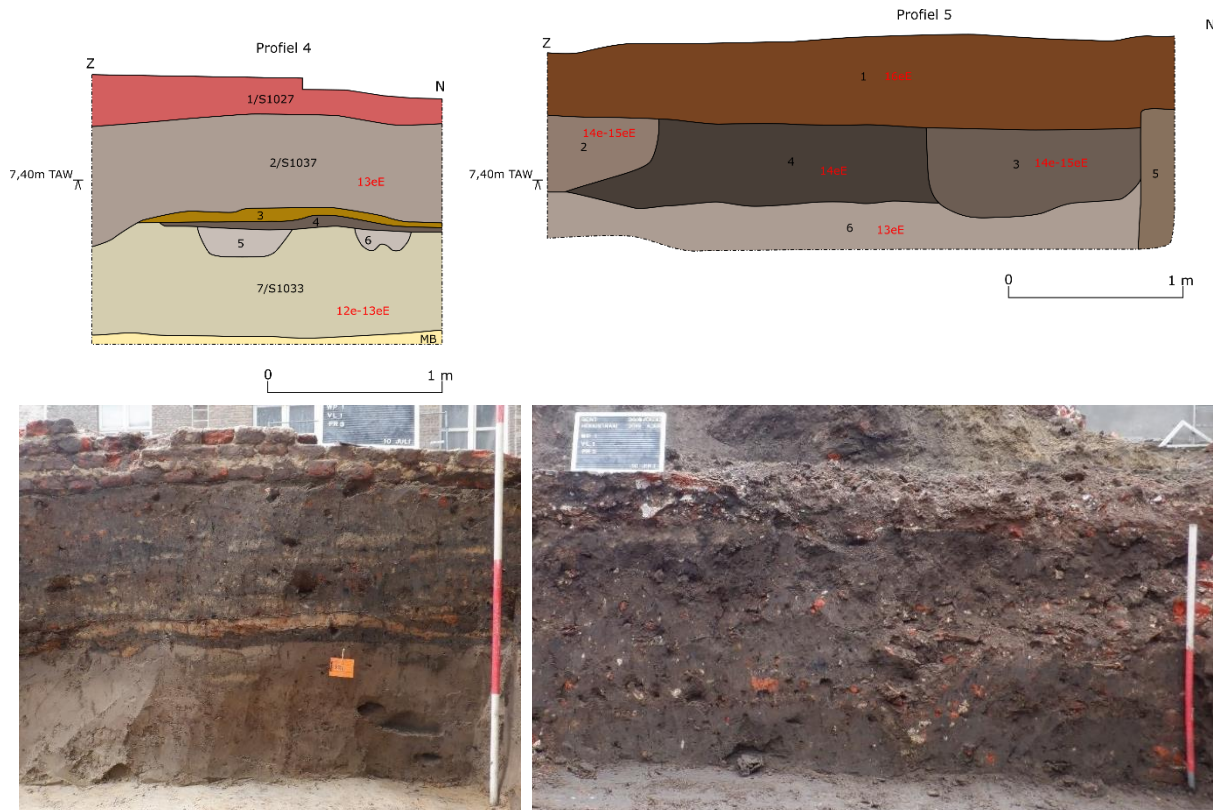
Deze sporen werden grotendeels reeds besproken bij de bodemprofielen in hoofdstuk 3.2 (o.a. sporen 1018, 1022, 1033, 1037). Het betreft in hoofdzaak lagen van lemig zand met een grijsbruine kleur en inclusies van houtskoolspikkels, mortel- en baksteenbrokjes, natuursteen en aardewerk. De bovenste lagen, zoals sporen 1018, 1019 en 1037 en laag 6 profiel 5, zijn wat donkerder van kleur, zijn heterogener van samenstelling en bevatten een duidelijke hoeveelheid puininclusies. Een aantal bevat ook een grote hoeveelheid houtskool en verbrande leem. Het grijze aardewerk uit deze lagen dateert uit de 13de en/of 13de-14de eeuw. Algemeen valt op dat de kleur van de la(a)g(en) lichter wordt naar onder toe en het aantal inclusies, vooral de puininclusies, afneemt.

De onderste en oudste laag is de homogene, licht bruinigrijze zandlaag die in vlak 1 als spoor 1033 is aangeduid (profiel 1 laag 11, profiel 4 laag 7 en profiel 6 laag 9). Uit deze ca. 50 cm dikke laag werd op verschillende plaatsen aardewerk ingezameld dat dateert in de late 12de-vroege 13de eeuw, het betreft Maaslands en gedraaid grijsbakkend aardewerk. De laag heeft zeer weinig inclusies en de overgang naar de onderliggende moederbodem heeft een gelijkmatig en eerder natuurlijk verloop. Ze wordt geïnterpreteerd als een overgangslaag met de moederbodem. Namelijk een eerste ophooglaag uit de fase van de vroegste ingebruikname van het terrein in de 12de eeuw of misschien nog wel een deel van de oorspronkelijke Ap-horizont die vanaf de 12de-13de eeuw geleidelijk aan meer en meer antropogeen is beïnvloed. De datering van de laag valt alvast samen met de vestiging van het Leprozenhuis in 1146 en de verkaveling van het Marialand in 1176. Het lijkt dus zeer aannemelijk dat ook het onderzoeksterrein in dezelfde periode in gebruik werd genomen.

Opmerkelijk is ook nog dat uit deze laag enkele handgevormde scherven uit de ijzertijd werden ingezameld. Het betreft duidelijk intrusief materiaal en zijn dus geen aanwijzing voor effectieve bewoning gedurende deze periode. Ze zijn echter wel een duidelijke indicatie voor de zeer vroege occupaties in Gent die slechts zeer fragmentair is bewaard gebleven en vormen daarom wel een belangrijke bijdrage aan het onderzoek.³² Een gelijkaardige oude oppervlaktelaag met vondsten uit de IJzertijd en Romeinse periode werd bijvoorbeeld ook

³² LALEMAN 2014.

aangetroffen bij onderzoek aan de Posternestraat³³ en de Maagdestraat³⁴, beiden een kleine 400m ten zuidoosten van de onderzoekslocatie aan de Hoogstraat.

Figuur 19: Profieltekeningen en foto's van profiel 4 en 5, met sporen 1037 en 1033.

De percelen waren in deze vroegste periode van ingebruikname vermoedelijk nog zeer natte gronden omwille van de korte nabijheid van de vele Leie-meanders. Het toponiem de Poel, gelegen net ten oosten van de onderzoekslocatie, is een duidelijke aanwijzing voor het moerassige karakter van dit gedeelte van de stad.³⁵ Zeer vermoedelijk werden de gronden in eerste instantie gebruikt als weideland en dienden ze te worden gedraineerd en opgehoogd voordat ze effectief bouwrijp waren. De greppel, spoor 1078, die tijdens het onderzoek op vlak 2 werd gedocumenteerd, betreft hoogst waarschijnlijk een drainagegreppel die in FASE 1 werd gegraven in functie van het bouwrijp maken van het perceel.

De greppel werd over een lengte van 2,50m aangetroffen in het westelijke deel van werkput, is 50-60 cm breed en maximaal 30 cm diep. Vermoedelijk is enkel de onderzijde van de greppel bewaard gebleven. Het spoor heeft een homogene donkergrijze vulling met houtskoolspikkels. In de vulling werd bij het couperen en afwerken een totaal van 52 schreven hoogversierd en gedraaid grijsbakkend aardewerk (kogelpot) aangetroffen dat dateert in de late 12de-13de eeuw. Hoewel het spoor slechts over een beperkte lengte werd aangetroffen, in het oostelijke deel van de werkput werd het niet gedocumenteerd door de verstorende invloed van recentere kuilen (zoals sporen 1035 en 1042), is de interpretatie als drainagegreppel relatief duidelijk. De greppel heeft namelijk een duidelijke west-oost oriëntatie en loopt zodoende in de richting van de voormalige stadsgracht de Oude Houtlei, ongeveer 100 m meer naar het oosten gelegen.

³³ STOOPS et al. 2017.

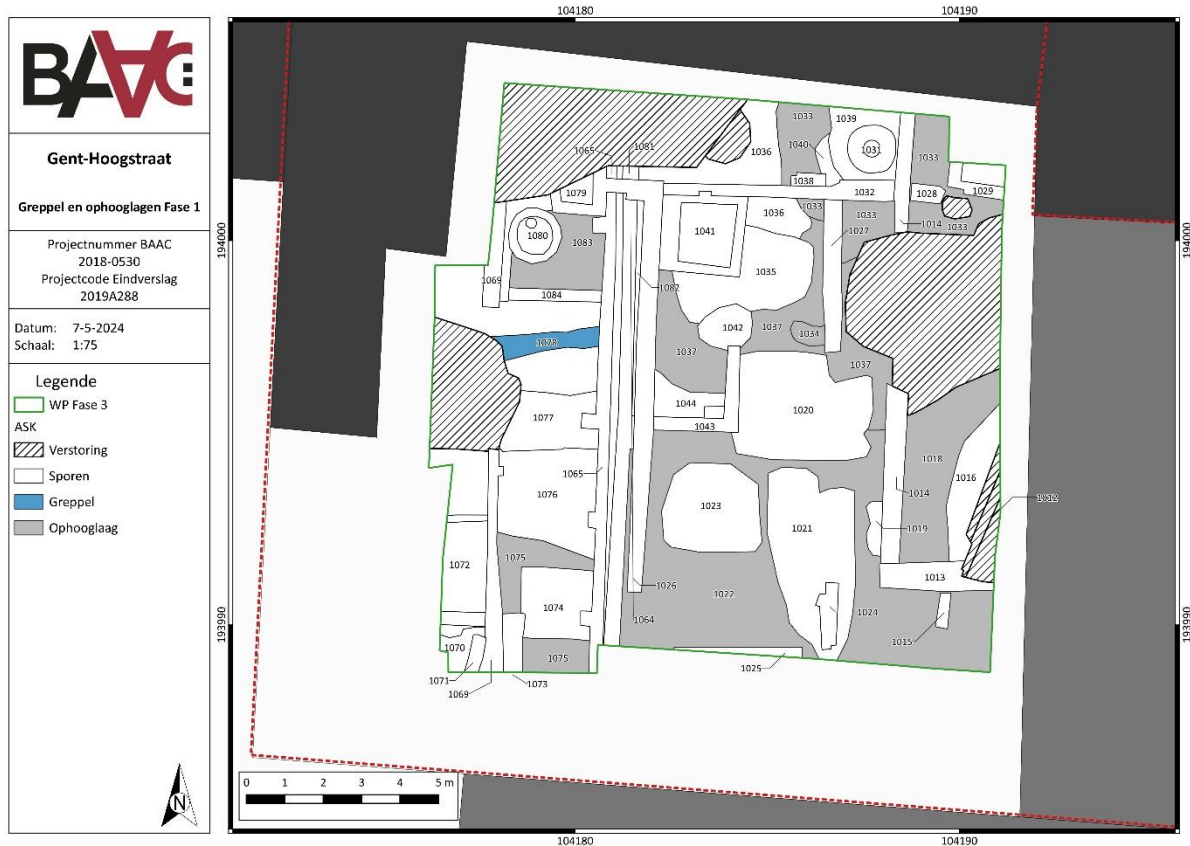
³⁴ VANOVERBEKE & JANSSENS 2017.

³⁵ ONROEREND ERFGOED VLAANDEREN 2024; ID2949.

Of de greppel ook effectief tot daar liep, is uiteraard niet met zekerheid te zeggen, maar in functie van drainage van het terrein zou dit wel logisch zijn.

Figuur 20: Vlakfoto en coupefoto van greppel, spoor 1078.

Plan 9: ASK met Greppels en ophooglagen FASE1 (digitaal; 1:75; 07/05/2024).

(Afval)kuilen uit de 13de-14de eeuw

Het merendeel van de sporen die onder te brengen zijn in FASE 1, namelijk 19 van de 28, werden geïnterpreteerd als kuilen. Ze werden over het ganse opgravingsterrein aangetroffen, voornamelijk in vlak 2. De kuilen komen in alle maten en vormen voor: groot, klein, diep en ondiep. Van de meeste kuilen kan de specifieke functie niet duidelijk achterhaald worden. De meeste hebben een homogene donkergrijze of bruinigrijze vulling met inclusies van houtskoolbrokjes en/of verbrande leem en in sommige gevallen ook puinspikkels. Deze vulling tekent zich duidelijk af tegenover de lichte moederbodem. Een interpretatie als zandwinningskuil opgevuld met afval lijkt aannemelijk voor deze sporen. Bij een aantal kuilen

is de vulling lichter en vlekkeriger (heterogeen) met brokken moederbodem of materiaal uit de onderste ophooglaag spoor 1033. Deze kuilen tekenen zich iets minder duidelijk af en zijn vaak wat groter, mogelijk kunnen deze worden geïnterpreteerd als ontginningskuil of extractiekuil die terug dicht gestort werden met afval en grond uit de nabijheid.

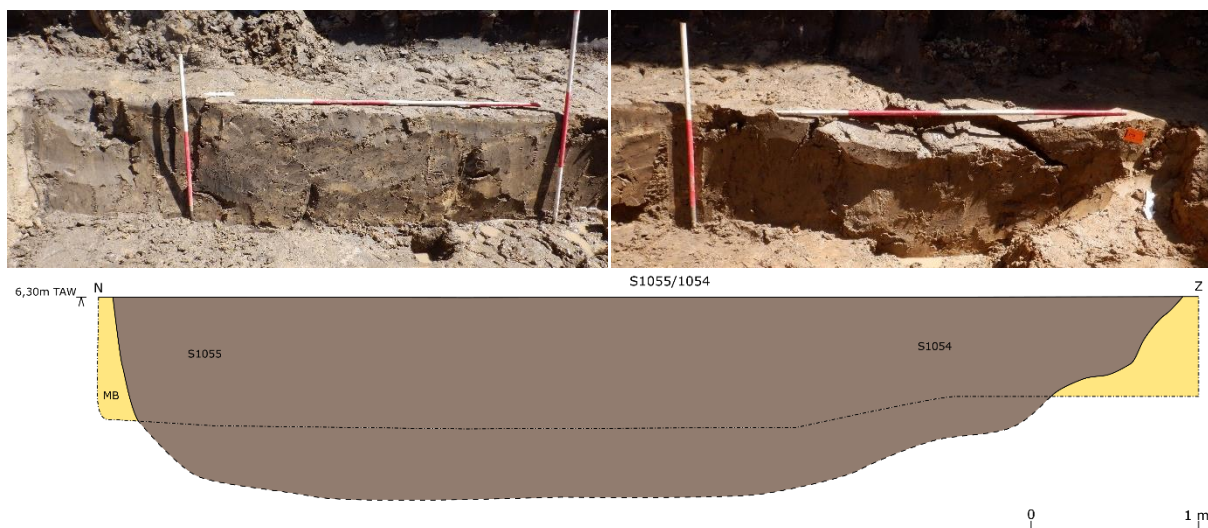
Plan 10: ASK met Greppels en ophooglagen FASE1 (digitaal; 1:75; 07/05/2024).

Figuur 21: Vlakfoto's van de kuilen die zich aftekenen op vlak 2 in werkput 1.

Uit 11 kuilen werd effectief aardewerk ingezameld die de contexten in de periode vanaf de late 12de eeuw tot de 14de eeuw dateert. Het gaat in hoofdzaak om gebruiks aardewerk (kannen, grapes, borden en kommen) en voornamelijk vervaardigd in gedraaid grijsbakkend aardewerk, maar daarnaast komt ook hoogversierd en vroegrood aardewerk voor. In de meeste kuilen gaat het om slechts enkele scherven, in enkele komen grotere aantallen voor, samen met andere vondstcategorieën als dierlijk bot. Dit zijn eveneens aanwijzingen voor de interpretatie als afvalkuil. Hieronder worden enkele interessante en opvallende kuilen uit Fase 1 meer in detail besproken.

Kuilen 1054 en 1055 (Figuur 22) zijn twee grote kuilen die werden gedocumenteerd op vlak 2 van werkput 1. De heterogene vulling van de kuilen bestaat uit donkergrijs lemig zand met lichtbruine vlekken (vermoedelijk moederbodem) en inclusies van houtskool. Het aardewerk uit de vulling, in totaal zes scherven, betreft grijs aardewerk waarvan één randscherf afkomstig van een kogelpot die duidelijk gedateerd kan worden in de late 12de-vroeg 13de eeuw. De coupe kon, door wateroverlast en instabiliteit, slechts maximaal 80cm diep worden gezet. Door middel van enkele boringen kon de coupe wel verder worden gereconstrueerd tot maximaal 120cm diep. In het vlak werden de kuilen aangeduid als twee aparte sporen die elkaar oversneden, maar in de coupe werd geen duidelijke oversnijding tussen de twee contexten waargenomen. De totale lengte van de twee contexten bedraagt samen ongeveer 6,00m. De breedte is minimaal 3,00m maar kon niet worden opgemeten omdat de kuilen tegen de oostelijke putwand van werkput 1 aan lagen. De coupe kon geen definitief uitsluitsel brengen over de functie van de kuil, maar de grote omvang van de kuil(en) en de heterogene vulling van afval en (moeder)grond uit de omgeving deed vermoeden dat het om een extractiekuil gaat.

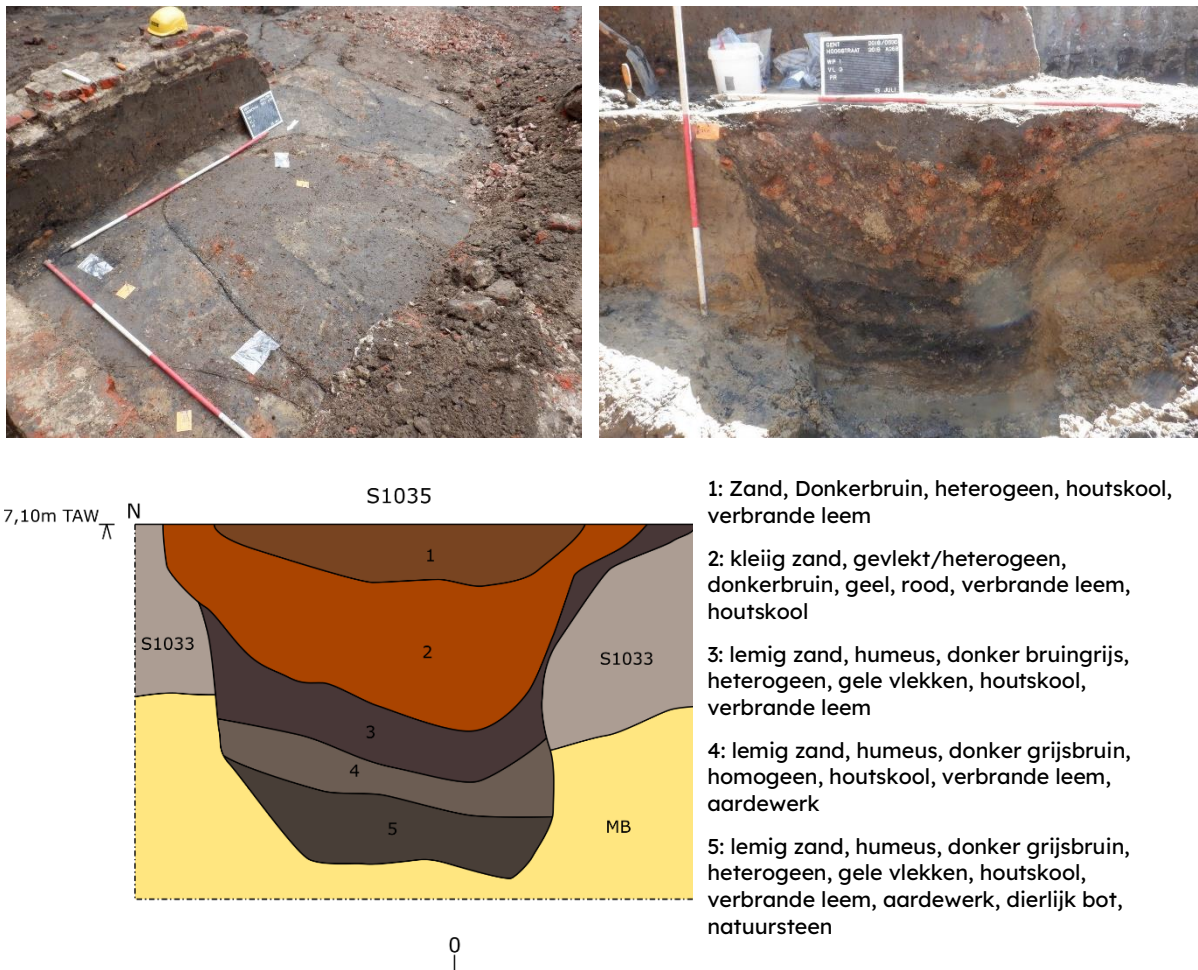
Figuur 22: Coupefoto's en tekening van sporen 1054 en 1055.

Spoor 1035 en 1036, zijn twee kuilen met heterogeen gevlekte vullingen van verbrande leem en houtskool die zich in het noorden van werkput 1 aftekenen op vlak 1. De afmetingen van de twee min of meer rechthoekige kuil zijn relatief groot, kuil 1035 meet ongeveer 3,50m bij 2,50m, terwijl spoor 1036 die gedeeltelijk in de putwand zit nog groter is en minstens 3,30m bij 3,70m meet. Beide kuilen doorsnijden ophooglaag 1033 tot in de onderliggende moederbodem.

In de coupe (Figuur 23) is 1035 maximaal 1,30m diep en bestaat uit verschillende vullingen met bovenaan vooral een mengeling van brokkenverbrande leem en houtskool en meer onderaan donkere humeuze lagen. Het is voornamelijk uit deze onderste lagen (laag 4 en 5) dat het meest vondstmateriaal werd ingezameld. Het gaat zowel om aardewerk, dierlijk bot als metaal. Het aardewerk, 24 scherven in totaal, dateert de context in de late 12de-13de eeuw en

bestaat voornamelijk uit grijs aardewerk afkomstig van (kogel)potten en kommen, maar ook hoogversierd aardewerk en Elmpoterwaar dat vrij zeldzaam is voor de regio Gent, komt voor. De metalen vondst is een fragment van een puntig voorwerp, mogelijk een metalen vleespriem of prikker.

Spoor 1036 werd gecoupeerd in profiel 6 (zie Figuur 13 en Figuur 15) en is minder diep, ongeveer 60 cm. Ook deze kuil bestaat uit zowel heterogene lagen van verbrande leem en houtskool, als donkere meer humeuze lagen. Het verzamelde aardewerk uit de kuil is zowel roodbakkerend als hoogversierd en dateert uit de 13de-14de eeuw, dus iets jonger dan kuil 1035.

Figuur 23: Spoor 1035; vlakfoto (linksboven), coupefoto (rechtsboven), coupetekening en beschrijving (beneden).

Bewoning in FASE 1?

Het is niet geheel duidelijk of de kuilen in relatie staan met effectieve bewoning op het perceel zelf en dat het afval in de kuilen rechtsreeks afkomstig was van de bewoners. Er werden namelijk geen directe bewoningssporen of -structuren aangetroffen tijdens het onderzoek die te plaatsen zijn in FASE 1. Mogelijk was deze bewoning aanwezig ter hoogte van (en dus onder) de huidige bebouwing langs de Hoogstraat, maar dit deel van het plangebied werd gedurende het onderzoek niet onderzocht. Enkel ter hoogte van de liftput werd een kleine zone opgegraven, maar deze leverde geen bijkomende informatie op in verband met oudere bewoningsfasen. Ook de bronnen die handelen over de stichting van de Priorij van Galilea in 1431 geven niet meteen een eenduidige antwoord op de vraag of er in 1430 al bewoning aanwezig was op het perceel of niet. Er is sprake dat de zusters het Hof van Koolskamp in de

Hoogstraat ter beschikking kregen van hun stichter, Jan Eggaert, die eigenaar was van deze gronden.³⁶ Maar het is niet duidelijk of er al een woonst aanwezig was op de percelen, of dat het enkel akker- of weidegrond betrof. In andere bronnen is namelijk sprake dat de zusters zich eerst vestigden in de Koningsstraat, binnen de stadsomwalling, en pas omstreeks 1440 aan de Hoogstraat hun intrek namen.³⁷ Was dat misschien omdat er in 1431 nog geen huis aanwezig was of diende de bestaande gebouwen eerst te worden uitgebreid?

Dat de gronden in 1431 al in eigendom waren van een particulier, Jan Eggaert, wijst er alvast op dat de gronden al geruime tijd in gebruik waren genomen en er al een zekere activiteit moet hebben geweest. De aangetroffen ophooglagen in combinatie met de greppel en de (afval)kuilen impliceert een ophoging en verkaveling van het terrein vanaf de late 12de eeuw. De aanwezigheid van bebouwing, zeker vanaf de 14de eeuw wanneer het gebied binnen de stadsomwalling komt te liggen, valt op basis van dit alles niet uit te sluiten en lijkt eerder aannemelijk te zijn op basis van de aanwezige grondsporen, zeker in combinatie met de informatie uit de historische bronnen. De (afval)kuilen die werden aangetroffen kunnen vermoedelijk dus gelinkt worden aan een zekere vorm van bewoning die voorafgaat aan de stichting van het klooster in 1431. Deze bewoning bevond zich zeer vermoedelijk ter hoogte van het huidige woonhuis en werd daarom niet aangetroffen tijdens het gevoerde onderzoek.

4.1.3 Conclusie Fase 1

Zoals te verwachten viel op basis van het historische onderzoek werden er op de onderzoekslocatie sporen aangetroffen die teruggaan tot de 12de en 13de eeuw. Hoewel het gebied op dat moment nog buiten de omwalling van de stad Gent gelegen is, staat het toch al onder invloed ervan door de toenemende groei en bloei van de stad in deze periode en worden er al verschillende activiteiten uitgevoerd. Zoals valt af te leiden uit verschillende historische documenten die verboden zijn met de oprichting van het leprozenhuis in 1146 en de uitbreiding ervan met het Marialand in 1176, is het stadsbestuur zelf die deze activiteiten aanstuurt. Zij zorgt ervoor dat de gronden in gebruik worden genomen, bouwrijp worden gemaakt, verkaveld en verkocht onder de burgers.

Voor de onderzoeklocatie ligt de oudste ingebruikname vermoedelijk in de late 12de eeuw. In eerste instantie wordt het terrein opgehoogd en gedraineerd, maar er vindt mogelijk ook extractie plaats van zand. Ook in de 13de en 14de eeuw komen gelijkaardige grondsporen voor, met name (afval)kuilen en ophooglagen. Er werden tijdens het onderzoek geen duidelijke sporen of structuren aangetroffen die rechtstreeks verbonden kunnen worden met effectieve bewoning of de constructie van gebouwen of huizen in deze vroege occupatiefase. Vermoedelijk was deze wel aanwezig ter hoogte van het huidige woonhuis aan de Hoogstraat, een zone die tijdens het veldonderzoek niet werd onderzocht. De afvalkuilen uit de 13de en 14de eeuw zijn dan te linken aan deze bewoning, maar dit is op basis van de resultaten van het veldwerk niet helemaal hard te maken. In combinatie met de historische bronnen die handelen over de oprichting van de Priorij van Galilea in 1431 lijkt dit echter wel zeer aannemelijk te zijn.

De precieze aard en omvang van deze bewoning is dus niet geheel te achterhalen. Omdat het gebied tot het begin van de 14de eeuw nog buiten de stadsomwalling gelegen was zal het in eerste instantie in gebruik zijn geweest als weide- of akkerland. Het aantal woningen en gebouwen zal waarschijnlijk nog zeer beperkt zijn geweest en verspreid doorheen het gebied. Hoewel er zeker activiteiten hebben plaatsgevonden, waren ze vermoedelijk nog niet zeer intensief, vandaar ook vermoedelijk het ontbreken van concrete samenhangende bewoningssporen of structuren. De activiteiten uit deze fase moeten dus in eerste instantie gezien worden in het teken van het bouwrijp maken van de gronden en de eerste exploitatie

³⁶ BONTE et al. 2009, pp.26–27; RIJKSARCHIEF IN BELGIË 2024; Scheepsma 1997, pp.227–228; BROGET 1995.

³⁷ ONROEREND ERFGOED VLAANDEREN 2024; ID20451.

ervan, mogelijk als weide of akker en de extractie van zand en pas in een eindfase ook in het teken van bewoning.

Op enkele sites in de onmiddellijke omgeving zien we een gelijkaardige ontwikkeling voor deze periode die nauw aansluit bij de algemene ontwikkelingen in dit deel van de stad. Bij een opgraving aan de Burgstraat³⁸, ongeveer 150m ten noordoosten van de huidige onderzoekslocatie en eveneens net buiten de tweede stadsomwalling gelegen, dateren de oudste sporen eveneens uit de 12de eeuw. Ook daar gaat het in eerste instantie om sporen die verband houden met het bouwrijp maken van de gronden. vermoedelijk bevond er zich ook een bleekweide. Ook daar zien we pas vanaf de 14de-15de eeuw de eerste effectieve bewoningssporen terug. Andere onderzoeksgebieden, zoals aan de Peperstraat 2-16 en 30-34³⁹ en de Hoogstraat-Brouwersstraat⁴⁰, kennen een gelijkaardige ontwikkeling met sporen vanaf de 12de-13de eeuw die duiden op de ingebruikname en een zekere activiteit in de zone *extra muros*. Vanaf de 14de eeuw, na de opname van het gebied binnen de omwalling, komen ook daar de eerste echte bewoningssporen zoals tonputten voor.

Bij een onderzoek aan de Sint-Michielsstraat⁴¹, 150 m naar het oosten, is de ontwikkeling iets afwijkend aangezien de onderzoekslocatie net wel binnen de tweede stadsomwalling gelegen is. Daar dateren verschillende sporen al vanaf de 11de eeuw en zien we in de 12de en 13de eeuw al veel intensiever gebruik van het terrein. De eerste effectieve bewoningssporen lopen ook hier wat voor en dateren uit de 13de eeuw.

³⁸ VANOVERBEKE et al. 2016.

³⁹ BERKERS & STOOPS 2009.

⁴⁰ DEMOEN 2013.

⁴¹ BILLEMONT et al. 2019.

4.2 FASE 2: Het kloostercomplex (15de-18de eeuw).

De tweede occupatiefase binnen het plangebied kan gelinkt worden aan het kloostercomplex van Galilea dat hier vanaf het begin van de 15de eeuw wordt uitgebouwd en gevestigd is tot en met 1783. Zoals in FASE 1 aangetoond, dateren de oudste sporen uit de 12de-13de eeuw en was er vermoedelijk ook al sprake van enige vorm van bewoning binnen de onderzoekslocatie vanaf de 14de eeuw. Vanaf 1431, het jaar waarin het Klooster van Galilea wordt gesticht door Jan Eggaert, is het duidelijk dat het gebied effectief wordt bewoond. In de 350 jaar dat het klooster heeft bestaan hebben verschillende verwoestende gebeurtenissen plaatsgevonden die afbraak en heropbouw van gebouwen en structuren tot gevolg hadden. Mogelijk is deze fase dus verder onder te verdelen in FASE 2A (de 15de eeuw, de late middeleeuwen) en FASE 2B (16de-18de eeuw, de nieuwe tijd) met als breekpunt de grote verwoestingen van het kloostercomplex in de eerste helft van de 16de eeuw.

4.2.1 Algemene geschiedenis van het kloostercomplex

Het klooster werd gesticht in 1431 door Jan Eggaert, ooit heer van Purmerend en Spaarnland, poorter en schepen van Amsterdam, die zich omstreeks 1422 in Gent had gevestigd nadat hij was weggevlucht van het Hollandse hof. Hij stelde het zogenaamde Hof van Koolskamp aan de Hoogstraat, dat zijn eigendom was, ter beschikking aan de orde der reguliere kanunnikessen van Sint-Augustinus, een gemeenschap van Zusters van het Gemene Leven. Deze gemeenschappen van het Gemene Leven behoorden tot de religieuze stroming 'De Moderne Devotie', gesticht door Geert Grote (1340-1384) in de tweede helft van de 14^e eeuw te Deventer, die opriep tot een geestelijk reveil tegen de corruptie van de clerus en de verruwing van de volkse zeden.⁴² Ze bestonden uit kleine groepen vrouwen die, zonder gelofte of nonnenkledij, in gewilde armoede een eenvoudig, godvruchtig leven wensten te leiden.

Volgens de stichtingsbrief zou de gemeenschap aanvankelijk bestaan uit negen leden, "*de sesse ghewijt ende besloten*", waaronder "*een meesterigghe ofte regiersterigghe, die sij moeder heeten sullen*", twee uitgaande Zusters en een Kapelaan om mis te lezen en biecht te horen. Het verlangen van de stichter was dat, bij '*meerdere begiften en berentening*' van de Zusters te Jan Eggarts (stadsregister 1448-1449) het aantal leden zou worden gebracht tot maximum zestien "*ten eynde dat sij met elckanderen in ruste ende vrede moghen volherden, over midts dat diswils de groote menichte turbacie ende confusie maect*".⁴³ In 1436 volgde de pauselijke goedkeuring en in 1437 telde de gemeenschap al 16 kloosterlingen. Nadat de priorij in 1438 toetrad tot de Congregatie van Windesheim ging het snel in 1463 telde Galilea 100 kloosterlingen, omstreeks 1510 waren dat er 120. In dezelfde periode evolueerde de priorij meer en meer naar een gemeenschap van adellijke vrouwen. Een zuster van Karel de Stoute was er in de jaren 1468 non en volgens een Schepenbrief van 1510 verbleven er ook drie dochters van Jan van der Kethulle, Schepen van Gent. Een andere bekende bewoonsters van de priorij was de Nederlandse mystieke schrijfster Alijt Bake, die prioeres van Galilea was van 1446 tot 1455.⁴⁴

Zoals in het overzicht van FASE 1 al aangehaald, is er voor de periode van de stichting nog enige onduidelijkheid over de exacte omvang van het kloostercomplex en de bijhorende gebouwen. Was er al bebouwing aanwezig in 1431 of trokken de zusters pas in 1440 effectief richting de Hoogstraat. Wat wel zeker vaststaat is dat de 15de eeuw een enorme periode van bloei en uitbreiding is voor de kloostergemeenschap en dat het goederbezit al snel een grote uitbreiding kent. Dit was mogelijk omdat de kloostergemeenschap kon rekenen op steun van de Gentse poorters en adellieden wat hen in staat stelden om panden en gronden aan te kopen.

⁴² BONTE et al. 2009, p.22-26.

⁴³ BONTE et al. 2009, p.26-27.

⁴⁴ RIJKSARCHIEF IN BELGIË 2024; BROGET 1995; BONTE et al. 2009.

In hun bloeitijd bezaten de reguliere kanunnikessen van Onze-Lieve-Vrouw van Galilea zelfs een heuvelmolen (een bergstaakmolen in den Acker).⁴⁵ Al snel besloeg het kloostercomplex bijna het volledige gebied tussen de Hoogstraat, Holstraat, Turrepoortsteeg en Schouwvegersstraat. De gebouwen lagen vooral in het noordwesten van dit gebied met ondermeer een kloostergang rondom een vierhoekige binnenplaats en kapel.⁴⁶

Vanaf het einde van de 15de eeuw doken er financiële moeilijkheden op voor de kloostergemeenschap. Deze hadden te maken met de opstanden van 1488-1493, die plaatvonden in het graafschap Vlaanderen omdat het regentschap van aartshertog Maximiliaan van Oostenrijk niet wilde erkennen. In 1515 ging bijna het hele klooster in de vlammen op en in 1541 werd het complex een tweede keer door brand geteisterd. Na de brand van 1515 moesten de zusters de kerk laten heropbouwen en ze zagen er zich toe genoopt bijstand te vragen en aanzienlijke bedragen te ontfangen.⁴⁷

Tijdens de beeldenstorm moest ook het Klooster van Galilea de vernielzucht van de beeldstormers ondergaan en liep het net als andere kerken, godshuizen en kloosters zware vernielingen op. Onder de Gentse Calvinistische Republiek (1577-1584) werden in 1578 de kerk en het klooster zwaar beschadigd. De gebouwen werden te gelde gemaakt en de kloostergemeenschap werd verdreven.⁴⁸ Bij de reconciliatie van Gent in 1584 keerden slechts 19 nonnen en lekenzusters naar hun klooster terug. Er werd begonnen met de heropbouw. De kloosterkerk, waarvan gezegd wordt dat ze sterk en goed gebouwd was, het nonnenkoor, de refter en het ziekenhuis werden ondermeer versierd met talrijke schilderijen. In de kerk bevond zich naast enkele andere grafzerken ook deze van Jan Eggert, stichter van het klooster. De heropbouw en uitbreiding van het kloostercomplex duurden tot in de eerste helft van de 17de eeuw.⁴⁹

Onder het bewind van Keizer Jozef II van Oostenrijk werd de kloostergemeenschap in 1783 ontbonden. De goederen werden onder het toezicht van het Comité voor de Religiekas en van de Jointe voor de Afgeschaftte Kloosters geplaatst en in 1786 ter beschikking gesteld van de Ursulinen. Zij hielden er bijna tien jaar een meisjesschool maar in 1796 maakte het Frans Bewind een einde aan het deze school. Zo kwam definitief een einde aan hetgeen eens het klooster van Galilea geweest was. Het Franse bewind verkocht het kloostercomplex in 1798 namelijk als nationaal goed waarna verschillende gebouwen, waaronder de kapel, werden gesloopt en het complex werd verkaveld in kleinere percelen.⁵⁰

4.2.2 Cartografische bronnen van het kloostercomplex

Voor FASE 2 zijn verschillende iconografische bronnen beschikbaar die het mogelijk maken om het kloostercomplex en eventuele aanpassingen en verbouwingen meer in detail te bestuderen. In de meeste gevallen gaat het om stadsplattegronden van Gent. Een belangrijke opmerking hierbij is wel dat deze oude kaarten niet altijd heel betrouwbaar zijn wat betreft de details op perceelsniveau. Voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijke bouwwerken zoals stadsomwallingen, kerken, kloosters en kastelen worden weergegeven, voor de burgerlijke architectuur was er geen of weinig aandacht. De afwezigheid van bebouwing op deze kaarten is bovendien geen garantie dat er ook effectief geen bebouwing aanwezig was. Een bijkomende factor waarmee rekening moet worden gehouden is dat kaartenmakers vaak

⁴⁵ BONTE et al. 2009, p.27.

⁴⁶ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2024; ID20451.

⁴⁷ BROGET 1995, p.192-194.

⁴⁸ BROGET 1995, p.194.

⁴⁹ BROGET 1995, p.194.

⁵⁰ RIJKSARCHIEF IN BELGIË 2024; BONTE et al. 2009, p.27.

verder gingen op de reeds bestaande kaarten en stadsplannen en niet altijd de moeite namen om alle veranderingen die reeds hadden plaatsgevonden steeds in detail door te voeren.

Alvorens de oude stadsplattegronden te bekijken, is het aangewezen om het zeer gedetailleerde opmetingsplan van het kloostercomplex uit 1798⁵¹ erbij te nemen. Dit plan werd opgemeten naar aanleiding van de verkoop van het klooster als nationaal goed. Het gebouwencomplex is in functie daarvan zeer gedetailleerd en nauwkeurig vastgelegd, wat het mogelijk maakt om de verschillende opgravingszones erop te projecteren. De plattegrond toont zeer gedetailleerd de kerk, het kloosterpand, het neerhof en de bijgebouwen. Ter hoogte van de onderzoekslocatie zijn de gebouwen van de priorij afgebeeld. Het huidige gebouw aan de Hoogstraat is duidelijk zichtbaar, met aansluitend een bijgebouw dat enkel de westelijke zijde van de opgravingsput (werkput 1) inneemt. Dit gebouw loopt door tot tegen de kloosterkerk, waarvan zich een deel binnen de opgravingszone bevindt. De oostelijke zijde van de opgravingszone (werkput 1) is niet bebouwd. Bij de bespreking van de sporen en structuren uit FASE 2 in het volgende hoofdstuk, zal dit opmetingsplan een grote rol spelen en worden gebruikt om een meer gedetailleerde fasering (FASE 2A <=> FASE 2B) op te maken. Voor de oudere kaarten die hieronder besproken worden, zal gekeken worden in hoeverre deze afwijken met het plan uit 1798.

Figuur 24: Links: Opmetingsplan van het Urselinnenklooster uit 1798, met de kerk, kloosterrondgang, priorij en andere (bij)gebouwen. Rechts: detail van de opgravingszone. De contouren van de het plangebied (rood) en de onderzochte parkeerkelder (groen) zijn aangeduid. Het noorden bevindt zich bovenaan.⁵²

De oudste beschikbare stadsplannen dateren uit de 16de eeuw (Figuur 25). Het Panoramische Gezicht op de stad Gent, Ganda Gallie Belgice Civitas Maxima uit ca. 1534⁵³ toont het gebied dat toen al binnen de (derde) stadsomwalling opgenomen. Het klooster bestond inmiddels meer dan twee eeuwen en zou tot het einde van de 18^e eeuw geen grote veranderingen meer

⁵¹ STAD GENT n.d.; AG-L66-18.

⁵² STAD GENT n.d. AG-L66-18.

⁵³ STAM 2024.

ondergaan. Op het plan is de kloosterkerk weergegeven en enkele bijgebouwen aan de Hoogstraat en de Turrepoortsteeg. De kaart van Jacob van Deventer (ca. 1560)⁵⁴ toont bebouwing langs beide zijden van de Hoogstraat. De kloosterkerk is afzonderlijk afgebeeld en staat net als op het plan van 1798 parallel aan de Hoogstraat. De rest van het kloosterdomein is niet uitgewerkt en als bebouwde zone ingekleurd. Ook op het stadsplan van Georg Braun en Frans Hogenberg (1572)⁵⁵ is het kloosterdomein zichtbaar en beter herkenbaar dan op het plan van Van Deventer.

Figuur 25: Historische kaarten uit de 16de eeuw met aanduiding van de locatie van het kloostercomplex. Bovenaan Het Panoramische Gezicht op de stad Gent, (ca. 1534, noorden is rechts); onderaan links: Jacob Van Deventer (ca. 1560; noorden is bovenaan); onderaan rechts: Georg Braun en Frans Hogenberg (ca. 1572; noorden is bovenaan).⁵⁶

De drie kaarten schetsen enkel een algemeen beeld van het kloostercomplex gedurende de 16de eeuw. Individuele gebouwen, zoals de priorij aan de Hoogstraat, zijn niet aan te duiden op de plannen, er kan dus niet worden aangegeven of deze afwijken van het plan uit 1798. Enkel de kloosterkerk is duidelijk afgebeeld. De plannen schetsen ook een beeld van de stadswijk waarbinnen het klooster gelegen is. Wat opvalt is dat er nog veel open ruimte

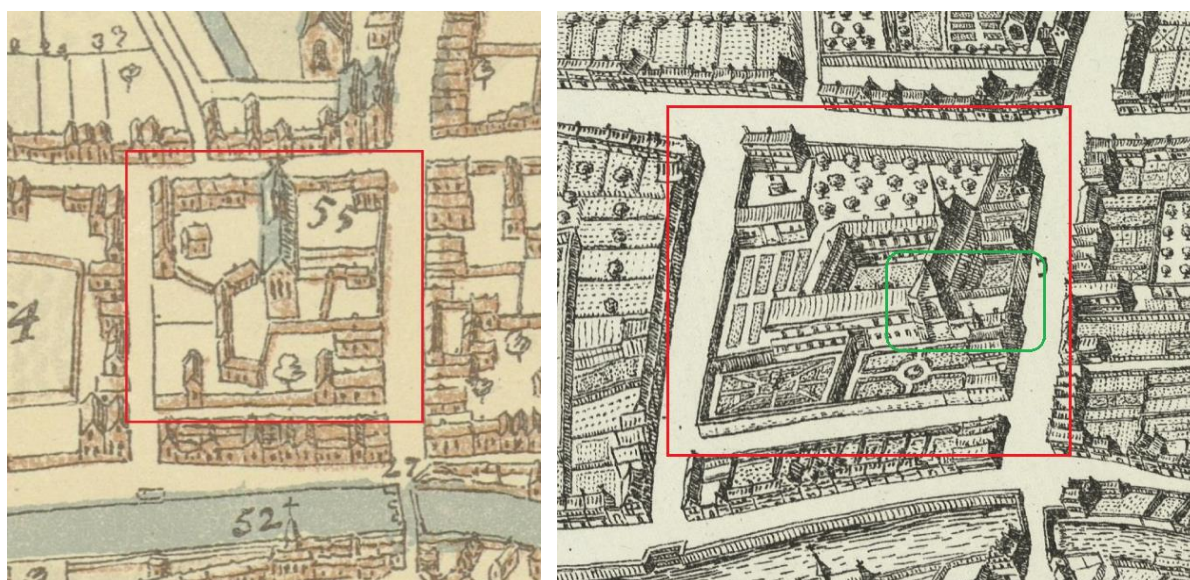
⁵⁴ BIBLIOTECA NACIONAL DE ESPANA 2012a.

⁵⁵ CARTESIUS 2024.

⁵⁶ STAM 2024; BIBLIOTECA NACIONAL DE ESPANA 2012b; CARTESIUS 2024.

zichtbaar is tussen de gebouwen. vooral ten zuidwesten van het plangebied zijn nog grote landerijen en weides zichtbaar met verspreide bewoning en molens. Het plangebied en het bouwblok tussen de Hoogstraat, Holstraat, Turrepoortsteeg en Schouwvegersstraat zijn zo goed als volledig volgebouwd.

Ook uit de 17de eeuw zijn verschillende stadsplattegronden bewaard gebleven waarop het onderzoeksgebied staat afgebeeld. Enkele duidelijke voorbeelden waarop verschillende details van het complex zichtbaar zijn, zijn hieronder weergegeven. Landmeter Jacob Horenbault kreeg in 1619 de opdracht om een figuratieve kaart van Gent te maken waarop het territorium met de stedelijke jurisdictie duidelijk omschreven stond en waarop waterlopen, bebouwing, groen, akkers en weilanden tot op perceelsniveau weergegeven. De kloosterdomeinen zijn op dit plan duidelijk herkenbaar weergegeven met aanduiding van de kerk, open ruimten en enkele afzonderlijke gebouwen. Tussen de Hoogstraat en de kerk zijn enkele gebouwen afgebeeld, maar deze zijn te weinig gedetailleerd uitgewerkt om te kunnen vergelijken met het opmetingsplan uit 1798. Ook op de kaart van Sanderus-Hondius uit 1641 is de kloosterkerk goed herkenbaar. De kloostergebouwen aan de Hoogstraat (ter hoogte van de letter J op het plan) zijn op deze kaart wel duidelijker te herkennen. De priorij is vermoedelijk het gebouw dat vanaf de Hoogstraat aansluit op het koor van de kerk. Rondom de kerk en centrale kloostergebouwen zijn tuinen afgebeeld. Algemeen komen de plannen uit de 17de eeuw goed overeen met het plan uit 1798.

Figuur 26: Historische kaarten uit de 17de eeuw met aanduiding van de locatie van het kloostercomplex. Links: Jacob Horenbault (1619); rechts: Sanderus-Hondius met aanduiding van de priorij (groene kader) (1641). Op beide kaarten is het noorden rechts gelegen⁵⁷

Voor de 18de eeuw toont de Ferrariskaart⁵⁸ (Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsbisdom Luik) uit de periode 1771-1778 het meest gedetailleerde beeld van het kloosterdomein. Het beeld sluit zeer goed aan bij het opmetingsplan uit 1798. Ter hoogte van het de onderzoekslocatie zijn de gebouwen van de priorij zichtbaar. Net als op het plan van 1798 wordt het westelijke deel van de opgravingszone ingenomen door gebouwen, terwijl het oostelijke deel niet bebouwd is. Net ten zuiden ervan is de kloosterkerk afgebeeld met de aansluitend de kloosterrondgang.

⁵⁷ COENE & DE RAEDT 2011.

⁵⁸ GEOPUNT 2024.

Figuur 27: Projectie van het plangebied (rood) en de opgravingszone (groen) op een uitsnede van de Ferrariskaart (1771-1778). Het noorden bevindt zich bovenaan.⁵⁹

De Ferrariskaart is een van de laatste prent die het kloosterdomein als zodanig afbeeldt. Enkele jaren later zal het domein opgedeeld worden in percelen en plaats ruimen voor burgerhuizen met tuinen. Zo is op het primitief kadasterplan uit 1834 al bijna niets meer te herkennen van het voormalige kloostercomplex. Op basis van de aanwezige historische kaarten lijkt het erop dat het kloostercomplex weinig verandering heeft ondergaan in de periode 16de-18de eeuw (FASE 2B). Hoewel de oudere kaarten uit de 16de eeuw niet gedetailleerd en uitgewerkt genoeg zijn om afzonderlijke gebouwen te herkennen, kan worden aangenomen dat het opmetingsplan uit 1798 min of meer de plattegrond van het complex is gedurende deze gehele periode (FASE 2B). Hoe het complex in de 15de eeuw (FASE 2A) was opgebouwd en of er na de grote verwoestende branden in het begin van de 16de eeuw aanpassingen werden uitgevoerd aan de indeling, valt op basis van cartografische bronnen niet te achterhalen. Hiervoor zal gekeken moeten worden naar de sporen en structuren die tijdens het onderzoek werden aangetroffen. Wat wel duidelijk lijkt, is dat de kloosterkerk steeds op dezelfde plek heeft gestaan, parallel aan de Hoogstraat.

4.2.3 Sporen en structuren uit FASE 2

In totaal worden 49 sporen ingedeeld onder FASE 2. Een groot verschil met Fase 1 is dat slechts 12 daarvan grondsporen zijn, zoals (puin)kuilen (n=9), insteken (n=2) en uitbraaksporen (n=1). De overige sporen zijn zogenaamde harde (bakstenen) structuren zoals funderingen (n=23), afval- (n=8) en waterputten en kelders (n=2) en vloeren (n=4). Baksteen voert als constructiemateriaal dus de boventoon in alle sporen.

⁵⁹ GEOPUNT 2024.

Op basis van de vondsten (voornamelijk aardewerk), de stratigrafische positie en de projectie op oude kaarten zoals het opmetingsplan uit 1798 is getracht om de sporen en structuren op te delen in twee subfasen. Waarbij FASE 2A de sporen groepeerde die behoren tot de eerste bouwphase van het kloostercomplex in de 15de eeuw en dus nog behoren tot de late middeleeuwen. De sporen en structuren van FASE 2B daarentegen behoren tot de nieuwe tijd en zijn te linken aan de heropbouw van het kloostercomplex na de verwoestende branden in 1515 en 1541 en mogelijke latere uitbreidingen van het complex. Van sommige sporen kan geen specifieke fasering worden gegeven en deze zijn gewoon onder FASE 2 ingedeeld.

Ook de materiële kenmerken van de bouwmaterialen, baksteenformaten en mortel, zijn gebruikt als leidraad voor de fasering. Algemeen voor Vlaanderen kan namelijk worden aangenomen dat bakstenen, vanaf hun eerste gebruik omstreeks het einde van de 13de eeuw, steeds kleiner worden doorheen de tijd.⁶⁰ Voor de mortel kan algemeen worden aangenomen dat deze in de meeste gevallen meer kalkrijk en harder wordt. Pas vanaf het begin van de 19de eeuw worden ook cementmortels gebruikt.

Op basis van de gegevens die in de loop der tijd werden verzameld uit archeologisch onderzoek, kan voor Gent een indeling in baksteengroepen worden opgesteld.⁶¹ Er worden geen absolute dateringen aan verbonden, maar er is wel degelijk een evolutie in tijd, waarbij de grootte van de bakstenen dus steeds verder afnam.⁶² Er kunnen drie grote groepen bakstenen onderscheiden worden. Het betreft telkens doorgaans rode exemplaren die relatief zacht zijn gebakken en waarvan de productieplaatsen niet met zekerheid te achterhalen zijn. Ook moet worden opgemerkt dat de opkomst van een kleiner formaat niet betekent dat de oudere formaten niet meer werden gebruikt.⁶³ De eerste twee groepen waren voornamelijk in de vroegste periode (eind 13de - begin 14de) in gebruik:

- Groep 1: 29/32 (lengte) x 14/18 (breedte) x 6/8 (dikte): vooral gebruikt bij monastieke gebouwen; maar soms ook bij private architectuur.
- Groep 2: 26,5/28 x 12,5/14 x 5,5/7: voor stadswoningen en bijvoorbeeld ook het Belfort.
- Groep 3: 24/25,5 x 11/12 x 5/6: goed vertegenwoordigd en zeker tot in de 17de eeuw gebruikt.

Het is echter niet mogelijk aan de hand van baksteenformaten de bouwwerken absoluut te dateren. De baksteenformaten van de opgegraven structuren zullen dienen als een leidraad bij de verdere fasering. Daarnaast berust de opdeling en evolutie op stratigrafische superpositie, andere constructietechnieken- en materialen, gecombineerd met dateringen op basis van aardewerk en andere vondsten.

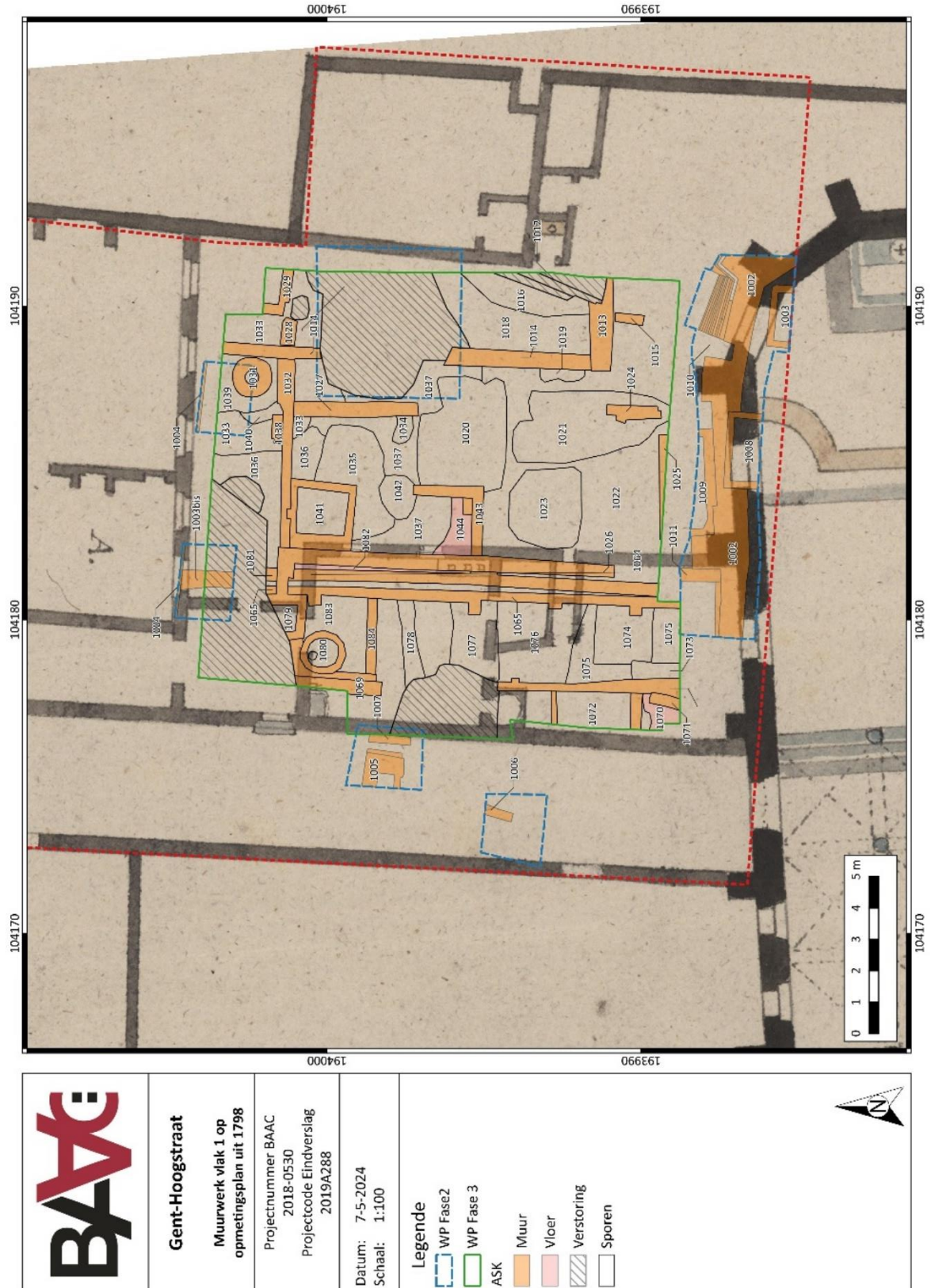
In het volgende hoofdstuk worden de meest opmerkelijke sporen en structuren meer in detail besproken.

⁶⁰ DEBONNE 2015; DEBONNE & HANCA 2011; DEBONNE 2019; DEBONNE 2020; LALEMAN & STOOPS 2008; TERRYIN 2022, p.58–59.

⁶¹ VANOVERBEKE 2022; BILLEMONT et al. 2013; TERRYIN et al. 2023.

⁶² LALEMAN & RAVESCHOT 1991, p.145; LALEMAN & STOOPS 2008, p.176–177.

⁶³ LALEMAN & RAVESCHOT 1991, p.144–145.

Plan 11: Projectie van de ASK van vlak 1 met aanduiding van het muurwerk op het opmetingsplan uit 1798 (digitaal; 1:100; 07/05/2024).

Kloosterkerk (FASE 2A)

Op basis van bureaustudie werd verwacht dat restanten van de kloosterkerk binnen de onderzoekszone aanwezig zouden zijn, met name in het uiterste zuiden. Tijdens de tweede uitvoeringsfase van het onderzoek werden daarom twee controleputten gegraven tegen de zuidelijke perceelsmuur. Daarin werd effectief de fundering van de kerk aangetroffen, waarna de controleputten werden verbonden zodat de structuur uiteindelijk over een zone van 12m lang kon worden gedocumenteerd. De projectie van het sporenplan op het opmetingsplan uit 1798 maakt duidelijk dat de aangetroffen structuur nagenoeg perfect gelijkloopt met hetgeen is weergegeven op het plan (Plan 11). De structuur valt samen met de noordelijke muur van de kerk en de aanzet van het koorgedeelte. Om het opbreken van deze massieve funderingen te vermijden, werd het bouwplan van de nieuwe parkeerkelder nog aangepast en de noodzakelijke palenwand 2,50m opgeschoven in noordelijke richting. Zodoende konden de kapelfunderingen en de overige structuren in de controleput *in-situ* bewaard blijven.

Figuur 28: Overzichtsfoto's van de kerkfundering, spoor 1002.

De fundering van de kerk werd gedocumenteerd als spoor 1002 en bestond hoofdzakelijk uit baksteen (23x10,5x5cm) en een harde kalkzandmortel. Het opgaande muurwerk was op sommige plaatsen nog bewaard, maximaal twee stenen hoog, en had een parament uit witte zandsteenblokken (34/36x10x10cm). In de kern van de muur en de fundering was ook gebruik gemaakt van recuperatiemateriaal. Het opgaande muurwerk was exact 1,00m breed en ging over in de fundering op 8,18m TAW, mogelijk het niveau van het oude maaiveld dat 80cm lager zou zijn geweest dan het huidige. De fundering zelf bleek getrap te zijn opgebouwd en verbrede naar ongeveer 1,50m breed. In een controleputje naast de muur kon de onderzijde van de fundering worden geregistreerd op het niveau van de moederbodem op 6,45m TAW, 95 cm onder de laatste versnijding. Ook de aanzet van een steunbeer was zichtbaar in deze controleput.

Uit historische bronnen is gekend dat de zusters de kerk na de brand van 1515 moesten laten heropbouwen en daarvoor aanzienlijke bedragen te ontfangen.⁶⁴ In de fundering zelf konden echter geen sporen ontdekt worden van verschillende bouwfasen en/of herstellingswerken. Er kan worden aangenomen dat de fundering en onderzijde van het muurwerk ook na de brand nog intact was en dat enkel de bovenzijde van het gebouw en waarschijnlijk ook het houten dak moesten worden gerestaureerd.

Figuur 29: Links: detailfoto van de getrapte opbouw van de fundering en de bovenbouw met natuurstenen (rode pijl) parament. Rechts: locatie van de mogelijke grafkelder (spoor 1003, rode rechthoek) ten opzichte van de kerfundering.

In relatie met de fundering werden nog enkele structuren aangetroffen. Ten zuiden van de fundering, dus binnen de kapel, werd een deel van een rechthoekige kelder (spoor 1003) van ongeveer 2,00m lang aangetroffen. De muur van de kelder was 21 cm breed en opgebouwd uit bakstenen (19,5x9,5x4,5cm) en een harde kalkzandmortel. De binnenzijde van de kelder was bepleisterd en de vulling bestond uit puinmateriaal. Mogelijk betreft het een bepleisterde grafkelder. Uit bronnen is namelijk bekend dat er grafzerken aanwezig waren binnen de kerk, waaronder ook deze van Jan Eggaert, de stichter van het klooster.⁶⁵ Aangezien deze kelder grotendeels onder de bestaande perceelsmuur doorliep en aangezien de structuur *in-situ* bewaard bleef, is deze niet verder onderzocht. Tegen en deels op de fundering werden nog twee jongere kelders aangetroffen (Sporen 1008 en 1009) en ook een 20ste eeuwse goot (spoor 1010).

⁶⁴ BROGET 1995, p.192-194.

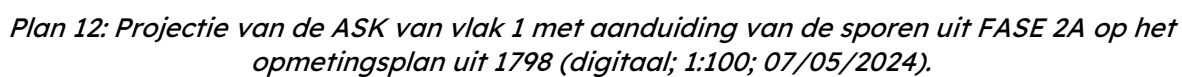
⁶⁵ BROGET 1995, p.194.

Structuren FASE 2A

Op basis van een projectie van het sporenplan op het opmetingsplan uit 1798 kan voor een aantal bakstenen structuren een datering in FASE 2A voorop worden gesteld (Plan 11 en Plan 12). Het gaat met name om muren die niet overeenkomen met de gebouwen op het plan of die zich situeren daar waar helemaal geen bebouwing staat ingetekend, ook niet op recentere kaarten en plannen. Het merendeel van deze sporen bevindt zich dan ook in de oostelijke zone van de werkput, waar zowel op het opmetingsplan uit 1798 als de Ferrariskaart geen bebouwing staat weergegeven. Bebouwing die daar aanwezig was in FASE 2A werd vermoedelijk na de verwoestende brand in 1515 afgebroken en niet meer heropgebouwd, waardoor deze zone gedurende FASE 2B leeg bleef. Opvallend is ook dat deze structuren uit FASE 2A zijn opgebouwd uit bakstenen met een relatief groot formaat, namelijk 27-24cm lang en 14-13cm breed. Groter dan de formaten die we aantreffen in FASE 2B, voornamelijk 24-22cm lang en 12-11cm breed. Ze zijn ook meestal opgebouwd met een eerder zandige kalkmortel.

Figuur 30: Overzicht van vlak 1 in werkput 1 met aanduiding van de funderingen die vermoedelijk dateren in FASE 2A. Samen vormen ze vermoedelijk twee aparte bijgebouwen die niet staan afgebeeld op het plan uit 1798. Spoor 1014 is met oranje stippellijn doorgetrokken tot tegen de noordelijke putwand. Voor sporen 1027/1043 is met de oranje stippellijn de mogelijke reconstructie weergegeven.

In het zuidoosten van de werkput werden twee funderingen, sporen **1013** en **1014**, aangetroffen die samen een rechthoekige plattegrond vormen van een bijgebouw (Figuur 31). De exacte contour van het bijgebouw is niet te bepalen want spoor 1013 loopt buiten de werkput nog verder door in oostelijke richting. Wel is zeker dat spoor 1014 aansloot op de achtergevel van de priorij aan de Hoogstraat en het gebouw dus ongeveer 13m uitstak. Centraal is een deel van fundering 1014 wel verstoord geraakt door de aanleg van de mazouttank (zie hoger). Beide funderingen zijn opgebouwd uit dezelfde bakstenen (27x14/13x6,5/6cm), al komen ook halfjes voor, en een gele zandmortel. Fundering 1013 is met 75cm wel breder dan 1014 die slechts 55cm breed is. In profielopname 2 is bovendien duidelijk dat fundering 1014 werd ingemetst in 1013 en dat de funderingsdiepte van de twee verschillend is. Spoor 1013 is dieper gefundeerd tot 7,17m TAW en 1014 slechts tot 7,60m TAW. Bij spoor 1014 bestaat een deel van de fundering ook nog uit een laag baksteenpuin (zie ook Figuur 10 en Figuur 15).

Figuur 31: Foto's van funderingen 1013 en 1014. Bovenaan: overzichtsfoto van spoor 1013 en 1014 met zicht op de opbouw van 1014 in profiel 2; Linksonder: Spoor 1014 loopt verder door in noordelijke richting; Rechtsonder: detailfoto van de opbouw van spoor 1013.

Een ander mogelijk bijgebouw dat eveneens onder te brengen is in FASE 2A wordt gevormd door funderingen **1027, 1032, 1043 en 1064/1081**. Samen vormen ze een gebouw van ca. 6,50x6,00m, al kan de contour niet volledig worden gevolgd omdat zowel 1027 als 1043 verstoord worden door recentere verstoringen, waaronder een grote puinkuil die uit FASE 2B dateert. Het uiteinde van spoor 1027 kan mogelijk wel loodrecht worden verbonden met het uiteinde van spoor 1043 (zie reconstructie Figuur 30). Opvallend is dat al deze funderingen zijn opgebouwd uit bakstenen met gelijkaardige formaten, namelijk 24/27x13/11x5/5,5cm, wat aangeeft dat ze vermoedelijk uit eenzelfde bouwphase dateren. In al de structuren is overigens ook gebruik gemaakt van een gele zandige kalkmortel, eveneens een aanwijzing voor een gelijklopende fasering.

Figuur 32: detailfoto van fundering 1043.

Binnen het bijgebouw, in de noordwestelijke hoek, was een afvalbak (spoor **1041**) geplaatst. Op basis van het vondstmateriaal uit de aanwezige beervulling dateert de laatste gebruiksfase van deze afvalstructuur uit de 15de-16de eeuw. De structuur is net als de funderingen opgebouwd met bakstenen met formaat 26,5x13x5cm en een gele zandmortel. In een latere alinea zal deze afvalbak verder in detail besproken worden en vergeleken worden met de andere afvalstructuren die tijdens het onderzoek werden aangetroffen.

In relatie met fundering 1043 werd ook nog een restant van een vloerniveau, spoor **1044**, aangetroffen. Deze vloer was opgebouwd uit platte natuurstenen plavuizen en bakstenen tegeltjes (12x12x1,5cm). Bij het schoonmaken van het spoor werd meteen op de vloer enkele scherven aardwerk aangetroffen die dateren uit de 14de-15de eeuw en ook uit de vlijlaag eronder werd gelijkaardig materiaal ingezameld. Het gaat zowel om scherven roodbakkend als grijsbakkend aardewerk en ook een scherf steengoed. Ze zijn een duidelijke aanwijzing dat de vloer en fundering uit dezelfde periode dateren, namelijk FASE 2A.

Figuur 33: detailfoto van vloer 1044.

Tot slot zijn funderingen **1064 en 1065**, nog twee opvallende sporen voor FASE 2A. Het betreft twee parallelle muren die vlak naast elkaar zijn gelegen en die van noord naar zuid door het midden van de werkput lopen. Beide zijn opgebouwd uit bakstenen met formaat 26/27x12/13x5/5,5cm en een gele zandige kalkmortel. Ze zijn beide ook één steenmaat breed, ca. 30cm. Het is niet meteen duidelijk waarom er twee funderingen vlak naast elkaar lopen doorheen de gehele tuinzone, vanaf de achtergevel van de priorij tot aan de kerk. Een mogelijke hypothese kan zijn dat spoor 1065 de fundering vormt van een tuinmuur of perceelsmuur uit het vroegste stadium van het kloostercomplex. Mogelijk was bij de oprichting enkel het gebouw aan de Hoogstraat en de achterliggende tuin in bezit van het klooster en vormde deze muur de afscheiding van het perceel. Wanneer in de loop van de 15de eeuw het klooster uitbreiding nam, was deze muur mogelijk niet meer voldoende genoeg om te dienen als zijgevel van het bijgebouw dat gevormd wordt door sporen 1027, 1032, 1043 en 1064 en werd daarom een nieuwe muur, spoor 1064 gebouwd? Mogelijk werd muur 1065 op dat moment al afgebroken omdat fundering 1064 vanaf het bijgebouw ook verder doorloopt tot aan de kapel.

Figuur 34: detailfoto van de parallel lopende funderingen 1064 (links) en 1065 (rechts).

Puinkuilen (FASE 2A => 2B)

In het oostelijke deel van de opgravingszone werden in vlak 1 vijf grote kuilen aangetroffen met heel veel bouwpuin: sporen 1020, 1021, 1023, 1042 en 1061. Enkele van de kuilen bleken ook zeer diep en waren ook nog op vlak 2 aanwezig. Op basis van het aardewerk dat van tussen het puin in sporen 1020 en 1021 werd ingezameld, worden de contexten in de 16de-18de eeuw gedateerd, FASE 2B. Ze bevinden zich ter hoogte van wat op het plan uit 1798 een onbebouwde zone is. Opvallend is ook dat een aantal van de hierboven besproken funderingen uit FASE 2A worden doorsneden door deze kuilen. Waar al het puin vandaan komt is natuurlijk niet met zekerheid te zeggen, maar het laat zich raden dat het mogelijk afkomstig is van de restauratiewerken van het kloostercomplex na de verwoestende branden in 1515 en 1541. Ze vormen dus mogelijk de negatieve neerslag van deze historische gebeurtenissen. Dat ze juist in deze zone worden teruggevonden doet vermoeden dat het puin grotendeels afkomstig is van de bijgebouwen uit FASE 2A en dat deze gebouwen het meest te leiden hadden gehad onder de branden en daardoor ook werden afgebroken. Nadien werd deze zone ook niet meer bebouwd.

Figuur 35: Foto's van de puinkuilen op vlak 1.

Structuren FASE 2B

De bakstenen structuren die dateren in FASE 2B zijn allen terug te vinden in het westelijke deel van de opgravingszone. Op basis van de projectie van het sporenplan op het opmetingsplan uit 1798 is duidelijk dat deze structuren samenvallen met het daar aanwezige bijgebouw. Het gaat om enkele muren/funderingen, enkele afvalstructuren en een vloerniveau. Opvallend is dat in vergelijking met de structuren uit FASE 2A, vaak gebruik is gemaakt van kleinere baksteenformaten, namelijk 22/24x11/12x4,5/5cm ten opzichte van de bakstenen met lengte 27-24cm uit Fase 2A. Ook is er veel gebruik gemaakt van gerecupereerd materiaal (brokken en halfjes) wat mogelijk een aanwijzing is voor herbruik van ouder bouw materiaal uit FASE 2A. De mortel is in veel gevallen ook een hardere witte kalkmortel.

Meest opvallende structuur is spoor 1026, die de oostelijke funderingsmuur van het bijgebouw vormt. Deze muur volgt zeer nauwkeurig de plattegrond uit 1798 en is over de oudere funderingen 1064 en 1065 uit FASE 2A heen gebouwd. Dit geeft nogmaals aan dat deze oudere structuren na de verwoestingen in de 16de eeuw niet meer werden heropgebouwd. In de plaats kwam er een nieuw bijgebouw en werd een nieuwe indeling van het kloostercomplex voorzien.

Figuur 36: Foto's van de structuren uit FASE 2B in het westen van werkput 1.

Afvalstructuren

Afvalstructuren vormen binnen een opgraving in een stadskern altijd interessante en belangrijke sporen omdat deze contexten vaak veel vondsten bevatten en meestal ook van verschillende categorieën en daarnaast kunnen monsters uit de afvallagen gebruikt worden om meer te weten te komen over het dieet en de materiële cultuur van de mensen van wie het afval afkomstig is. Tijdens de opgraving werden in totaal negen bakstenen afvalstructuren en waterputten aangetroffen. Twee daarvan werden aangetroffen gedurende uitvoeringsfase 2 van het onderzoek en werden uiteindelijk niet verder onderzocht omdat ze buiten de opgravingszone van de parkeerkelder vielen en *in situ* bewaard konden blijven. Van de overblijvende zeven structuren waren er twee, sporen 1038 en 1041, die dateerden in FASE 2A, de overige vier, sporen 1029, 1031, 1072, 1079 en 1080, in FASE 2B. Er werd in functie van het natuurwetenschappelijke onderzoek voor gekozen om van beide fasen minstens één context te selecteren voor verdere uitwerking om zodoende eventuele verschillen daarheen FASE 2 vast te kunnen stellen.

- Voor FASE 2A was enkel 1041 interessant genoeg om verder te onderzoeken. Van structuur 1038 was namelijk enkel een restant van de vloer bewaard gebleven en kon geen monster worden genomen.
- Voor FASE 2B werden uiteindelijk twee contexten, 1029 en 1072, geselecteerd voor verder onderzoek, waarvan na waardering enkel 1072 werd geanalyseerd. Van de overige afvalstructuren uit FASE 2B kon tijdens het veldwerk geen monsters worden verzameld. Waterput 1031 was nog steeds in gebruik en gevuld met water, afvalbak 1079 was opgevuld met puin en gedeeltelijk verstoord door de palenwand van de kelder en van de ronde afvalput 1080 was enkel de vloer bewaard. In de vloer werd wel een vijzel aangetroffen die werd ingezameld en in hoofdstuk 5.5 wordt besproken.

Spoor 1041 (Fase 2A)

Afvalbak 1041 betreft een rechthoekige afvalbak (2,20x2,00m) met tongewelf opgebouwd uit bakstenen met formaat 26,5x13x5cm en een gele zandmortel. De afvalbak was ingebouwd in de hoek die gemaakt wordt door funderingen 1032 en 1064/1081. In de verschillende muren zijn uitsparingen zichtbaar, mogelijk voor houten balken in functie van de constructie van het gewelf. In het noordoosten van het gewelf was een opening als toegang tot de afvalbak. De vulling bestond in hoofdzaak uit een los puinpakket van ongeveer 1,20m dik. Omdat het pakket ook waterverzadigd bleek, kalfde het tijdens het couperen steeds in, waardoor geen mooie coupe gezet kon worden. Onder het puinpakket was nog wel een 15cm dikke beerlaag aanwezig, maar geen vloer. Het beerpakket ruste rechtstreeks op het onderliggende moedermateriaal op 5,80m TAW.

Er werd zowel uit de beerlaag als uit de puinvulling aardewerk ingezameld. Het gaat in totaal om 25 scherven voornamelijk roodbakkend, aardewerk afkomstig van keukengerei als kommen, potten, kruiken en borden. In beide gevallen dateert het materiaal uit de 15de-16de eeuw. De laatste gebruiksfase en opvulling van de afvalstructuur kan bijgevolg gedateerd worden op het einde van FASE 2A, met name net voor de grote branden in de eerste helft van de 16de eeuw. In de beerlaag werd ook nog een bronzen kandelaar uit de 13de eeuw aangetroffen. De beerlaag werd bemonsterd voor macroresten- en de pollenonderzoek (zie alinea's 2.4 en hoofdstuk 6). Het pollenstaal bevat een variatie aan planten en specerijen uit Europa, het mediterrane gebied (olijf, gomrotsroos) en meer exotische locaties als de molukken (kruidnagel). De macroresten bevatten veel fruitsoorten en daarnaast ook fijne stukken gewoven vlas. Over het algemeen worden deze soorten en resten in de meeste beerputten in de late Middeleeuwen en de Nieuwe tijd aangetroffen, maar er komen ook meerdere varianten voor en ook echte luxeproducten (parfum en gewoven vlas) die niet eens geconsumeerd worden. De conclusie dat de gebruikers van de beerput van meer gegoede komaf zijn, sluit aan bij de ligging bij een kloostercomplex.

Figuur 37: Spoorfoto's en coupefoto's van afvalbak 1041.

Spoor 1029 en 1072 (Fase 2B)

Afvalbak 1029 werd aangetroffen in de uiterst noordoostelijke hoek van de werkput. De structuur werd deels doorsneden door de palenwand van de nieuwe parkeerkelder. Het betreft een rechthoekige afvalbak met een muur van 26cm dik en gebouwd uit bakstenen met formaat 26x12x5cm en een gelig witte harde kalkmortel. Enkel de onderzijde van de structuur is bewaard gebleven. De vulling bestaat voornamelijk uit puin, met onderaan een beerlaag met veel schelpmateriaal in van 12cm dik. De onderkant van de beerlaag bevond zich op 6,53m TAW. Er was geen vloer aanwezig.

Uit de beervulling werd een relatief grote hoeveelheid aardewerk ingezameld, 41 scherven in totaal, en ook verschillende glasvondsten. De vondsten dateren de context in de 16de eeuw, begin FASE 2B. Uit de beervulling werd een macroresten- en pollenstaal genomen. Na waardering werd beslist van dit monster enkel de pollen te analyseren. Vooral pollen van granen en rogge werden aangetroffen, daarnaast ook akkeronkruiden, keukenkruiden en andere eetbare planten zoals kappertjesplant dat afkomstig is van het Midderraan gebied en het Midden-Oosten. De samenstelling van het pollenstaal en de type planten en gewassen die aanwezig zijn, komen min of meer overeen met het staal uit spoor 1041. Wel valt op dat in het staal van 1041 iets meer en verschillende exotische soorten als olijf, kruidnagel en gomrotsroos

voorkomen. Dit zou erop kunnen wijzen dat het klooster na de verwoestingen in de 16de eeuw net iets minder te besteden had aan exotische producten omdat er meer geld ging naar de restauratie van het kloostercomplex zelf.

Figuur 38: Spoorfoto en coupefoto van afvalbak 1029.

Afvalbak 1072 werd aangetroffen in het zuidwesten van werkput 1, ter hoogte van de bewoning in FASE 2B. Het is een rechthoekige structuur van 3,00m lang en minimaal 1,50m breed. Een deel van de structuur bevindt zich in de wand van de put en werd doorsneden door de palenwand. De muren zijn opgebouwd uit bakstenen (16x11x6cm) en gele kalkmortel. Tijdens het couperen bleek de afvalbak zo goed als volledig te zijn opgevuld met puin met enkel onderaan het restant van een beerlaag van slechts 5cm dik.

Het aardewerk uit de beerlaag, met onder andere porselein, faience en steengoed, dateert de structuur in de 18de eeuw, einde FASE 2B. Ook werden uit deze laag verschillende glazen flessen ingezameld. Het macro- en pollenmonster werd gewaardeerd en geanalyseerd en leverde bijkomende informatie op over de bestaanseconomie van de bewoners in de 18de eeuw. De soorten gebruiksgewassen komen overeen met deze uit afvalbak 1041 en bevatten vooral veel (fruit)soorten die in de omgeving zelf werden gekweekt. Ook werd een stukje gewoven vlas aangetroffen in het staal. In tegenstelling met het staal uit 1041 worden ook enkel duurdere specerijen, zoals zwarte peper, aangetroffen. Algemeen betreft het een staal dat past bij een meer welgestelde sociaal milieu.

Figuur 39: Spoorfoto en coupefoto van afvalbak 1072.

4.2.4 Conclusie FASE 2

Op basis van cartografische en historische bronnen was reeds duidelijk dat de onderzoekslocatie en het daar gevestigde klooster van Galilea gedurende FASE 2 grote aanpassingen onderging. Waar er voor FASE 1 nog onduidelijkheid is over het moment en de aard van de bewoning, is voor FASE 2 meteen duidelijk dat de stichting van het klooster in 1431 een grote verandering betekende voor het terrein. Het sporenbestand dat tijdens het onderzoek werd aangetroffen, ondersteunt hetgeen al was gekend uit de historische bronnen en leverde bijkomende informatie op voor de 350 jaar dat het klooster heeft bestaan.

Gedurende de 15de eeuw werd het kloostercomplex met kerk, rondgang, priorij en andere (bij)gebouwen in sneltempo opgetrokken. Verschillende sporen en structuren konden aan deze bouwphase (FASE 2A) worden gelinkt, waaronder de fundering van de kerk, verschillende funderingen van bijgebouwen en enkele afvalstructuren. De bijgebouwen situeerden zich in deze fase voornamelijk op het oostelijke deel van de opgravingszone. De verwoestende gebeurtenissen uit de 16de eeuw die als gevolg hadden dat grote delen van het klooster moesten worden gerestaureerd leverde ook verschillende sporen op, getuige de grote puinkuilen die tijdens het onderzoek werden aangetroffen. De bijgebouwen uit FASE 2A werden door deze gebeurtenissen erg hard getroffen en niet meer heropgebouwd. De bebouwing in FASE 2B situeerde zich in het westelijke deel en komt zeer nauwkeurig overeen met hetgeen staat weergegeven op de kaarten en plannen uit de 18de eeuw, zoals de Ferrariskaart en het opmetingsplan uit 1798. Van deze tweede bouwphase werden ook twee afvalcontexten geselecteerd voor verder natuurwetenschappelijk onderzoek waardoor meer info werd ingezameld over de bestaanseconomie van de bewoners in deze periode.

4.3 FASE 3: De periode na de het klooster (1783 tot heden).

Keizer Jozef II van Oostenrijk ontbond de kloostergemeenschap in 1783. De goederen werden onder het toezicht van het Comité voor de Religiekas en van de Jointe voor de Afschafte Kloosters geplaatst. De kloostergebouwen werden in 1786 ter beschikking gesteld van de Ursulinen. Zij hielden er bijna tien jaar een meisjesschool maar in 1796 maakte het Frans bewind een einde aan het Ursulinenklooster. Zo kwam definitief een einde aan hetgeen eens het klooster van Galilea geweest was. Het Franse bewind verkocht het kloostercomplex in 1798 als nationaal goed.⁶⁶ In functie hiervan werd een opmetingsplan opgesteld (Figuur 24). In 1810 wordt het volledige kloosterdomein onderverdeeld in verschillende percelen en verkocht.⁶⁷ Op het primitieve kadaster van 1834 zien we hoe de kloostergebouwen plaats hebben geruimd voor woningen en het terrein is opgedeeld in percelen (Figuur 40). Een groot aantal bijgebouwen van het klooster is nog steeds te herkennen, zeker aan de kant van de Hoogstraat en op de hoek van de Hoogstraat met de Holstraat. De kloosterkerk en de kloostergebouwen zelf zijn inmiddels volledig verdwenen.

Figuur 40: Plangebied op het primitief kadaster (1834).⁶⁸

In 1813 werd door Charles Massez, een advocaat woonachtig te Gent, een aanvraag ingediend tot het bekomen van de toelating om de gevel van het huis (het huidige nr. 19) waarvan hij eigenaar was te veranderen.⁶⁹ De voorgevels van nr. 19 tot 31 vertonen nog sporen van de

⁶⁶ BONTE et al. 2009, p.27.

⁶⁷ BROGET 1995; BONTE et al. 2009; ONROEREND ERFGOED VLAANDEREN 2024 ID20451.

⁶⁸ RIJKSARCHIEF IN BELGIË 2023.

⁶⁹ BROGET 1995, p.196.

oude kloostergebouwen. Het huidige nummer 19 van de Hoogstraat is een breedhuis van acht traveeën en twee bouwlagen, afgedekt met een zadeldak van pannen. De oude lijstgevel onderging in 1813 enkele wijzigingen en werd bepleisterd. In 1956 werd de gevel ontleisterd en gerestaureerd in 16^e eeuwse-stijl.⁷⁰ Aan de westkant in de tuin van Hoogstraat nr. 21 staan ook nog de overblijfselen van een muur met een toegemetseld gotisch venster die kan behoord hebben tot de kerk van het vroeger klooster van Galilea.⁷¹ Het perceel heeft in de loop van de 20ste en 21ste eeuw geen grote wijzigingen meer ondergaan. De structuren zijn sinds de verbouwingen van 1813 niet meer gewijzigd. Het binnenplein is sindsdien steeds onbebouwd gebleven en werd tot vandaag gebruikt als parkeerplaats.

Tijdens de opgraving werden in totaal acht sporen aangetroffen uit FASE 3. het betreft enkele funderingen, een kelder en enkele afwateringsgoten waarin cementmortel is gebruikt en die dus duidelijk recent zijn. Ook enkele grote verstoringen werden als recent aangeduid. De sporen leveren geen bijkomende kenniswinst op en worden niet in detail besproken.

⁷⁰ ONROEREND ERFGOED VLAANDEREN 2024 ID20451.

⁷¹ BROGET 1995, p.198.

5 Vondsten

5.1 Inleiding en administratieve gegevens

Dit hoofdstuk omvat een assessment en analyse van de aangetroffen vondsten per aangetroffen materiaalcategorie. Tabel 2 geeft een overzicht van het aantal vondsten per materiaalcategorie en de materiaalspecialisten die -binnen BAAC Vlaanderen- werden geraadpleegd voor de desbetreffende categorie. Het assessment bestaat uit een beschrijving van de gebruikte methode en een inventaris van de vondsten, gevolgd door een interpretatie. Verder wordt bepaald voor welke vondsten een verdere conservatie of behandeling noodzakelijk is. Door het bepalen van het potentieel op kenniswinst en de exploitatie hiervan zal een selectie van de vondsten gekozen worden voor analyse. De methode voor verdere uitwerking wordt geselecteerd en de resultaten van de analyse en interpretatie worden vervolgens weergegeven.

Per spoornummer zijn alle vondsten bekeken en ingevoerd in de vondstdeterminatietabel. Zo werd eerst gekeken naar de vondstcategorie, vervolgens naar de dominante deelcategorie, waarna de belangrijkste gegevens m.b.t. de vondsten genoteerd werden. Er is ook getracht om de vondsten van een preliminaire datering te voorzien.

Tabel 2: Vondsten

MATERIAALCATEGORIE	AANTAL	SPECIALISTEN
AARDEWERK/BOUWKERAMIEK	72	O. VAN REMOORTER ((POST)MIDDELEEUWS AARDEWERK) EN T. DYSELINCK EN N. JANSSENS (HANDGEVORMD AARDEWERK)
DIERLIJK BOT	8	A.-S. DE WITTE
GLAS	5	C. STERN
METAAL	10	R. BAKX
NATUURSTEEN	4	C. STERN

5.2 Aardewerk

5.2.1 Assessmentmethode

Alle scherven van Gent-Hoogstraat zijn eerst gedetermineerd op basis van aardewerksoort, vervolgens naar de dominante deelcategorie, waarna de belangrijkste gegevens m.b.t. de scherven genoteerd werden. Zo werd gekeken naar vorm en vormdetails, versiering. Uitzonderlijke kenmerken, zoals onder andere het al dan niet verveerd of gefragmenteerd zijn van de scherven is opgenomen in de determinatietabel. De scherven waarvan een vorm of versiering kon gedetermineerd worden, zorgen mogelijk voor een nauwere datering. Er werd ook getracht een ruwe datering te plakken op het materiaal. Indien een verfijning van deze datering mogelijk bleek werd dit bij de opmerkingen toegevoegd.

5.2.2 Inventaris

Voor de inventaris wordt verwezen naar de assessmenttabel in bijlage (bijlage 11.3.1), waarin alle data per vondstnummer is verzameld. Uit deze inventaris blijkt dat tijdens de opgraving 437 aardewerkfragmenten werden ingezameld. Het gaat hierbij zowel om vol- tot laatmiddeleeuws als om nieuwe tijd aardewerk.

5.2.3 Interpretatie

Binnen het aardewerk kunnen volgende aardewerkgroepen herkend worden: gedraaid grijs, vroegrood, rood, hoogversierd aardewerk, Maaslands aardewerk, steengoed met oppervlaktebehandeling, industrieel witbakkend aardewerk, porselein, faïence en mogelijk Elmpoterwaar. Het materiaal is doorgaans goed bewaard, maar vaak sterk gefragmenteerd. Naast het middeleeuws aardewerk werd ook een kleine hoeveelheid handgevormd aardewerk herkend. Enkele van deze scherven waren als residueel aardewerk binnen de jongere ensembles aanwezig. De scherven handgevormd aardewerk werden voorgelegd aan interne specialisten ter determinatie.⁷²

Het materiaal dateert globaal genomen in drie perioden, namelijk de overgang van de volle naar de late middeleeuwen (n=34), de late middeleeuwen (n=257) en de nieuwe tijd (n=146). De ensembles zijn doorgaans vrij homogeen, met weinig vermengd materiaal. Er zijn wel enkele contexten waar gemengd materiaal aanwezig is. Het gaat hierbij dan om residueel handgevormd materiaal.

Het aardewerk is doorgaans zeer sterk gefragmenteerd. Bij een groot deel van de vondstnummers gaat het vaak om wandfragmenten zonder verdere diagnostische kenmerken. Het gros van het materiaal bestaat uit laatmiddeleeuws aardewerk. Hierin zitten verschillende diagnostische stukken die de datering van deze periode kunnen verfijnen. Verdere studie hierbinnen is dus nodig. Ook bij het postmiddeleeuws aardewerk is verdere studie noodzakelijk. Er kon uit enkele beerbakken ook wat materiaal verzameld worden dat ook een verdere inzicht kan opleveren in de materiële cultuur in deze periode.

5.2.4 Conservatie en behandeling

De ingezamelde vondsten hebben geen conservatie of behandeling nodig.

⁷² Deze determinatie is opgenomen op het einde van dit hoofdstuk in een aparte alinea.

5.2.5 Potentieel op kenniswinst

Het potentieel van een goed opgegraven aardewerkassemblage is veelzijdig. Eerst en vooral heeft de materiaalcategorie van het aardewerk het potentieel om verschillende ruime chronologische fases op de site te identificeren. Wanneer het aardewerk in associatie met sporen of structuren is aangetroffen is het in sommige gevallen ook mogelijk om verschillende occupatiefasen van elkaar te onderscheiden en dus een beter inzicht te krijgen in de tafonomie, relatieve chronologie en de onderlinge verhouding van deze sporen en structuren op de site. Een vergelijking tussen de typochronologie van het aardewerk en van eventuele structuren is hierbij interessant en aangewezen.

Naast het chronologisch aspect kan aardewerk ook een indicator zijn voor specifieke artisanale en huishoudelijke activiteiten. De materiaalcategorie kan dus bijdragen tot een functionele interpretatie van bepaalde handelingen of processen die zich afspelen op de site.

Als laatste draagt het bestuderen van aardewerkassemblages ook bij tot het beter begrijpen van de verschillende lokale en regionale aardewerktradities.

Het hier aangetroffen aardewerk verdient verdere studie. Er kan met een verdere aardewerkstudie getracht worden om een deel van de materiële cultuur te vatten. Verder kan deze aardewerkstudie de chronologie van de aangetroffen sporen en structuren mogelijk nog verder verfijnen.

5.2.6 Exploitatie kenniswinst

Er wordt voorgesteld om een representatief deel van het materiaal verder te bestuderen. Concreet kunnen enkele van de laatmiddeleeuwse en postmiddeleeuwse contexten verder geanalyseerd worden om zo een overzicht te verkrijgen van de aardewerkevolutie op de site.

5.2.7 Methode verdere uitwerking geselecteerde ensembles en contexten

Registratie

Bij de verwerking van het materiaal is vooral uitgegaan van de registratie voor de assessment van het vondstmateriaal. Hierbij werd per vondstnummer een assessment gemaakt van het wetenschappelijk potentieel. Voor de inventarisatie van het aardewerk is gekozen voor het opstellen van een determinatietabel in Excel die volgende elementen bevat:

- vondstnummer, werkputnummer en spoornummer
- aard van het materiaal: aardewerk, bouwkeramiek, glas, metaal, ..
- de dominant aanwezige deelcategorie
- bewaring en fragmentatie
- kwantificatie van het aardewerk
- Chronologie
- Homogeniteit van het ensemble (al dan niet residueel/intrusief materiaal aanwezig)
- Bijzondere kenmerken: vaak telling en omschrijving van het aanwezige materiaal, determinatie vormen, eventuele gebruikssporen
- Verdere opmerkingen: indien mogelijk een nauwere datering.

Op basis van deze verzamelde gegevens kon bij de eerste verwerking van het materiaal een keuze gemaakt worden voor verdere uitwerking. Hierbij zal er vooral gefocust worden op de volmiddeleeuwse fase die binnen het aardewerk aanwezig is.

Morfologische en typologische analyse

De identificatie van de verschillende aardewerkvormen is gebeurd op basis van het werk 'Middeleeuws aardewerk in Vlaanderen' van dr. K. De Groote.⁷³ Voor meer regiogerichte informatie is gebruik gemaakt van het conceptrapport van opgravingen en aardewerkgegevens hieruit uit verschillende opgravingen in het stadscentrum en de ruime omgeving rond Gent, waar bij verschillende opgravingen ook middeleeuwse en postmiddeleeuwse contexten verwerkt werden.⁷⁴

5.2.8 Analyse en interpretatie geselecteerde ensembles en contexten

Chronologische, technische en morfologische kenmerken van het aardewerk

Het bestudeerde aardewerk omvat 437 scherven. Het gros hiervan bestaat uit laatmiddeleeuws aardewerk, maar ook aardewerk dat in de nieuwe tijd kan gedateerd worden werd in ruimere hoeveelheden aangetroffen. Daarnaast werd ook een kleine hoeveelheid residueel handgevormd aardewerk tussen de middeleeuwse scherven herkend. Dit residueel materiaal werd voorgelegd aan interne specialisten ter determinatie, maar zal niet verder bestudeerd worden in het kader van deze analyse.

Binnen het middeleeuws aardewerk komen verschillende aardewerkgroepen voor. Het lokaal vervaardigd aardewerk bestaat uit gedraaid grijs, vroegrood, hoogversierd en rood aardewerk. Het importmateriaal bestaat uit Elmpoterwaar, steengoed, porselein, faience en industrieel witbakkend aardewerk.

Het laatmiddeleeuws aardewerk bestaat voornamelijk uit lokaal of regionaal vervaardigd grijs aardewerk, maar ook vroegrood, rood en hoogversierd aardewerk kunnen hiertussen herkend worden. Qua importen lijkt het vooral om een beperkte hoeveelheid steengoed en een enkel fragment Elmpoterwaar te gaan.

Het nieuwe tijd aardewerk bestaat ook hoofdzakelijk uit lokaal vervaardigd aardewerk, zij het hier wel enkel maar roodbakkend aardewerk. De importen uit deze periode bestaan uit steengoed, faience, porselein en industrieel witbakkend aardewerk.

Interpretatie

Middeleeuws aardewerk (FASE 1)

Het oudste aangetroffen middeleeuws aardewerk kan in de late 12de tot vroege 13de eeuw gedateerd worden (FASE 1). Hoewel het om sterk gefragmenteerd materiaal gaat, kunnen toch voldoende diagnostische elementen herkend worden om hier een vrij strakke datering te kunnen geven.

Spoor 1054 (kuil) bevatte naast drie wandfragmenten grijs aardewerk en één wandfragment hoogversierd aardewerk ook één randfragment van een kogelpot in grijs aardewerk (Figuur

⁷³ DE GROOTE 2008

⁷⁴ Er kan onder andere verwezen worden naar het materiaal van Gent-Brouwersstraat/Hoogstraat (Eigen waarnemingen, nog niet gepubliceerd), Gent-Sint-Michielsstraat (VAN REMOORTER 2019), Gent-Burgstraat (VAN REMOORTER 2016) en Gent-Bibliotheekstraat (VAN REMOORTER et al. 2016).

41:1). Het gaat om een kogelpot met een aan de buitenzijde verdikte en afgeronde rand met scherp afgesneden binnenzijde en dekselgeul.⁷⁵ De randdiameter is 12 cm.

Spoor 1059 (kuil) leverde ook vijf aardewerkfragmenten op. Het gaat om twee wanden en één randfragment grijs en twee wanden vroegrood aardewerk. De rand in grijs aardewerk is afkomstig van een zeer vroege kruikvorm (Figuur 41:2). Het gaat om een rechtopstaande rand met ruitvormige doorsnede op een breed geribbelde hals.⁷⁶ De randdiameter is 13 cm. Een gelijkaardige kruik werd bij het onderzoek aan de Sint-Michielsstraat aangetroffen in de vulling van een boomstamwaterput die ook in het laatste kwart van de 12^e eeuw kon gedateerd worden.⁷⁷

Materiaal dat duidelijk in de 13de eeuw (FASE 1) kon gedateerd worden komt iets meer frequent voor. Ook voor deze periode gaat het bijna uitsluitend om lokaal vervaardigd aardewerk.

Spoor 1078 (greppel) bevatte 52 scherven. Het ging hierbij om vier bodem- en 19 wandfragmenten van dezelfde kan in hoogversierd aardewerk, 26 wandfragmenten en twee randfragmenten grijs aardewerk en één wandfragment vroegrood aardewerk. De twee randfragmenten in grijs aardewerk waren beiden afkomstig van dezelfde kogelpot (Figuur 41:3). Het gaat om een individu met een blokvormige rand met vierkante doorsnede en licht ondersneden rand.⁷⁸ De randdiameter is 16 cm. De buitenzijde vertoont duidelijk roetsporen, aan de binnenzijde kunnen zowel op de binnenlip als de overgang van de hals naar de schouder duidelijke schuursporen opgemerkt worden. Deze pot werd blijkbaar zeer frequent gebruikt, waardoor er door het roeren in de pot duidelijke gebruikssporen aan de binnenzijde achterbleven. Onder het hoogversierd aardewerk konden 23 scherven van één kan herkend worden. Het ging om een kleine kan met een bodem op meerdere, enkelvoudige standvinnen. De buitenzijde was bedekt met een laag wit slib waarna er enkele verticaal geplaatste golflijnen in gewoon ijzerhoudende klei op aangebracht waren. Hierdoor ontstond een rode lijndecoratie op een gele achtergrond na het aanbrengen van de loodglazuur. Gelijkaardige voorbeelden werden aangetroffen bij het veldwerk te Gent-Sint-Michielsstraat in de vulling van een 13de-eeuwse tonput.⁷⁹

Spoor 1035 (kuil) kan op basis van het aardewerk ook in de 13de eeuw gedateerd worden. In totaal werden in de verschillende lagen van dit spoor 24 scherven aangetroffen. Het gaat hierbij om 19 wanden, drie randfragmenten grijs aardewerk, één bodemfragment hoogversierd aardewerk en één bodemfragment Elmpoterwaar. Binnen de randfragmenten zijn randen van drie individuen aanwezig, twee hiervan zijn kogelpotten, één is afkomstig van een kom. De eerste kogelpot (Figuur 41:4) heeft een rand met een geprononceerde, afgeronde tot puntige binnen- en buitenlip op een uitstaande hals.⁸⁰ De randdiameter is 15 cm. Een tweede kogelpot (Figuur 41:5) heeft een opstaande, bandvormige rand met spitse top. De randdiameter is 8 cm. Gezien de kleine randdiameter is deze rand wellicht afkomstig van een kogelpotbeker. Gelijkaardige kogelpotbekers werden ook bij het onderzoek te Gent-Sint-Michielsstraat aangetroffen. Het derde randfragment is afkomstig van een grote kom (Figuur 41:7). Het gaat om een individu met een schuin uitgeknikte, licht verlengde blokvormige rand en licht opstaande lip.⁸¹ De randdiameter is 40 cm. De rand zelf is versierd met enkele ondiepe duimindrukken. Een laatste diagnostisch stuk uit dit spoor is een opvallend stuk. Het gaat om een bodemfragment van een kan of kruik in zogenaamde Elmpoterwaar (Figuur 41:8). Het gaat om een vrij zeldzaam stuk, aangezien producten in deze aardewerkgroep amper voorkomen in het gebied van Gent. In het oosten van het land komt deze aardewerkgroep wel frequenter

⁷⁵ DE GROOTE 2008, 114. Type L6A.

⁷⁶ DE GROOTE 2008, 124. Type L62A.

⁷⁷ VAN REMOORTER 2019.

⁷⁸ DE GROOTE 2008, 116. Type L27B.

⁷⁹ VAN REMOORTER 2019.

⁸⁰ DE GROOTE 2008, 115. Type L16.

⁸¹ DE GROOTE 2008, 122. Type L116B.

voor.⁸² Het gaat om een handgevormde bodem van een eerder slanke kan/kruik met een bodem op een geknepen standring. De diameter van deze standring is 10,6 cm. Het baksel lijkt sterk op Technische Groep 31 die in de aardewerkstudie van de abdij van Herkenrode gedefinieerd werd.⁸³

Spoor 1057 (kuil) leverde vier fragmenten aardewerk op, namelijk drie wandfragmenten en één groot randfragment, allen in grijs aardewerk uitgevoerd. De rand is afkomstig van een kogelpot of voorraadpot (Figuur 41:6) met een blokvormige rand met rechthoekige doorsnede en geprononceerde binnenlip.⁸⁴ De randdiameter is 20 cm. Door de grote randdiameter en het ontbreken van roetsporen op de buitenzijde kan een functie als voorraadpot verondersteld worden. Op de schouder is een enkele golflijn ingekrast. Vergelijkbare randen werden ook te Gent-Burgstraat en Gent-Sint-Michielsstraat aangetroffen.

Als laatste spoor met duidelijk laatmiddeleeuws aardewerk kan **spoor 1074 (puinkuil)** aangehaald worden. In de vulling van dit spoor werden zeven scherven aangetroffen, een rand/oor en een bodemfragment van grappen in rood aardewerk en vijf fragmenten van dezelfde archeologisch complete kom in grijs aardewerk. De grape in rood aardewerk (Figuur 41:10) heeft een licht uitstaande, eenvoudige rand met afgeplatte top op een hoge hals.⁸⁵ De randdiameter is 16 cm. Aan de rand is een zogenaamd haakoor bevestigd. Op de schouder is mogelijk de aanzet van een radstempelliin zichtbaar, maar door de vervorming door de aanzet van het oor, is dit niet met zekerheid te stellen. Sterk vergelijkbare grappen, zowel in opbouw, scherfdikte als versiering werden bij het onderzoek aan de Brouwersstraat/Hoogstraat aangetroffen in de vulling van een 14^e-eeuwse tonput.⁸⁶ In grijs aardewerk konden vijf fragmenten van dezelfde kom ingezameld worden (Figuur 41:9). Het gaat om een kom met een langgerekte, afgeronde en aan de buitenzijde verdikte rand met lichte ondersnijding.⁸⁷ De randdiameter is 28,6 cm, de totale hoogte van de kom is 11,4 cm. Het gaat om een kom met een halfbolvormige opbouw en een duidelijke lensbodem. De bodem zelf rust op drie meerledige standvinnen, waarvan twee bewaard zijn gebleven. Opvallend genoeg was de binnenzijde van deze kom sterk beroet. Mogelijk was de kom gebruikt als komfoor of deksel.

⁸² Eigen waarnemingen bij diverse aardewerkprojecten in onder meer Leuven en Mechelen waar dit materiaal wel voorkomt, meer naar het westen in Dendermonde en Aalst komt deze aardewerkgroep al niet meer of amper voor.

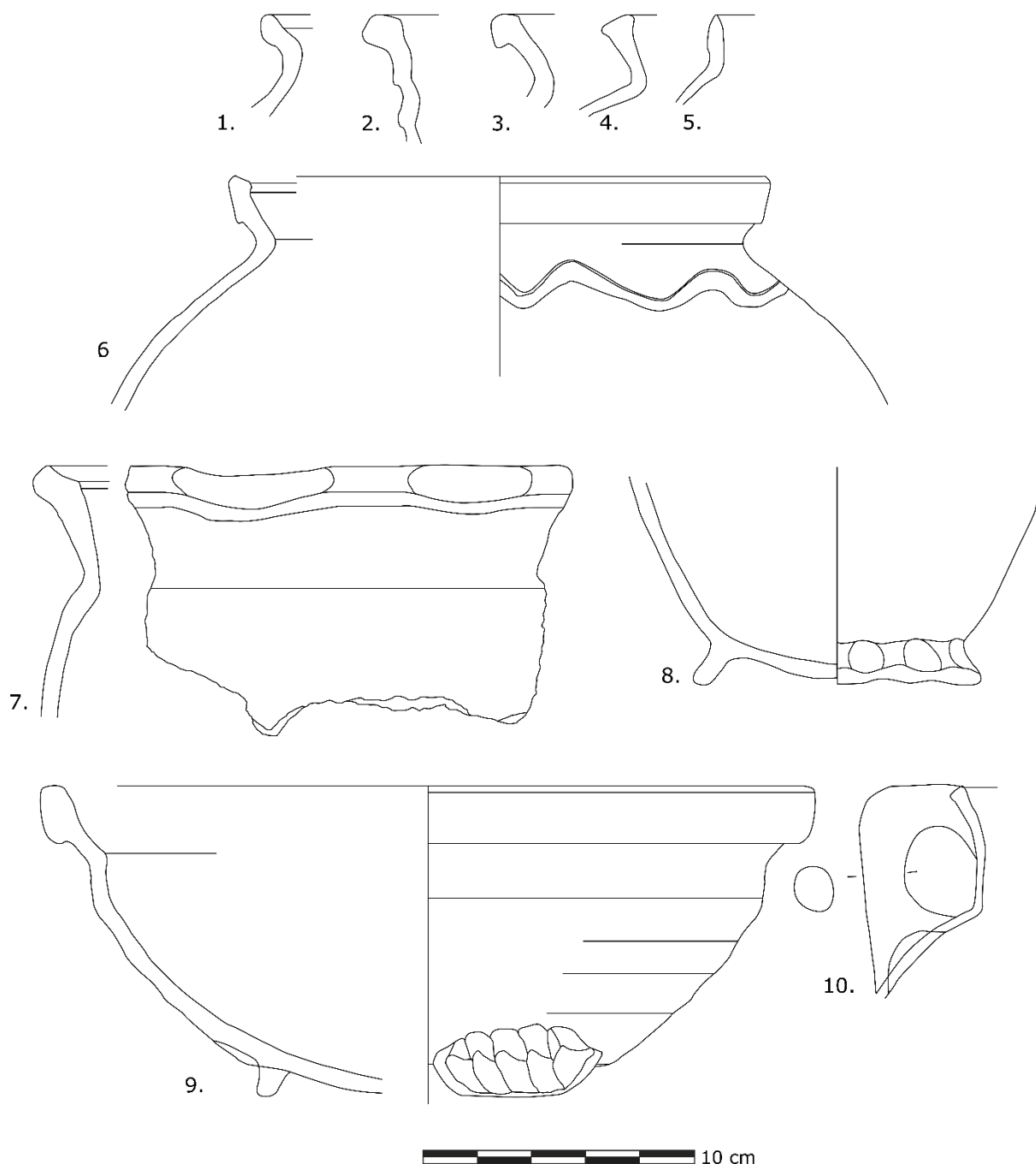
⁸³ DE GROOTE 2015, 261.

⁸⁴ DE GROOTE 2008, 117. Type L40D.

⁸⁵ DE GROOTE 2008, 128. Type L124A.

⁸⁶ Eigen onderzoek, nog niet gepubliceerd.

⁸⁷ DE GROOTE 2008, 121. Type L108.

Figuur 41: Diagnostisch aardewerk uit de late middeleeuwen

Postmiddeleeuws aardewerk

Uit de nieuwe tijd dateert relatief gezien minder materiaal. De enige interessante contexten zijn drie beerbakken, S1029, S1041 en S1072.

S1029 (FASE 2B) leverde in totaal 49 scherven op, waarbinnen zich een aantal semi volledige vormen bevonden. Het aardewerkensemble bestond uit twee fragmenten grijs aardewerk en 47 scherven roodbakkend aardewerk.

Het grijs aardewerk bestond uit één rand en één wandfragment van hetzelfde individu, namelijk een kom in grijs aardewerk (Figuur 42:1) met licht uitstaande rand met schuin naar buiten geplooid rand met licht verdikte en afgeplatte top. De randdiameter is 30 cm. Op basis

van de randtypologie moet dit stuk in de late middeleeuwen gedateerd worden. Het gaat hier dus meer dan waarschijnlijk om een residueel stuk.

In rood aardewerk werden fragmenten van minstens zes individuen geteld op basis van de randfragmenten. Het gaat hierbij om kook- en keukengerei. Er konden resten van drie grappen, een vergiet, een steelkom en een kom vastgesteld worden. Een eerste grape (Figuur 42:3) heeft een licht uitstaande, verdikte en afgeronde rand.⁸⁸ De randdiameter is 14 cm. De tweede grape (Figuur 42:2) heeft een sikkelvormige rand met afgeronde top met gegroefde buitenzijde en dekselgeul.⁸⁹ De randdiameter is 18 cm. Het lichaam zelf was slechts spaarzaam geglazuurd en vertoonde ook verschillende draairibbels. De derde grape was archeologisch compleet (Figuur 42:4). Het gaat om een individu met een licht naar binnen geplooid, eenvoudige afgeronde top. De randdiameter is 14 cm. Het lichaam zelf is bolrond met een lichte lensbodem. Er was één van de pootjes bewaard gebleven. Dit vertoonde zeer sterke slijtagesporen. Ook dit individu was slechts spaarzaam geglazuurd. De steelkom was ook archeologisch compleet (Figuur 42:7). Het gaat om een individu met een bandvormige rand met gegroefde buitenzijde, geprononceerde doorn en licht op een punt getrokken bovenlip. De randdiameter is 16 cm. Het lichaam is licht bakvormig met een lensbodem. Halverwege de buik is een duidelijke knik of ribbel aangebracht. De steel is een deels massieve, deels holle ronde steel. Het vergiet (Figuur 42:5) heeft een haaks naar buiten geplooid, afgeronde, bijlvormige rand met uitgesproken onder- en bovenlip en een dekselgeul.⁹⁰ De randdiameter is 30 cm. Aan de wand waren de resten van een handvat bewaard. Het gaat om een worstvormig oor dat horizontaal aan de zijkant bevestigd was. Als laatste individu kan een kom aangehaald worden (Figuur 42:6). Het gaat om een kom met een licht naar binnen geplooid, smalle, geribbelde bandvormige rand met geprononceerde doorn.⁹¹ De randdiameter is 20 cm. Het gaat om een ca 9 cm hoge kom met een bodem op een licht geknepen standring. Enkel de binnenzijde is volledig geglazuurd. Op basis van de aanwezige stukken kan voor deze context een datering in de 16de eeuw gegeven worden.

S1041 (FASE 2A) bevatte slechts 14 scherven. Door de sterke fragmentatie van het aardewerk werd besloten deze context niet verder uit te werken. In totaal konden één rand/oor in grijs aardewerk en zeven randen, drie wanden en drie bodemfragmenten in rood aardewerk herkend worden. Qua vormen komen kruiken, pannen en een bord voor. Op basis van de diagnostische elementen kon een datering in de 15de-16de eeuw gegeven worden voor deze context.

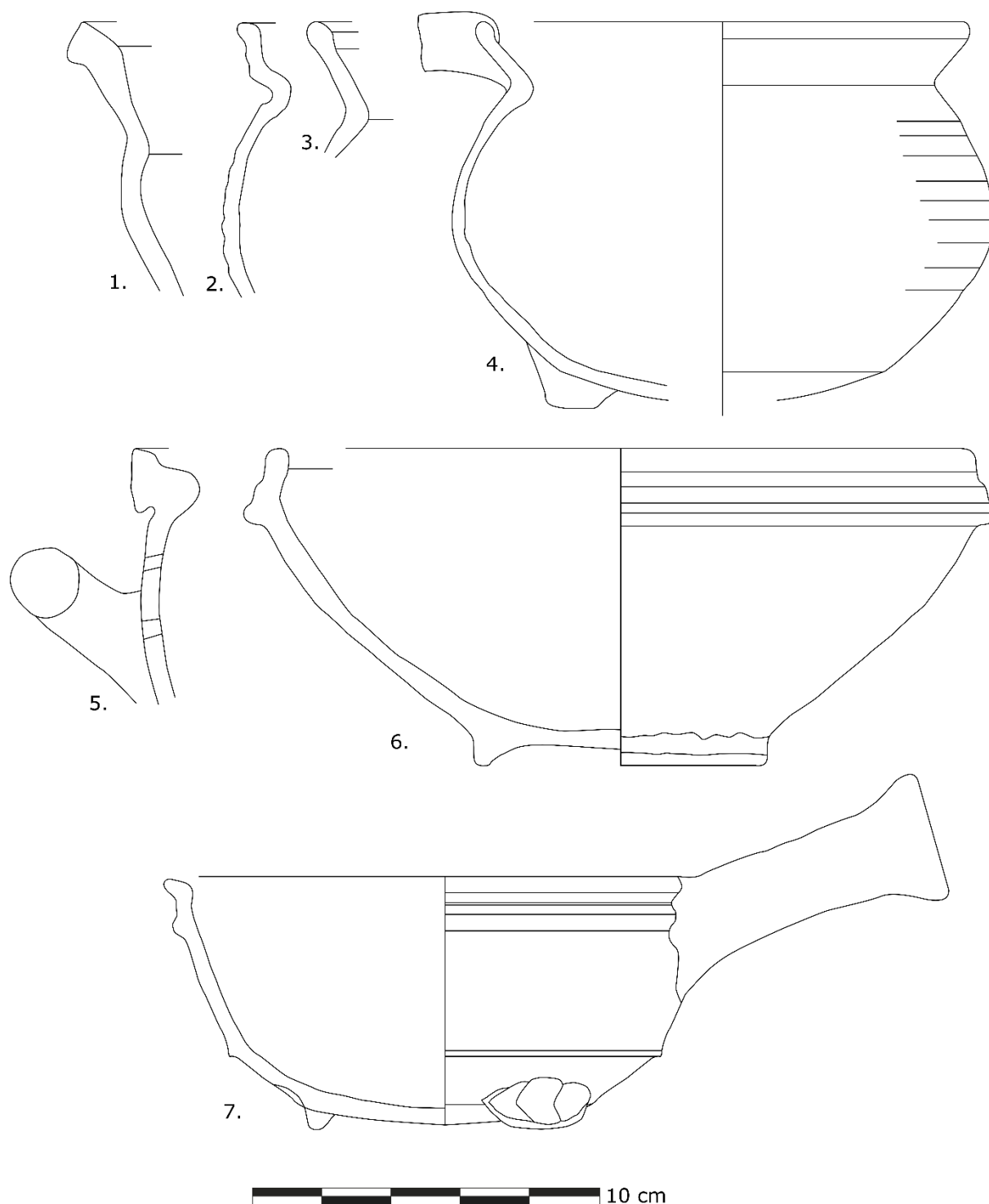
S1072 (FASE 2B) leverde in totaal 56 scherven op. Het gaat hierbij om drie fragmenten steengoed, drie fragmenten porselein, zeven fragmenten faience en 43 fragmenten roodbakkerd aardewerk. De aanwezige aardewerkvormen zijn vooral kook- en keukengerei en tafelwaar. Op basis van de aanwezige randtypes, aardewerkvormen en aardewerkgroepen kan een datering in de tweede helft van de 18de eeuw gegeven worden voor deze context.

⁸⁸ DE GROOTE 2008, 128. Type L123A.

⁸⁹ DE GROOTE 2008, 128. Type L126B.

⁹⁰ DE GROOTE 2008, 121. Type L111B.

⁹¹ DE GROOTE 2008, 122. Type L117B.

Figuur 42: Diagnostisch aardewerk uit S1029

Conclusies

Het aangetroffen middeleeuws en postmiddeleeuws aardewerk van Gent-Hoogstraat toont aan dat de oudste middeleeuwse fase vanaf het einde van de 12de eeuw kan gedateerd worden. Vervolgens lijkt er continue bewoning of activiteit te hebben plaatsgevonden. Het aardewerk toont goed de evolutie van het aardewerk gedurende de 13de tot de 16de eeuw.

Handgevormd aardewerk⁹²

In het aardewerkensemble van Gent Hoogstraat werden tevens vier scherven handgevormd aardewerk gevonden. Het betreft residuele scherven in een ophooglaag uit de 12de-13de eeuw en zijn dus niet dateerbaar voor de context waarin ze werden aangetroffen. Omdat het bijzondere vondsten betreft binnen de context van de historische binnenstad van Gent, werden ze voorgelegd aan interne specialisten ter determinatie. Ze vormen namelijk een belangrijke bijdrage voor de zeer vroege occupaties in Gent die slechts zeer fragmentair is bewaard gebleven.

Vondsnummers 41 en 47 komen uit eenzelfde ophooglaag (spoor 1033/Profiel 4) maar zijn zeker niet daterend voor de context, gezien in deze context ook jonger materiaal is aangetroffen (zie determinatietabel in bijlage). De handgevormde scherven uit deze context zijn een kleine secundair verbrande wandscherf waarover weinig meer informatie kan gegeven worden. Op basis van het voorkomen, verschraling en baksel kan aangenomen worden dat het om ijzertijdaardewerk gaat. Een andere wandscherf en een grote randscherf vormen samen 1 individu en kunnen wel nauwer gedateerd worden. De scherven vertonen een soort aankoesel typerend voor een natte context. De scherven zijn potgruis verschaald en vertonen holtes aan de binnenwand, waar stukjes potgruis zijn verdwenen door herhaaldelijk gebruik. De pot is aan de buitenwand netjes verzorgd, tot gepolijst toe, terwijl de binnenwand geëffend is. Het gaat om een reducerend vrij hard baksel wat resulteert in een homogeen bruingrijs voorkomen. De vorm is open, en driedig waarbij de hals met ronde lip een scherpe binnenwandknik vertoont. De overgang van hals naar schouder aan de buitenkant is vloeiend en weinig geprononceerd. De vorm is sterk vergelijkbaar met een vorm afgebeeld in Van den Broeke.⁹³ De vormen worden over het algemeen in de vroege ijzertijd gedateerd, hoewel ze ook vroeger en later voorkomen.

Vondstnummer 49 is een handgevormde wandscherf aangetroffen met een zeer hard baksel wat een latere datering (midden ijzertijd tot Romeinse periode) suggereert. Het baksel en voorkomen, net als de verschraling, kunnen hier niks aan toevoegen. Ook hier zijn aan de binnenwand holtes aangetroffen waar het potgruis is verdwenen door gebruik.

⁹² Specialisten: T. Dyselinck en N. Janssens.

⁹³ VAN DEN BROEKE 2012 Fig. 3.7 (13.14) op blz 52.

5.3 Metaal

5.3.1 Assessmentmethode

Alle metalen voorwerpen van Gent – Hoogstraat zijn gedetermineerd. De bevindingen zijn ingevoerd in de ‘vondstdeterminatietabel metaal’ (zie bijlage 11.3.2). De metaalsoort werd visueel bepaald. Enkele vondsten konden gedateerd worden op basis van typologie. Voor de datering van de overige vondsten werd gebruik gemaakt van de datering van de context, zoals werd vastgesteld door het assessment van het aardewerk. Voor de inventarisatie van het metaal is gekozen voor het opstellen van een determinatietabel in Excel die volgende elementen bevat:

- Vondstnummer, werkputnummer, spoornummer, laagnummer
- Determinatie / omschrijving
- Metaalsoort
- Kwantificatie (aantal en gewicht)
- Datering
- Archeologische context en de datering van de context op basis van het aardewerk
- PAN-type (Portable Antiquities Nederland)⁹⁴
- Bewaring en fragmentatie
- Uitgevoerde conservatie
- Overige informatie

5.3.2 Inventaris

Er zijn in totaal elf metaalvondsten beschreven (tien vondstnummers). Voor de inventaris wordt verwezen naar de assessmenttabel in bijlage, waarin alle data per vondstnummer is verzameld.

5.3.3 Conservatie en behandeling

De bewaringstoestand van de metalen voorwerpen is over het algemeen slecht. Van de metaalvondsten zijn tijdens het assessment twee vondsten geselecteerd om geconserveerd te worden. Deze vondsten zijn geconserveerd door Michel Hendriksen (BAAC Nederland). Voor de conservatie toegepaste behandelingen wordt verwezen naar het conserveringsrapport (zie bijlage 11.3.3).

5.3.4 Potentieel op kenniswinst

De metaalvondsten kunnen een bijdrage leveren aan de kennis over de materiële cultuur van de late middeleeuwen en de nieuwe tijd. In de volgende paragraaf worden de vondsten die de meeste informatiewaarde hebben beschreven en afgebeeld. De foto's zijn genomen door Michel Hendriksen, (BAAC bv.). Bij de beschrijving wordt ook kort ingegaan op de vondstcontext van de vondsten.

⁹⁴ <https://portable-antiquities.nl/pan/>

5.3.5 Analyse en interpretatie geselecteerde ensembles en contexten

Kandelaar

In de afvalbak behorende tot het klooster (S1041, FASE 2A) is een complete bronzen kandelaar aangetroffen in de beervulling. De opvulling van de laag kan op basis van aardewerkvondsten in de 15de-16de eeuw gedateerd worden. De kandelaar had ten tijde van de depositie in de afvalbak waarschijnlijk al een redelijke ouderdom. Dit aangezien de kandelaar typologisch gezien in de 13de eeuw geplaatst kan worden. Kandelaars op drie poten worden vanaf de eerste helft van de 15de eeuw vervangen door kandelaars op holronde voeten.⁹⁵ In huiselijke contexten komen prikkandelaars in de 15de eeuw ook vrijwel niet meer voor. In kerkelijke contexten blijven ze echter langer in gebruik.⁹⁶ Het is dus aannemelijk dat de kandelaar afkomstig is uit het klooster.

De kandelaar is opgebouwd uit drie afzonderlijk gegoten delen. Het onderste deel bestaat uit de basis met daarboven een nodus. De basis is rond (diameter van 86 mm) en staat op drie poten, die dierlijke poten moeten voorstellen (zogenaamde klauwvoetjes). De nodus is rond (diameter tussen 46.6 en 47.2 mm). Het tweede deel bestaat uit de schotel/lekbak, die een diameter heeft van 88.0 tot 88.3 mm. Het derde deel bestaat uit de pin waarop de kaars werd geprikt. De pin heeft een hoogte van 85.5 mm en heeft een ronde diameter, die maximaal 10.4 mm bedraagt. In totaal bedraagt de hoogte van de kandelaar 16.4 cm.

Figuur 43: foto's van de kandelaar na de restauratie (vnr: 92).⁹⁷

De kwaliteit van het brons is redelijk slecht, waarschijnlijk veroorzaakt door het lange verblijf in de beerlaag. De kandelaar moet ten tijde van depositie nog een zekere waarde hebben gehad. In laatmiddeleeuwse boedelinventarissen komen regelmatig metalen kandelaars voor.⁹⁸ Het is niet duidelijk waarom de complete kandelaar in de afvalbak beland is.

⁹⁵ DUBBE 2012: 166. Beschrijving PAN-type: 28-01-04-04.

⁹⁶ EGAN 2010: 133.

⁹⁷ Michel Hendriksen, (BAAC bv.)

⁹⁸ DUBBE 2012: 165.

5.4 Glas

5.4.1 Assessmentmethode

Alle glasscherven van Gent Hoogstraat zijn gedetermineerd op basis van glassoort, vorm, versiering. De kenmerken zijn opgenomen in de assessmenttabel (bijlage 11.3.4). Het betreft in totaal slechts vijf vondstnummers, namelijk V6, 44, 71, 95 en 98.

5.4.2 Inventaris

De verzamelde glasvondsten zijn relatief slecht bewaard gebleven, met vergevorderde beschadigingen zoals irisaties. Dit is niet anders te verwachten, aangezien de scherven als afval in een afvalkuil werden gedeponneerd. De fragmentatie en de verval van de scherven hebben nadelige gevolgen voor de toekenning van vorm, functie en datering.

Behalve de twee onder V6 genoemde vaten (een moderne fles en rode glasscherven van een ondefiniceerbaar vat), die uit een moderne kelder komen (S1008), zijn de scherven afkomstig uit de beerbakken S1029 en S1072. Rekening houdend met het aardewerk konden deze kuilen respectievelijk in de 16de en 18de eeuw worden gedateerd.

5.4.3 Conservatie en behandeling

De ingezamelde vondsten hebben geen conservatie of behandeling nodig.

5.4.4 Potentieel op kenniswinst

Het is zeker de moeite waard de glasvondsten uit de twee beerbakken (S1029 en S1072) nader te analyseren om het door het aardewerk bepaalde chronologische kader te bevestigen. Bijzondere glasfragmenten waarvoor geen onafhankelijke datering mogelijk is, zouden door een uitgebreidere analyse kunnen worden gedateerd.

Een ander waardevol aspect is het verzamelen van informatie die inzicht geeft in het dagelijks leven van de vroegere bewoners van de opgravingslocatie, zoals hun sociale status, die soms kan worden afgeleid uit luxe glas, maar ook informatie over specifieke artisanale en huishoudelijke activiteiten kunnen door glasvondsten worden afgeleid.

5.4.5 Analyse en interpretatie geselecteerde ensembles en contexten

Analyse en interpretatie

In beerbak **S1029** (FASE 2B) werden, naast aardewerk uit de 16de eeuw, glasscherven gevonden (Figuur 44). Zoals te verwachten was, zijn de scherven zo gefragmenteerd dat ze niet met zekerheid aan een type of een vorm kunnen worden toegewezen. Vervolgens kunnen we over glasvondst V44 alleen maar speculeren: Het gaat vermoedelijk om een pijpglas met een speciale geribbelde versiering. Verouderingsverschijnselen zoals irisaties en korstvorming maken de analyse nog ingewikkelder. De glasvondsten die onder V99 worden verzameld geven ons helaas ook geen aanwijzing om de vorm te bepalen.

Figuur 44: V44; V99-1 en 99-2

Interessanter is het glasafval van beerbak **S1072 (FASE 2B)**, dat aan de hand van keramiekvondsten in de 18de eeuw gedateerd kon worden.

Het eerste dat vermeld moet worden is een complete apothekersfles met de naam van het product en de vulplaats: "Ascoleine Rivier - Paris" (Figuur 45, links). De inhoud van de fles was levertraan, wiens effectiviteit in het bestrijden van kinderziektes en Rachitis werd in het begin van de 19de eeuw eruit gevonden.⁹⁹ Rond deze tijdperk was levertraan ook als commercieel product verkrijgbaar. Tot het begin van de jaren zeventig werd deze preventieve maatregel vooral in de herfst- en wintermaanden aan kinderen gegeven, totdat smakelijker producten de nogal onaangenaam smakende levertraan vervingen.

⁹⁹ <https://de.wikipedia.org/wiki/Lebertran>

Figuur 45: links V71 – Apothekersflesje van levertraan; rechts V98 - wijnfles

Onder V98 werden 27 glasscherven verzameld die bij verschillende vormen en types horen. Ook hier is de fragmentatiegraad in de meeste gevallen te hoog om betrouwbare uitspraken te kunnen doen over de vormen of types. Daarom worden hieronder alleen de scherven gepresenteerd die kunnen worden geclassificeerd, zij het ook in beperkte mate.

Onder de vondsten waren vier doorschijnende scherven van groen woudglas (Figuur 45, rechts), die kunnen worden toegewezen aan een zogenaamde *paardehoef*, een wijnfles uit de 2de helft van de 18de eeuw.¹⁰⁰

Twee scherven uit dit ensemble zijn van een beker met een opvallend wanddikte en een vlakke bodem (Figuur 46, V98-1). De bodem heeft een doorsnede van 4 cm, de rand 6,5 cm. Het glas is licht opaak en toont graveringen. Deze dik geblazen bekers kwamen op aan het einde van de 17de eeuw in samenhang met nieuwe productieprocessen. Bohemen en Sicilië brachten op die manier loodglas en krijtglas op de markt. Vanuit Bohemen bereikte dit nieuwe type glas in de 18de eeuw de hele bevolking.¹⁰¹ Het glas, dat door verwerking bijna redelijk ondoorzichtig is geworden, vertoont nog een vage bladversiering als bovenste sierband. De versiering eronder vertoont afzonderlijke motieven, die helaas niet nauwkeuriger kunnen worden bepaald. Vaak zijn het echter jachtmotieven of motieven uit de gezellige eet- en drinkcultuur.

¹⁰⁰ Henkes, 1994, afb.64.4.

¹⁰¹ Idem, afb.52.3, 52;4, p.246.

Figuur 46: V98: 1: beker met graveringen - 2: voet van een roemer - 3: opgebolde bodem van en mogelijke berkemeier

V98-2 is waarschijnlijk de bodem van een roemer, misschien van een draadschacht-roemer. De kleur is licht blauwgroen. Er zit wat irisatie op het oppervlak, maar het glas zelf is nog doorschijnend. Het bijzondere aan deze glastype is dat de geribbelde voet, die van glasdraadjes opgebouwd is. De bodem staat redelijk plat op de grond en gaat rechthoekig over in een lange schacht. Het fragment van Gent is zeer klein en fragiel (rond 1 mm dikte). De scherf ligt bijna plat op de grond, wat leidt tot de veronderstelling dat dit een draadschachtbeker is. Omdat de overgang niet zo rechthoekig is als het voor de 17de eeuw typisch is, zal een datering in het 18de eeuw waarschijnlijker zijn.¹⁰² Deze datering komt ook beter overeen met de datering van de spoor. Roemers zijn vooral tijdens 17de eeuw heel populaire wijnglazen geweest. Het is in het algemeen moeilijk een uitspraak over de gebruik van roemers vanaf de 18de eeuw te maken omdat er te weinig archeologisch materiaal tot nu toe werd gepubliceerd.

De laatste vondst die in het kader van dit onderzoek beschreven wordt is een beker met een opgebolde bodem (Figuur 46, V98-3). De doorsnede is rond 4,5 cm. Het glas is doorschijnend groenbruin er zit deels een bruine laag op en de breukkant toont verkrumelingen aan. De pontilmerk is weg geslepen. Het fragment lijkt op een bodem van een *berkemeier*, een drinkglas dat in Duitsland vanaf de 15de eeuw tot de 17de eeuw gemaakt werd. Met deze vondst, als het echt een *berkemeier* is, zijn we met de datering duidelijk voor de 18de eeuw.

Conclusie

Concluderend kan worden gesteld dat het weinige dateerbare glasmateriaal deels in overeenstemming is met de datering van het aardewerk, met twee uitzondering: het flesje levertraan is zeker jonger met een datering in de 19de eeuw en de bodem van een niet zekere *berkemeier* is wel ouder.

¹⁰² Idem., p. 254 tot 261.

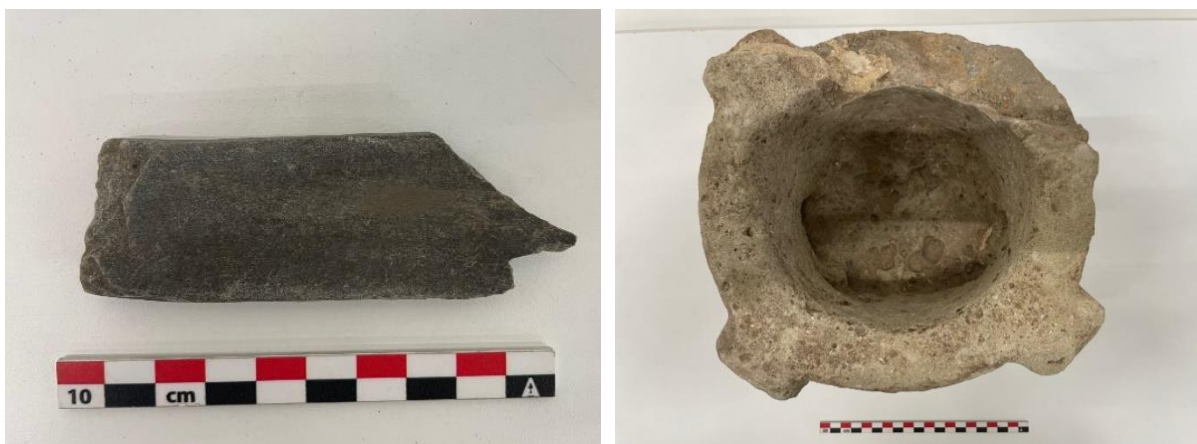
5.5 Natuursteen

5.5.1 Inventaris en interpretatie

In het projectgebied Gent Hoogstraat werden vier natuursteenvondsten met een gewicht van samen 11,126 kg verzameld.

De natuursteendeterminatie gebeurde hoofdzakelijk op basis van de ‘Atlas van België’¹⁰³ en ‘Natuursteen in Vlaanderen, versteend verleden’ (2009).¹⁰⁴

V70 (12 g) en V89 (62g) zijn klein stukjes breuksteen van Doornikse kalksteen. Dit type steen is in Gent niet ongevoel. Het werd sinds de middeleeuwen als zeer populair bouwmateriaal gebruikt.¹⁰⁵ Doornikse kalksteen is zoals de naam laat vermoeden afkomstig van de Scheldevallei ten zuiden van Doornik.

Figuur 47: links V99 – wetsteen uit S 1029; rechts V78 – vijzel uit S 1080

V99 uit de beerbak S 1029 is een zekere wetsteen van kwartsiet. Deze is nog 9 cm lang, 0,9 cm dik en 3 cm breed. De doorsnede is rechthoekig. De wetsteen is aan beide einden afgebroken. De steen is grijs/donkergrijs. De aanwezigheid van slijp- of wetstenen is zeker niet buitengewoon in een nederzettingscontext. De steensoort is echter regionaal en te vinden in de massieven van Rocroi of Stavelot. Met hulp van de aardewerkvondsten dateert de kuil en zijn inhoud in de 16de eeuw.

V78 is de meest interessante steenvondst van de site. Het gaat om een vijzel van kalkzandsteen, vermoedelijk Ledestein. De steen vertoont veel afzettingen van schelpen, evenals tekenen van verwerking en gebruik zoals gaten en holtes. Op een vierkantige basis met een zijde van ruim 16 cm werd een halfronde kom uitgewerkt, die over de basis uitkraagt. Deze kom heeft een diameter van ca. 24 cm en wordt door vier ribben omvat. Met hulp van de ribben werd de vijzel vastgezet. In totaal is de vijzel 18 cm hoog. De binnenkant raakt 13 cm diep naar beneden. Vijzels werden in verschillende contexten gebruikt. Ze komen vooral in keukens voor om kruiden en zaden te malen. In apotheken werden ze gebruikt om ingrediënten voor zalven en zeep te maken, kaarsenmakers gebruikten vijzels om talk te malen. Ook voor het maken van verf zijn vijzels nodig geweest, en zo voort. Zonder analyse van de binnenkant zal het echter niet mogelijk zijn te bepalen in welke ambachtelijke context de vijzels gebruikt werden. De poreuze kalkzandsteen sluit de functie in keukens eerder uit.

¹⁰³ VAN HECKE et al. 2010.

¹⁰⁴ DUSAR et al. 2009.

¹⁰⁵ CNUDE et al. 2009.

Figuur 48: links S1080 – rechts te zien de ronde vijzel met de vier ribben in de vloer gemetseld; rechts VNR 78 – zijkant van de vijzel met gat

De vondst op zich is niet zo spectaculair, maar hier is het vooral de context in welke de vondst werd gevonden die het interessant maakt. De vijzel zat namelijk ingemetseld in een bakstenen vloer (zie Figuur 48). Mortelresten zijn nog duidelijk in de randzone te herkennen. De ronde vloer behoorde toe aan een vrij recente afvalschacht van de 18de eeuw. Zoals reeds vermeld, is er een gat van ongeveer 5 cm diameter aan de zijkant net boven de bodem en nog een kleinere gat aan de tegenoverliggende kant. Het is duidelijk dat de vroegere vijzel werd hergebruikt en uiteindelijk dienst deed als afvoer voor vloeistoffen die met de afval in de put gegooid werden.

5.5.2 Conservatie en behandeling

De ingezamelde vondsten hebben geen conservatie of behandeling nodig.

5.5.3 Potentieel op kenniswinst

Op basis van het assessment hebben de natuursteenvondsten hun informatiewaarde reeds behaald. Verdere analyse zou geen kenniswinst opleveren.

5.6 Dierlijk botmateriaal

5.6.1 Assessmentmethode

Een eerste globale studie van het botmateriaal afkomstig van de opgraving Gent Hoogstraat leverde een aantal algemene indrukken van het assemblage op. Bij de visuele inspectie van het dierlijk materiaal werd voornamelijk gelet op de bewaringstoestand, de fragmentatiegraad, het aantal fragmenten, de variatie aan diersoorten (of -groepen), de aanwezigheid van uitzonderlijke diersoorten (of -groepen) en bijzondere kenmerken zoals bewerkingssporen. Alle fragmenten werden per vondstnummer gescreend. De verworven data werden telkens ingevoerd in de 'assessmenttabel dierlijk bot' (zie bijlage 11.3.5). In deze tabel werden volgende gegevens opgenomen:

- Spoornummer en vondstnummer
- Context en mogelijke datering op basis van ander vondstmateriaal
- Verzamelwijze
- Conservering en fragmentatiegraad
- Aantal botfragmenten
- Diersoort en skeletelement
- Leeftijdsbepaling op basis van vergroeiing epifysen (F = vergroeid, G = vergroeiing, uF = onvergroeid) of op basis van slijtage gebitselementen
- Bijzondere kenmerken van bepaalde vondsten zoals sporen van bewerking of verbranding

Het aantal fragmenten dierlijk bot werd geteld, daarnaast werd ook gepoogd een inschatting te maken van de bewaringstoestand en fragmentatiegraad van het assemblage. Verder werd getracht een diersoort te identificeren, alsook het skeletelement. Wanneer het niet mogelijk was een bot op soort te determineren, is de grootte van het dier bepaald. Hierbij werd gebruikgemaakt van de categorieën 'zoogdier groot', 'zoogdier midden' en 'zoogdier klein'. 'Zoogdier groot' heeft betrekking op dieren ter grootte van het rund, het edelhert of het paard. 'Zoogdier midden' slaat op dieren ter grootte van het varken of schaap/geit. 'Zoogdier klein' betreft kat, konijn, muis, e.d. Tenslotte werd gelet op bewerkingssporen en eventuele aanwijzingen voor sterfteleeftijd. De primaire gegevens werden opgenomen in een tabel in bijlage (zie 'assessmenttabel dierlijk bot'). Het vastleggen van deze gegevens gebeurde op basis van enkele basiswerken zoals de Knochenatlas van Elisabeth Schmid (1972) en het Handboek Zoöarcheologie van Maaike Groot (2010). Een referentiecollectie was niet voorhanden.

5.6.2 Inventaris

Voor de inventaris wordt verwezen naar de 'assessmenttabel dierlijk bot' in de bijlagen, waarin alle data per spoornummer zijn verzameld.

Tijdens de opgravingen aan de Hoogstraat in Gent werden in totaal 35 fragmenten dierlijk botmateriaal ingezameld (Tabel 3). Een deel van het bekeken botmateriaal werd tijdens het veldwerk met de hand ingezameld (n=13) en is afkomstig zes verschillende contexten. Hierbij ging het hoofdzakelijk om materiaal uit kuilen. Het botmateriaal uit V5 werd ingezameld bij het opschonen van S1002 (tussen S1002 en S1009). Naast het met de hand ingezamelde botmateriaal werden ook bulkmonsters genomen uit twee afvalbakken (S1029 (M4) en S1072 (M5)). Deze bulkmonsters werden reeds gedeeltelijk gezeefd. Het uitgesplitste materiaal

bevatte 22 dierlijke botfragmenten. Van elke context werd één bulkemmer bewaard voor verder macro-onderzoek.

Op basis van het aanwezige aardewerk dateerden het merendeel van de sporen in de periode volle middeleeuwen t.e.m. nieuwe tijd.

Tabel 3: Overzicht aantal botfragmenten per context (n=36) met vermelding van de inzamelwijze

Spoor	vondstnr	context	verzamelwijze	aant. fragm.
1002	5	KUIL	HAND	2
1035	52	KUIL	HAND	3
1047	61	KUIL	HAND	2
1054	64	KUIL	HAND	1
1055	66	KUIL	HAND	2
1019	91	KUIL	HAND	3
1029	93	AFVALBAK	ZEEF	5
1072	96	AFVALBAK	ZEEF	17
totaal				35

De bewaringstoestand van het dierlijk botmateriaal was over het algemeen goed. Het botoppervlak van de meeste fragmenten was slechts weinig verweerd. De fragmentatiegraad van het materiaal werd eerder midden tot hoog gewaardeerd. Vermoedelijk was dit te wijten aan de wijze van het gebruik en de depositie van dierlijk botmateriaal. Het verwerkingsproces voor de consumptie van vlees en mogelijk ook merg bracht immers een bepaalde impact op het bot teweeg, wat resulteerde in een variërende graad van fragmentatie. Anderzijds kan een lange blootstelling aan het aardoppervlak (depositie) een negatieve invloed op de bewaringstoestand van het bot hebben.

5.6.3 Interpretatie

Determinatie

Het dierlijk botmateriaal bestond uit botresten van zoogdier, vogel en vis. Op basis van de diagnostische botelementen kon een diersoort toegewezen worden aan ca. 65,7% van het ingezamelde botassemblage. De vastgestelde diersoorten zijn paard (2,86%), rund (20,0%), schaap/geit (11,43%), konijn (2,86%), vogel (8,57%), en vis (20%). Voor de overige contexten kon enkel een onderverdeling gemaakt worden in grootteklassen. Ongeveer 22,86 % van de fragmenten werd ingedeeld in de categorieën ‘zoogdier groot’ en 11,43% in ‘zoogdier midden’. De afwezigheid van ‘zoogdier klein’ en vis en de vermoedelijke ondervertegenwoordiging van vogel in de gedocumenteerde kuilen is naar alle waarschijnlijkheid te wijten aan de handmatige inzameling van het materiaal. Het aandeel van deze categorieën ligt een pak

hoger bij het materiaal uit de afvalbakken dat in bulk ingezameld werd en nadien gezeefd werd. Het aantal fragmenten per diersoort en categorie wordt weergegeven in Tabel 4 en Tabel 5.

Tabel 4: Kwantificatie per diersoort en categorie van alle contexten

Diersoort	Aantal botfragmenten	Aantal botfragmenten
Paard	1	2,86%
Rund	7	20,00%
Schaap/geit	4	11,43%
Konijn	1	2,86%
Vogel	3	8,57%
Vis	7	20,0%
Zoogdier groot	8	22,86%
Zoogdier midden	4	11,43%
Eindtotaal	35	100,00%

Tabel 5: Kwantificatie per diersoort en categorie volgens verzamelwijze

Diersoort	HAND	ZEEF
Paard	1	0
Rund	3	4
Schaap/geit	2	2
Konijn	0	1
Vogel	1	2
Vis	0	7
Zoogdier groot	4	4
Zoogdier midden	2	2
Eindtotaal	13	22

Paard

Uit kuil S1035 werd een *scapula* (schouderblad) van een paard ingezameld. Het fragment vertoonde geen bewerkingssporen.

Rund

Van rund werden zeven botfragmenten aangetroffen, waarbij het merendeel van de poten afkomstig was. In kuil S1035 werd het proximale uiteinde van de humerus (opperarmbeen) aangetroffen. Op het fragment kon een hakspoor waargenomen worden. Kuil S1055 bevatte een *mandibula* (onderkaak) en het distale uiteinde van een *femur* (dijbeen). Op beide fragmenten waren haksporen zichtbaar. Uit afvalbak S1029 werd een stuk van een *mandibula* en het distale uiteinde van een onvergroeide *metacarpus* of *-tarsus* (middenhands- of voetsbeen) van een jong dier ingezameld. Tot slot werden in de andere afvalbak S1072 twee distale fragmenten van een *humerus* aangetroffen. Beide fragmenten vertoonden haksporen.

Van de zeven botten vertoonden vijf (71,4%) fragmenten slacht- en/of consumptiesporen. Hierbij ging het enkel om haksporen die zich op de gewrichten en pijpbeenderen situeerden en die in verband gebracht kunnen worden met het segmenteren of fragmenteren van karkassen alsook het verwijderen van beenmerg.

Schaap/geit

Er werden slechts vier botten ingezameld die toegeschreven konden worden aan schaap of geit. In sporen S1047 en S1029 werden twee mandibulae (onderkaken) aangetroffen. Kuil S1019 bevatte een sterk verweerde calcaneum (hielbeen) met verschillende haksporen. Verder werd uit afvalbak S1072 een volledige humerus aangetroffen waarvan het proximale uiteinde nog niet vergroeid was. Het bot is bijgevolg afkomstig van een dier dat op jonge leeftijd om het leven kwam.

Konijn

Tussen het uitgezeefde materiaal van afvalbak S1072 bevond zich een stuk van het pelvis (bekken) van een konijn. Op het fragment waren geen bewerkingssporen zichtbaar.

Vogel

Er werden drie fragmenten ingezameld van vogel. Twee fragmenten zijn afkomstig uit afvalbak S1072 werden ingezameld tijdens het uitgeven van het bulkstaal. Het ging hierbij om de *tarso-metatarsus* van een waadvogel, mogelijk een *Limosa* en de *femur* (dijbeen) van een kip. Ook uit kuil S1035 werd een vogelbot met de hand ingezameld, meer bepaald de *humerus* (opperarmbeen) van een gans.

Vis

Visbotten werden enkel aangetroffen in de zeefstalen. Afvalkuil S1029 bevatte een cleithrum, die mogelijk afkomstig is van schelvis (*Gadus aeglefinus*) (Figuur 49). Uit afvalkuil S1072 konden meer visbotten verzameld worden. Zo werden er vijf fragmenten aangetroffen, waaronder twee wervelfragmenten, een stukje van *parasphenoideum* en fragment van mogelijk een *hyomandibular*. Wegens het ontbreken van een referentiecollectie konden de andere fragmenten niet gedetermineerd worden. Ook die vissoort valt op deze manier moeilijk te achterhalen.

Figuur 49: Cleithrum vis (S1029)

Zoogdier groot en midden

Van 'zoogdier groot' werden acht botfragmenten gevonden. Het gaat daarbij voornamelijk om ribben, wervels en pijpbeenfragmenten die sterk gefragmenteerd zijn. Een determinatie op soort en (in sommige gevallen) op element was daardoor niet mogelijk. 87,5% van de categorie 'zoogdier groot' vertoonde één of meerdere bewerkingssporen, met name hak- en snijsporen. De snij- en haksporen op de ribfragmenten zijn te wijten aan het slacht- en consumptieproces. De snijsporen zijn ontstaan door het verwijderen van ingewanden. De haksporen op het uiteinde van de ribben duiden op consumptie ('potsizing'). De haksporen ter hoogte van de gewrichten kunnen opnieuw in verband gebracht worden met het segmenteren van de karkassen. Kuil S1047 bevatte een volledig gecalcineerde wervel.

Tot de categorie 'zoogdier midden' behoorden vier botfragmenten. Het ging hierbij enkel om fragmenten afkomstig van ribben. Op de helft ervan konden hak- en snijsporen waargenomen worden.

Bewerkingssporen

Tijdens de opgraving werden verschillende contexten aangesneden waaruit botfragmenten verzameld werden die verschillende bewerkingssporen vertoonden. Het betrof enkel hak- en snijsporen. Zoals eerder aangegeven werden de bewerkingssporen op botmateriaal afkomstig van rund, schaap/geit, zoogdier groot en zoogdier midden waargenomen. Voor het totale dierlijke botassemblage is er bijgevolg sprake van 15 bewerkte botfragmenten of 42,8%. Zoals eerder aangegeven kunnen de waargenomen bewerkingssporen in verband gebracht worden met het slacht- en consumeerproces.

Daarnaast vertoonde één botfragment sporen van verbranding. Kuil S1047 bevatte een (thoracale?) wervel, vermoedelijk afkomstig van een middengroot zoogdier die volledig wit gecalcineerd was, wat wil zeggen dat het bot blootgesteld werd aan hoge temperaturen.

5.6.4 Conservatie en behandeling

Er zijn geen dierlijke botresten aangetroffen die verdere conservatie of behandeling nodig hebben.

5.6.5 Potentieel op kenniswinst

De studie van dierlijke resten wordt gebruikt om menselijk gedrag te reconstrueren en informatie te verkrijgen over voeding, economie, de omgeving en de relatie tussen mens en dier. Tafonomische processen zoals slacht, vraat, verbranding en processen die plaatsvinden na het moment van begraving (bijvoorbeeld verwerking in de bodem) kunnen inzichten verschaffen over bepaalde handelingen of processen die zich afspeelden op de site.

Met het oog op een uitgebreidere studie van het dierlijk botmateriaal werd op basis van de bovenbeschreven algemene indrukken een inschatting gemaakt van het potentieel van de verschillende contexten. Factoren die in rekening werden genomen voor deze inschatting zijn: bewaringstoestand, fragmentatiegraad, aantal fragmenten, variatie aan diersoorten, aanwezigheid van uitzonderlijke diersoorten, voorkomen van bewerkingssporen, aard van de context...

In het weergegeven assessment zijn 35 botfragmenten onderzocht. Omwille van de goede bewaring en matig tot lage fragmentatiegraad van het materiaal, bleek een soortbepaling

voor ca. 65,7% mogelijk. Naast paard en rund werden schaap/geit, konijn, vogel en vis aangetroffen. 34,3% werd onderverdeeld in de categorie 'zoogdier groot' of 'zoogdier midden'.

Ca. 42,8% van het botassemblage vertoonde één of meerdere bewerkingssporen. Op basis van het assessment van deze bewerkingssporen kon een deel van het botmateriaal toegeschreven worden aan slacht en- consumptieafval. Er kan met andere woorden gesteld worden dat de site een aantal afvalkuilen met botafval bezat.

Bij sommige diersoorten is het nog mogelijk de leeftijd te bepalen op basis van de gebitselementen (doorbraak en slijtage gebit) en de vergroeiing van de epifysen. Ook bij de vogel- en visresten is een nauwkeurigere determinatie mogelijk. Zo zou een specialist de verschillende aangetroffen viselementen kunnen benoemen en bij bepaalde vogel- en visresten een soortbepaling kunnen uitvoeren. Deze bevindingen zouden kunnen helpen bij de reconstructie van het landschap of zouden iets kunnen vertellen over de status en de koopkracht van de mensen die destijds op en rond de site leefden. Aangezien het assemblage slechts een beperkt aantal botten bevat afkomstig van vogel en vis is het potentieel op kenniswinst echter zeer beperkt.

Op basis van het assessment van het botmateriaal hebben de vondsten hun informatiewaarde hier reeds behaald. Verdere studie van het materiaal uit de opgegraven contexten zal weinig toegevoegde waarde betekenen en bijgevolg een beperkte bijkomende kenniswinst opleveren.

5.7 Bewaring en deponering

Alle ingezamelde vondsten werden aan een basisregistratie, assessment en eventuele analyse onderworpen en voorlopig bewaard volgens de beschreven methoden in de Code van Goede Praktijk.

Op basis van de waardering van het vondstenbestand en de bepaling van de mogelijkheden tot exploitatie van kenniswinst kon bepaald worden dat alle vondsten bewaard en gedeponeed dienen te blijven aangezien deze vondsten nog informatiewaarde hebben en nog in een ruimer kader onderzocht kunnen worden. Deze vondsten worden gedeponeed volgens de beschreven methode in de Code van Goede Praktijk. De te deponeren vondsten worden hierbij beperkt tot deze die geschikt zijn voor bijkomende interpretatie en/of uitgebreider onderzoek.

De selectie of deselectie gebeurde door de erkende archeoloog in samenspraak met de materiaalspecialisten en met goedkeuring van de zakelijkrechthouders en/of gebruikers van het archeologisch ensemble. Zakelijkrechthouders (dit zijn eigenaars, erfpachters, vruchtgebruikers, opstalhouders en leasinggevers) en gebruikers van een archeologisch ensemble moeten dit in één geheel bewaren, in goede staat behouden en beschikbaar houden voor wetenschappelijk onderzoek. Eigenaars kunnen zelf deze verantwoordelijkheid dragen of het ensemble overdragen aan een erkend onroerenderfgoeddepot. (zie artikel 5.2.1 en 5.2.2 van het Onroerenderfgoeddecreet). Deponering van het ensemble zal in samenspraak met de zakelijkrechthouder gebeuren in het erkend onroerend erfgoeddepot De Zwarte Doos van de stad Gent. Een lijst van de vondsten is opgenomen in bijlage 11.2.2 van dit eindverslag.

6 Stalen

6.1 Inleiding

Na afronding van het veldwerk werden de verzamelde gegevens van sporen, vondsten en monsters geordend en werd in het Archeologierapport een assessment uitgevoerd in functie van verder natuurwetenschappelijk onderzoek. Op basis van dit assessment werd beslist het natuurwetenschappelijke onderzoek toe te spitsten op de monsters die tijdens het veldonderzoek werden genomen uit enkele afvalcontexten die met zekerheid te koppelen zijn aan het voormalige klooster: sporen 1029, 1041 en 1072. De drie contexten dateren uit verschillende occupatiefasen, de 15de 16de eeuw, FASE 2A (spoor 1041), de 16de eeuw, FASE 2B (spoor 1029) en de 18de eeuw, FASE 2B (spoor 1072). Het onderzoek van de macroresten en de pollen uit deze drie contexten had tot doel tot een landschaps-/voedsel/bestaanseconomie te kunnen reconstrueren van de omgeving en diens bewoners van het kloostercomplex.

Tabel 6: Gegevens van de gewaardeerde en geanalyseerde monsters.

Vondstnr	Spoor	Vulling /laag	Context	Volume pollen	Volume macromonster	(Voorlopige) datering	analyse pollen	analyse macroresten
M1	1029	-	Beerput	1cm ³	5 liter	16 ^e eeuw		Nee
M2	1041	-	Beerput	1cm ³	5 liter	15 ^e -16 ^e eeuw		Ja
M3	1072	2	Beerput	n.v.t.	5 liter	18 ^e eeuw		ja

Het analyserapport van de uitgevoerde onderzoeken worden in bijlage 11.4.1 meegeleverd. De relevante resultaten werden reeds bij de sporen- en structurenbeschrijving aangehaald. In dit hoofdstuk worden de krachtlijnen van het botanische (macroresten en pollen) nog eens kort samengevat.

6.2 Botanisch onderzoek

6.2.1 Waardering

Pollen

Het stuifmeel uit beerput S1029 is goed bewaard en de concentratie is laag. De variatie lijkt vooral te komen van eetbare kruiden in de schermbloemenfamilie zoals kervel, anijs en mogelijk venkel.

Het stuifmeel uit beerput S1041 is goed bewaard en de concentratie is gemiddeld. Hoewel het om dezelfde periode gaat lijken er andere soorten vertegenwoordigd. Het meer standaard graan lijkt beter vertegenwoordigd en andere smaakmakers zoals saffloer zijn aanwezig. Naast de eetbare gewassen is er nog een cultuur gewas in de vorm van gomrotsroos aanwezig. Deze plant groeit in het Middellands zeegebied en is de grondstof voor een parfum. Een andere mogelijkheid is dat het stuifmeel via honing in de beerput terecht is gekomen. Dit kan bij een analyse gecontroleerd worden door te zoeken naar de aanwezigheid van andere planten uit het oorsprongsgebied.

Het stuifmeel uit beerput S1072 is slecht bewaard en in lage concentraties aanwezig. Het staal is niet geschikt voor een verdere analyse.

Macroresten

De genomen monsters bevatten goed geconserveerde macroresten. Tijdens de waardering kwam naar voren dat zowel M1 als M3 tientallen subfossielen bevatten. In deze monsters zijn daarnaast gemineraliseerd resten gevonden, enkele in M1 en tientallen in M3. M2 bevat meerdere tientallen subfossielen en mineraal materiaal.

In M1 zijn gebruiksgewassen aangetroffen, namelijk hop (*Humulus lupulus*), framboos (*Rubus idaeus*) en gewone-/trosvlier (*Sambucus nigra/racemosa*). De laatste twee kunnen ook in de buurt van de beerput hebben gegroeid. In dit monster werd ook één soort akkeronkruid gevonden: ringelwikke (*Vicia hirsuta*). Dit monster kan inzicht geven in de bestaanseconomie en waarschijnlijk de lokale vegetatie.

M2 bevat ook gebruiksgewassen, zoals druif (*Vitis vinifera*), framboos (*Rubus idaeus*), gewone braam (*Rubus fruticosus*) en gewone-/trosvlier (*Sambucus nigra/racemosa*). Net als M1 kan dit relatief rijke monster informatie opleveren over de bestaanseconomie en misschien ook over de lokale vegetatie tijdens deze periode (15de-16de eeuw).

In M3 zijn vooral cultuurgewassen gevonden, namelijk vijg (*Ficus carica*), druif (*Vitis vinifera*), framboos (*Rubus idaeus*) en gewone braam (*Rubus fruticosus*). Dit monster kan een beeld geven van de bestaanseconomie tijdens deze periode (18de eeuw).

Op basis van de rijkdom en de kwaliteit van de monsters werd voorgesteld om M2 en M3 te analyseren voor verder macrorestenonderzoek. Deze twee monsters dateren uit verschillende perioden (15de-16de eeuw (FASE 2A) en 18de eeuw (FASE 2B)) en kunnen dus inzicht geven in de bestaanseconomie voor deze twee perioden.

6.2.2 Analyse

Pollen

In allebei de beerputten (S1029 en S1041) werd een variatie aan exotische planten gevonden. Niet alleen planten uit Europa en het Middellandse gebied (gomrotsroos, olijf) maar ook bijvoorbeeld uit de Molukken (kruidnagel). In de meeste beerputten in de late Middeleeuwen en de nieuwe tijd worden deze soorten gevonden. Omdat er echter meerdere varianten voorkomen en ook echte luxeproducten (parfum) die niet eens geconsumeerd worden lijkt het waarschijnlijk dat het hier om mensen in gegoede doen gaat.

Macroresten

Uit het onderzoek blijkt dat zowel in de 15de-16de eeuw (S1041) en 18de eeuw (S1072) veel van dezelfde soorten planten in de omgeving stonden of werden gegeten of gebruikt. Vooral fruitsoorten, bijvoorbeeld vijgen (*Ficus carica*), druiven (*Vitis vinifera*), framboos (*Rubus idaeus*), gewone braam (*Rubus fruticosus*) en tros-/gewone vlier (*Sambucus nigra/racemosa*). Er werden honderden frambozen en gewone braam zaden in deze monsters gevonden. M3 bevat ook een kruidensoort (witte mostaard) en een specerij (zwarte peper). Witte mosterd een gewone kruid tijdens de 18de eeuw maar zwarte peper was te duur voor meeste mensen.

6.3 Bewaring en deponering

Alle ingezamelde stalen werden aan een basisregistratie, assessment en eventuele analyse onderworpen en voorlopig bewaard volgens de beschreven methoden in de Code van Goede Praktijk.

Een deel van de stalen werd niet geselecteerd voor waardering en analyse, maar ze kunnen nog wel informatiewaarde hebben en nog in een ruimer kader onderzocht worden. Deze dienen dan ook bewaard te blijven. De stalen die gekozen werden voor waardering, maar niet geschikt bevonden werden voor analyse kunnen geen meerwaarde meer leveren. Deze residu's worden bijgevolg gedeselecteerd. Residu's van stalen die terugkeren na analyse hebben geen meerwaarde meer en worden eveneens gedeselecteerd. Bij de waardering en analyse werd niet het gehele staal gebruikt, het resterende deel van deze stalen dient bewaard te blijven omdat ze nog informatiewaarde kunnen hebben. De stalen worden gedeponeerd volgens de beschreven methode in de Code van Goede Praktijk. De te deponeren stalen worden hierbij beperkt tot deze die geschikt zijn voor bijkomende interpretatie en/of uitgebreider onderzoek.

De selectie of deselectie gebeurde door de erkende archeoloog in samenspraak met de (materiaal)specialisten en met goedkeuring van de zakelijkrechthouders en/of gebruikers van het archeologisch ensemble. Zakelijkrechthouders (dit zijn eigenaars, erfpachters, vruchtgebruikers, opstalhouders en leasinggevers) en gebruikers van een archeologisch ensemble moeten dit in één geheel bewaren, in goede staat behouden en beschikbaar houden voor wetenschappelijk onderzoek. Eigenaars kunnen zelf deze verantwoordelijkheid dragen of het ensemble overdragen aan een erkend onroerenderfgoeddepot. (zie artikel 5.2.1 en 5.2.2 van het Onroerenderfgoeddecreet). Een lijst van de vondsten is opgenomen in onderstaande tabel van dit eindverslag.

Tabel 7: Oplijsting en motivatie voor bewaring of deselectie van de stalen

Monster nr	Spoor nr	Staaltype	Aantal	Bewaring/ Deselectie	Motivatie
1	1029	BULK-MACRO	1	BEWARING	DEELS GEANALYSEERD, MOGELIJKHEID KENNISWINST
2	1041	BULK-MACRO	1	BEWARING	DEELS GEANALYSEERD, MOGELIJKHEID KENNISWINST
3	1072	BULK-MACRO	1	BEWARING	DEELS GEANALYSEERD, MOGELIJKHEID KENNISWINST
4	1029	BULK-MACRO	1	BEWARING	MOGELIJKHEID KENNISWINST
5	1072	BULK-MACRO	1	BEWARING	MOGELIJKHEID KENNISWINST

7 Synthese onderzoeksresultaten

7.1 Beantwoording van de onderzoeksvragen

In het Programma van Maatregelen werden een reeks onderzoeksvragen opgesteld die richting dienden te geven aan het uit te voeren archeologische onderzoek. In onderstaande paragraaf zullen deze vragen worden behandeld. Omdat voor eerder algemene vragen de antwoorden vervat zitten in de beschrijvingen van de bodem, stratigrafie, sporen en structuren zal naar de nodige passages in de bovenstaande hoofdstukken worden verwezen.

Bodem en paleolandschap (indien de natuurlijke bodem bereikt wordt):

- Op welke hoogte bevindt zich de natuurlijke bodem?
- Het niveau van de moederbodem werd aangetroffen op ca. 6,60-6,50 m TAW of ca. 2,50 m onder het oorspronkelijke maaiveld (ca. 9,00 m TAW).
- Hoeveel verschillende lagen zijn er te onderscheiden (stratigrafie)? Welke zijn de waargenomen horizonten in de bodem, beschrijving + duiding?
- Voor een uitgebreide beschrijving van de bodemopbouw op de site en de te onderscheiden stratigrafische lagen in de bodemprofielen wordt verwezen naar alinea 3.2.
- Waardoor kan het ontbreken van een horizont verklaard worden?
- Voor een uitgebreide beschrijving van de bodemopbouw op de site en de te onderscheiden stratigrafische lagen in de bodemprofielen wordt verwezen naar alinea 3.2.
- Wat is de datering en samenstelling van de aangetroffen lagen?
- De oudste antropogene (ophoog)lagen dateren uit de 12de eeuw. daarbovenop komen ook ophooglagen uit de 13de en 14de eeuw voor.
- Wat is de relatie tussen de bodem, de landschappelijke context en de archeologische sporen?
- Voor een uitgebreide beschrijving van de bodemopbouw op de site en de te onderscheiden stratigrafische lagen in de bodemprofielen wordt verwezen naar alinea 3.2.
- Wat was de paleolandschappelijke context van het onderzoeksterrein voor het ontstaan van het klooster en de priorij en de toetreding tot het stedelijke weefsel van Gent?
- Voor een uitgebreide beschrijving van de bodemopbouw op de site en de te onderscheiden stratigrafische lagen in de bodemprofielen wordt verwezen naar alinea 3.2.
- Zijn er aanwijzingen voor de impact van de ligging van het terrein op de ontwikkeling van het landschap en de bodem en op de relatie tussen de mens en dit landschap (type landgebruik, inrichting van het landschap,...)
- Het terrein was in oorsprong gelegen in een natter deel buiten de stad tussen de natuurlijke Leiearmen in. Het is duidelijk dat deze ligging zijn impact heeft gehad op de ingebruikname van het terrein. Alvorens het terrein in gebruik kon worden genomen, diende het te worden opgehoogd en gedraineerd.

- Zijn er aanwijzingen voor een ‘verstoven’ oud landschap, zoals zuidelijker waargenomen aan de Posternestraat en de Maagdestraat?
- Er werden tijdens het onderzoek geen aanwijzingen aangetroffen voor een “verstoven” oud landschap.

Sporen en structuren:

- Zijn er sporen aanwezig? Zo ja, geef een beknopte omschrijving. Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen? Hoe is de bewaringstoestand van de sporen? Wat is de relatie tussen de bodem en de archeologische sporen?
- Voor de beschrijving van de uitsluitend antropogene sporen en structuren wordt verwezen naar hoofdstukken 4.1, 4.2 en 4.3, waar de bouwgeschiedenis van de onderzoekslocatie wordt uiteen gezet gedurende Fase 1, Fase 2 (A en B) en Fase 3. Er werden los van de moederbodem, geen natuurlijke sporen aangetroffen.
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- De sporen maken deel uit van meerdere structuren
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- De sporen behoren tot meerdere periodes gaande van de 12de eeuw (Fase 1) tot de 20ste eeuw (Fase 3). Voor de beschrijving van de sporen en fasering van de bewoningsgeschiedenis van het site wordt verwezen naar hoofdstukken 4.1, 4.2 en 4.3.
- Zijn er indicaties voor de aanwezigheid van funeraire contexten? Zo ja, hoeveel niveaus zijn te onderscheiden? Wat is de omvang? Komen oversnijdingen voor? Wat is het geschatte aantal individuen?
- Er werden geen funeraire contexten aangetroffen. Enkel spoor 1003, een rechthoekige kelder met aan de binnenzijde bepleistering, werd als een mogelijke grafkelder binnen de kloosterkerk geïnterpreteerd zie alinea 4.2.3. Omdat deze echter zone uiteindelijk buiten de opgraving viel en in-situ werd bewaard, kon dit niet worden geverifieerd.
- Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden (incl. de argumentatie)?
- Voor de beschrijving van de vindplaats, de verschillende faseringen en de functies wordt verwezen naar hoofdstukken 4.1, 4.2 en 4.3.
- Wat is de vastgestelde bewaringstoestand van elke archeologische vindplaats?
- Voor de beschrijving van de vindplaats, de verschillende faseringen en de functies wordt verwezen naar hoofdstukken 4.1, 4.2 en 4.3.
- Hoe staan de sporen in verband met het aanwezige bouwkundig en/of landschappelijk erfgoed?
- Voor de beschrijving van de vindplaats, de verschillende faseringen en de functies wordt verwezen naar hoofdstukken 4.1, 4.2 en 4.3.

Priorij en klooster:

- Kan de kennis over de algemene chronologie van de priorij en het klooster verfijnd worden a.h.v. de onderzoeksresultaten?
- Voor de beschrijving van de sporen en structuren die verbonden kunnen worden met de priorij van het klooster wordt verwezen naar hoofdstukken 4.1, 4.2 en 4.3.
- Kan men op basis van het sporenbestand deze chronologie opdelen in meerdere periodes?
- Voor de beschrijving van de sporen en structuren die verbonden kunnen worden met de priorij van het klooster wordt verwezen naar hoofdstukken 4.1, 4.2 en 4.3.

- Zijn er sporen van de oudste (15e-eeuwse) bouwfases van de priorij en het klooster?
- Voor de beschrijving van de sporen en structuren die verbonden kunnen worden met de priorij van het klooster wordt verwezen naar hoofdstukken 4.1, 4.2 en 4.3.
- Zijn er sporen van de verschillende brand- en destructiefases van het klooster aangetroffen?
- Voor de beschrijving van de sporen en structuren die verbonden kunnen worden met de priorij van het klooster wordt verwezen naar hoofdstukken 4.1, 4.2 en 4.3.
- Zijn er sporen van de verschillende renovatiefases aangetroffen?
- Voor de beschrijving van de sporen en structuren die verbonden kunnen worden met de priorij van het klooster wordt verwezen naar hoofdstukken 4.1, 4.2 en 4.3.
- Wat is de relatie tussen de oudere bouwfases en de laatst gekende bouwfase (zie plan van 1798, Figuur 2): ruimtelijk, structureel,...?
- Voor de beschrijving van de sporen en structuren die verbonden kunnen worden met de priorij van het klooster wordt verwezen naar hoofdstukken 4.1, 4.2 en 4.3.

Eventuele begraafplaats:

- De onderzoeksvragen met betrekking tot een eventuele begraafplaats komen te vervallen omdat er tijdens het onderzoek geen graven werden aangetroffen. Enkel spoor 1003, een rechthoekige kelder met aan de binnenzijde bepleistering, werd als een mogelijke grafkelder binnen de kloosterkerk geïnterpreteerd zie alinea 4.2.3. Omdat deze echter zone uiteindelijk buiten de opgraving viel en in-situ werd bewaard, kon dit niet worden geverifieerd.

Het onderzoeksterrein voor de oprichting van de priorij en het klooster:

- Zijn er sporen of structuren aangetroffen uit de periode voor de oprichting van het klooster (eerste helft 15de eeuw)?
- Zie alinea 4.1 voor een uitgebreide beschrijving van de sporen uit FASE 1 (12de-14de eeuw).
- Wat was de relatie met het zich ontwikkelende stedelijke weefsel van Gent? In het bijzonder in de periode vóór de aanleg van de derde stadsomwalling aan het begin van de 14e eeuw.
- Zie alinea 4.1 voor een uitgebreide beschrijving van de sporen uit FASE 1 (12de-14de eeuw).
- Hoe was het terrein toen ingericht?
- Zie alinea 4.1 voor een uitgebreide beschrijving van de sporen uit FASE 1 (12de-14de eeuw).
- Wat was de functie van het terrein?
- Zie alinea 4.1 voor een uitgebreide beschrijving van de sporen uit FASE 1 (12de-14de eeuw).
- Zijn er sporen aanwezig die wijzen op menselijke activiteiten in de ijzertijd of Romeinse tijd of vroeger?
- Er werden geen sporen aangetroffen uit deze perioden. Wel werd uit ophooglaag 1033 handgevormd aardewerk verzameld dat te dateren is in de ijzertijd.

Materiële cultuur:

- Tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren de vondsten, wat is de vondstdichtheid en de conserveringsgraad?

- Het vondstmateriaal is onder te verdelen in vijf vondstcategorieën: aardewerk en bouwceramiek, dierlijk bot, metaal, natuursteen en glas. Er werden geen artefacten uit organische grondstoffen zoals hout of textiel ingezameld. Dit is vermoedelijk te wijten aan het relatief lage aantal afvalcontexten dat werd aangetroffen en vooral de minder goede bewaringstoestanden in deze contexten.
- Het grootste deel van de vondsten komt uit drie afvalcontexten, namelijk sporen 1029, 1041 en 1072. Daarnaast zijn er nog een aantal afvalkuilen (o.a. sporen 1019, 1035), ophooglagen (o.a. sporen 1018, 1022 en 1033), en een greppel (spoor 1078) waaruit relatief veel vondsten werden ingezameld. Zowel het assessment als de analyse van de verschillende vondstcategorieën zijn ondergebracht onder hoofdstuk 5.
- Welke typologische ontwikkeling maakte het aardewerk door in de aangetroffen fasen? In hoeverre zijn (chrono)typologieën met betrekking tot aardewerk en andere materiaalcategorieën uit aangrenzende regio's toepasbaar? Welke overeenkomsten en welke verschillen zijn aanwijsbaar?
- Zie alinea 5.2.

7.2 Confrontatie met resultaten vooronderzoek

De bureaustudie had aangetoond dat het plangebied zich situeerde in het gebied tussen de voormalige tweede en de derde stadsomwalling van de stad Gent. Ook werd duidelijk aangetoond dat het zich bevond ter hoogte van de voormalige priorij van het Klooster van Galilea, gesticht omstreeks 1430. Van de periode voorafgaand aan de stichting van de priorij was tot nu toe weinig bekend. Het is namelijk pas vanaf het begin van de 14de eeuw en de aanleg van de derde stadsomwalling dat het gebied effectief deel uitmaakt van de stad. Wel is duidelijk dat de stad al veel vroeger invloed begint uit te oefenen op de buitengebieden rondom de oorspronkelijke omwalde stadskern. Door deze lange, continue geschiedenis van het plangebied, zeker vanaf 1430 en vrijwel zeker ook al daarvoor, was de archeologische verwachting voor het plangebied zeer hoog. De aanwezigheid van een archeologische site werd op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek zo goed als zeker aangetoond.

De archeologische opgraving heeft deze verwachting uit het bureauonderzoek zeker ingelost. Er werd op het terrein namelijk een complexe stratigrafie aangetroffen die zoals verwacht teruggaat tot de 12de-13de eeuw. Hoewel het gebied op dat moment dus nog buiten de omwalling van de stad Gent gelegen is, staat het toch al onder invloed ervan door de toenemende groei en bloei van de stad in deze periode en worden er al verschillende activiteiten uitgevoerd. Voor de onderzoeklocatie ligt de oudste ingebruikname vermoedelijk in de late 12de eeuw. In eerste instantie wordt het terrein opgehoogd en gedraineerd, maar er vindt mogelijk ook extractie plaats van zand. Ook in de 13de en 14de eeuw komen gelijkaardige grondsporen voor, met name (afval)kuilen en ophooglagen. Er werden tijdens het onderzoek geen duidelijke sporen of structuren aangetroffen die rechtstreeks verbonden kunnen worden met effectieve bewoning of de constructie van gebouwen of huizen in deze vroege occupatiefase. Vermoedelijk was deze wel aanwezig ter hoogte van het huidige woonhuis aan de Hoogstraat, een zone die tijdens het veldonderzoek niet werd onderzocht. De afvalkuilen uit de 13de en 14de eeuw zijn dan te linken aan deze bewoning, maar dit is op basis van de resultaten van het veldwerk niet helemaal hard te maken. In combinatie met de historische bronnen die handelen over de oprichting van de Priorij van Galilea in 1431 lijkt dit echter wel zeer aannemelijk te zijn.

Op basis van cartografische en historische bronnen uit het bureauonderzoek was reeds duidelijk dat de onderzoekslocatie en het daar gevestigde klooster van Galilea vanaf de 15de eeuw (FASE 2) grote aanpassingen onderging. Het is duidelijk dat de stichting van het klooster in 1431 een grote verandering betekende voor het terrein. Het sporenbestand dat tijdens het onderzoek werd aangetroffen, ondersteunt hetgeen al was gekend uit de historische bronnen

en leverde bijkomende informatie op voor de 350 jaar dat het klooster heeft bestaan. Zo kon er in het sporenbestand van FASE 2 een onderscheidt gemaakt worden in een periode vóór (FASE 2A) de verwoestende gebeurtenissen uit de 16de eeuw en de periode erna (FASE 2B).

In de 15de eeuw werd het kloostercomplex met kerk, rondgang, priorij en andere (bij)gebouwen in sneltempo opgetrokken. Verschillende sporen en structuren konden aan deze bouwphase (FASE 2A) worden gelinkt, waaronder de fundering van de kerk, verschillende funderingen van bijgebouwen en enkele afvalstructuren. De bijgebouwen situeerden zich in deze fase voornamelijk op het oostelijke deel van de opgravingszone. De verwoestende gebeurtenissen uit de 16de eeuw die als gevolg hadden dat grote delen van het klooster moesten worden gerestaureerd leverde ook verschillende sporen op, getuige de grote puinkuilen die tijdens het onderzoek werden aangetroffen. De bijgebouwen uit FASE 2A werden door deze gebeurtenissen erg hard getroffen en niet meer heropgebouwd. De bebouwing in FASE 2B situeerde zich in het westelijke deel en komt zeer nauwkeurig overeen met hetgeen staat weergegeven op de kaarten en plannen uit de 18de eeuw, zoals de Ferrariskaart en het opmetingsplan uit 1798. Van deze tweede bouwphase werden ook twee afvalcontexten geselecteerd voor verder natuurwetenschappelijk onderzoek waardoor meer info werd ingezameld over de bestaanseconomie van de bewoners in deze periode.

Na de ontbinding van de kloostergemeenschap in 1783 werden de kloostergebouwen nog voor een tiental jaar gebruikt als meisjesschool, maar in 1798 verkocht als nationaal goed. Een groot deel van de kloostergebouwen en de kloosterkerk worden al snel afgebroken en het complex wordt opgedeeld in verschillende percelen. De priorij aan de Hoogstraat 19 blijft wel behouden. In de loop van de 20ste en 21ste eeuw ondergaat het perceel en de aanwezige gebouwen geen grote wijzigingen meer.

8 Samenvatting

In het kader van een nieuwe ontwikkeling ter hoogte van Hoogstraat 19 te Gent heeft BAAC Vlaanderen een archeologische onderzoek uitgevoerd binnen het plangebied. Op basis van een bureaustudie was de archeologische waarde van het terrein reeds als zeer hoog aangestipt. Een definitieve opgraving van het ganse terrein tot op verstoringsdiepte diende zich bijgevolg aan. De opgraving werd uitgevoerd in verschillende fases tussen januari 2019 en maart 2022. Voorliggend Eindverslag geeft de resultaten van deze opgraving weer en tracht daarbij de occupatiegeschiedenis vanaf de 12de te reconstrueren.

De bureaustudie had aangetoond dat het plangebied zich situeerde in het gebied tussen de voormalige tweede en de derde stadsomwalling van de stad Gent. Ook werd duidelijk aangetoond dat het zich bevond ter hoogte van de voormalige priorij van het Klooster van Galilea, gesticht omstreeks 1430. Van de periode voorafgaand aan de stichting van de priorij was tot nu toe weinig bekend. Het is namelijk pas vanaf het begin van de 14de eeuw en de aanleg van de derde stadsomwalling dat het gebied effectief deel uitmaakt van de stad. Wel is duidelijk dat de stad al veel vroeger invloed begint uit te oefenen op de buitengebieden rondom de oorspronkelijke omwalde stadskern. Door deze lange, continue geschiedenis van het plangebied, zeker vanaf 1430 en vrijwel zeker ook al daarvoor, was de archeologische verwachting voor het plangebied zeer hoog. De aanwezigheid van een archeologische site werd op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek zo goed als zeker aangetoond.

De archeologische opgraving heeft deze verwachting uit het bureauonderzoek zeker ingelost. Er werd op het terrein namelijk een complexe stratigrafie aangetroffen die teruggaat tot de 12de-13de eeuw. Hoewel het gebied op dat moment dus nog buiten de omwalling van de stad Gent gelegen is, staat het toch al onder invloed ervan door de toenemende groei en bloei van de stad in deze periode en worden er al verschillende activiteiten uitgevoerd. Zoals valt af te leiden uit verschillende historische documenten die verboden zijn met de oprichting van het leprozenhuis in 1146 en de uitbreiding ervan met het Marialand in 1176, is het stadsbestuur zelf die deze activiteiten aanstuurt. Voor de onderzoeklocatie ligt de oudste ingebruikname vermoedelijk in de late 12de eeuw. In eerste instantie wordt het terrein opgehoogd en gedraineerd, maar er vindt mogelijk ook extractie plaats van zand. Ook in de 13de en 14de eeuw komen gelijkaardige grondsporen voor, met name (afval)kuilen en ophooglagen. Er werden tijdens het onderzoek geen duidelijke sporen of structuren aangetroffen die rechtstreeks verbonden kunnen worden met effectieve bewoning of de constructie van gebouwen of huizen in deze vroege occupatiefase. Vermoedelijk was deze wel aanwezig ter hoogte van het huidige woonhuis aan de Hoogstraat, een zone die tijdens het veldonderzoek niet werd onderzocht. De afvalkuilen uit de 13de en 14de eeuw zijn dan te linken aan deze bewoning, maar dit is op basis van de resultaten van het veldwerk niet helemaal hard te maken. In combinatie met de historische bronnen die handelen over de oprichting van de Priorij van Galilea in 1431 lijkt dit echter wel zeer aannemelijk te zijn.

De precieze aard en omvang van deze bewoning is dus niet geheel te achterhalen. Omdat het gebied tot het begin van de 14de eeuw nog buiten de stadsomwalling gelegen was zal het in eerste instantie in gebruik zijn geweest als weide- of akkerland. Het aantal woningen en gebouwen zal waarschijnlijk nog zeer beperkt zijn geweest en verspreid doorheen het gebied. Hoewel er zeker activiteiten hebben plaatsgevonden, waren ze vermoedelijk nog niet zeer intensief, vandaar ook vermoedelijk het ontbreken van concrete samenhangende bewoningssporen of structuren. De activiteiten uit deze fase moeten dus in eerste instantie gezien worden in het teken van het bouwrijp maken van de gronden en de eerste exploitatie ervan, mogelijk als weide of akker en de extractie van zand en pas in een eindfase ook in het teken van bewoning.

Op basis van cartografische en historische bronnen was reeds duidelijk dat de onderzoekslocatie en het daar gevestigde klooster van Galilea vanaf de 15de eeuw (FASE 2) grote aanpassingen onderging. Het is duidelijk dat de stichting van het klooster in 1431 een grote verandering betekende voor het terrein. Het sporenbestand dat tijdens het onderzoek werd aangetroffen, ondersteunt hetgeen al was gekend uit de historische bronnen en leverde bijkomende informatie op voor de 350 jaar dat het klooster heeft bestaan.

Gedurende de 15de eeuw werd het kloostercomplex met kerk, rondgang, priorij en andere (bij)gebouwen in sneltempo opgetrokken. Verschillende sporen en structuren konden aan deze bouwphase (FASE 2A) worden gelinkt, waaronder de fundering van de kerk, verschillende funderingen van bijgebouwen en enkele afvalstructuren. De bijgebouwen situeerden zich in deze fase voornamelijk op het oostelijke deel van de opgravingszone. De verwoestende gebeurtenissen uit de 16de eeuw die als gevolg hadden dat grote delen van het klooster moesten worden gerestaureerd leverde ook verschillende sporen op, getuige de grote puinkuilen die tijdens het onderzoek werden aangetroffen. De bijgebouwen uit FASE 2A werden door deze gebeurtenissen erg hard getroffen en niet meer heropgebouwd. De bebouwing in FASE 2B situeerde zich in het westelijke deel en komt zeer nauwkeurig overeen met hetgeen staat weergegeven op de kaarten en plannen uit de 18de eeuw, zoals de Ferrariskaart en het opmetingsplan uit 1798. Van deze tweede bouwphase werden ook twee afvalcontexten geselecteerd voor verder natuurwetenschappelijk onderzoek waardoor meer info werd ingezameld over de bestaanseconomie van de bewoners in deze periode.

Na de ontbinding van de kloostergemeenschap in 1783 werden de gebouwen en goederen van het klooster onder het toezicht van het Comité voor de Religiekas en van de Jointe voor de Afgeschatte Kloosters geplaatst. De kloostergebouwen werden in 1786 ter beschikking gesteld van de Ursulinen. Zij hielden er bijna tien jaar een meisjesschool maar in 1796 maakte het Frans bewind een einde aan het Ursulinenklooster. Het Franse bewind verkocht het kloostercomplex in 1798 als nationaal goed. Op het primitieve kadaster van 1834 zien we hoe de kloostergebouwen plaats hebben geruimd voor woningen en het terrein is opgedeeld in percelen. Een groot aantal bijgebouwen van het klooster is nog steeds te herkennen, zeker aan de kant van de Hoogstraat en op de hoek van de Hoogstraat met de Holstraat. De kloosterkerk en de kloostergebouwen zelf zijn inmiddels volledig verdwenen. In de loop van de 20ste en 21ste eeuw onderging het perceel en de aanwezige gebouwen geen grote wijzigingen meer. ondergaan.

9 Lijsten

9.1 Figurenlijst

Figuur 1: Geplande ingrepen op het gelijkvloers. Noorden is onder.	7
Figuur 2: Geplande ingrepen op het kelderniveau, met de opgravingszone. Noorden is onder.	8
Figuur 3: Plangebied en geplande ingreep op plan van het Ursulinenklooster uit 1798.	9
Figuur 4: fase 1; opvolging van het graven van de liftput in zone 3.	11
Figuur 5: fase 2; verwijderen van de mazouttank (links) en documenteren van de fundering van de oorspronkelijke kloosterkapel (rechts) tegen de zuidelijke perceelsmuur.	12
Figuur 6: fase 2; opvolging van enkele sonderingsputten tegen de buitengevel van de gebouwen in zone 1.	12
Figuur 7: Foto genomen van de situatie ter hoogte van zone 2. Het poortebouw ter plaatse zal behouden blijven en binnen het gebouw zal enkel de bestaande vloer vervangen worden er zal bijgevolg geen afgraving plaatsvinden.	15
Figuur 8: Foto van de zware funderingsmuur van de oorspronkelijke kloosterkapel die werd aangetroffen in het zuidelijke deel van zone 1.	16
Figuur 9: Foto van profiel 1.	27
Figuur 10: Foto van profiel 2.	28
Figuur 11: Foto van profiel 3 (links) en profiel 5 (rechts).	28
Figuur 12: Foto van profiel 4.	29
Figuur 13: Foto van profiel 6.	29
Figuur 14: Foto van profiel 7.	30
Figuur 15: Profieltekeningen en beschrijvingen.	31
Figuur 16: De middeleeuwse waterlopen weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel. De Portusomwalling (eerste omwalling) is aangeduid met de zwarte stippellijn. De 12 ^{de} eeuwse watergordel in het paars. De huidige onderzoekslocatie situeert zich ter hoogte van de groene ster, net ten westen van de Oude Houtlei en de Torenpoot.	33
Figuur 17: Ligging van het Marialand (paars) en het leprozenhuis (groen) ten opzichte van het plangebied (rood). Projectie op het GRB.	34
Figuur 18: Schematische voorstelling van de uitbreiding van de middeleeuwse stad in de 12 ^{de} -14 ^{de} eeuw. De rode ster geeft de locatie weer van het plangebied. (Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarcheologie).	35
Figuur 19: Profieltekeningen en foto's van profiel 4 en 5, met sporen 1037 en 1033.	37
Figuur 20: Vlakfoto en coupefoto van greppel, spoor 1078.	38
Figuur 21: Vlakfoto's van de kuilen die zich aftekenen op vlak 2 in werkput 1.	39
Figuur 22: Coupefoto's en tekening van sporen 1054 en 1055.	40
Figuur 23: Spoor 1035; vlakfoto (linksboven), coupefoto (rechtsboven), coupetekening en beschrijving (beneden).	41
Figuur 24: Links: Opmetingsplan van het Ursulinenklooster uit 1798, met de kerk, kloosterrondgang, priorij en andere (bij)gebouwen. Rechts: detail van de opgravingszone. De contouren van de het plangebied (rood) en de onderzochte parkeerkelder (groen) zijn aangeduid. Het noorden bevindt zich bovenaan.	46
Figuur 25: Historische kaarten uit de 16 ^{de} eeuw met aanduiding van de locatie van het kloostercomplex. Bovenaan Het Panoramische Gezicht op de stad Gent, (ca. 1534, noorden is rechts); onderaan links: Jacob Van Deventer (ca. 1560; noorden is bovenaan); onderaan rechts: Georg Braun en Frans Hogenberg (ca. 1572; noorden is bovenaan).	47
Figuur 26: Historische kaarten uit de 17 ^{de} eeuw met aanduiding van de locatie van het kloostercomplex. Links: Jacob Horenbault (1619); rechts: Sanderus-Hondius met aanduiding van de priorij (groene kader) (1641). Op beide kaarten is het noorden rechts gelegen.	48
Figuur 27: Projectie van het plangebied (rood) en de opgravingszone (groen) op een uitsnede van de Ferrariskaart (1771-1778). Het noorden bevindt zich bovenaan.	49

Figuur 28: Overzichtsfoto's van de kerkfundering, spoor 1002.	52
Figuur 29: Links: detailfoto van de getrapte opbouw van de fundering en de bovenbouw met natuurstenen (rode pijl) parament. Rechts: locatie van de mogelijke grafkelder (spoor 1003, rode rechthoek) ten opzichte van de kerkfundering.....	53
Figuur 30: Overzicht van vlak 1 in werkput 1 met aanduiding van de funderingen die vermoedelijk dateren in FASE 2A. Samen vormen ze vermoedelijk twee aparte bijgebouwen die niet staan afgebeeld op het plan uit 1798. Spoor 1014 is met oranje stippellijn doorgetrokken tot tegen de noordelijke putwand. Voor sporen 1027/1043 is met de oranje stippellijn de mogelijke reconstructie weergegeven.	54
Figuur 31: Foto's van funderingen 1013 en 1014. Bovenaan: overzichtsfoto van spoor 1013 en 1014 met zicht op de opbouw van 1014 in profiel 2; Linksonder: Spoor 1014 loopt verder door in noordelijke richting; Rechtsonder: detailfoto van de opbouw van spoor 1013.....	56
Figuur 32: detailfoto van fundering 1043.	57
Figuur 33: detailfoto van vloer 1044.	58
Figuur 34: detailfoto van de parallel lopende funderingen 1064 (links) en 1065 (rechts).....	59
Figuur 35: Foto's van de puinkuilen op vlak 1.....	60
Figuur 36: Foto's van de structuren uit FASE 2B in het westen van werkput 1.....	61
Figuur 37: Spoorfoto's en coupefoto's van afvalbak 1041.	63
Figuur 38: Spoorfoto en coupefoto van afvalbak 1029.	64
Figuur 39: Spoorfoto en coupefoto van afvalbak 1072.	64
Figuur 40: Plangebied op het primitief kadaster (1834).	66
Figuur 41: Diagnostisch aardewerk uit de late middeleeuwen.....	74
Figuur 42: Diagnostisch aardewerk uit S1029.....	76
Figuur 43: foto's van de kandelaar na de restauratie (vnr: 92).	79
Figuur 44: V44; V99-1 en 99-2	81
Figuur 45: links V71 – Apothekersflesje van levertraan; rechts V98 - wijnfles.....	82
Figuur 46: V98: 1: beker met graveringen - 2: voet van een roemer – 3: opgebolde bodem van en mogelijke berkemeier	83
Figuur 47: links V99 – wetsteen uit S 1029; rechts V78 – vijzel uit S 1080.....	84
Figuur 48: links S1080 – rechts te zien de ronde vijzel met de vier ribben in de vloer gemetseld; rechts VNR 78 – zijkant van de vijzel met gat	85
Figuur 49: Cleithrum vis (S1029).....	90

9.2 Plannenlijst

Plan 1: Plangebied op topografische kaart (digitaal; 1:10.000; 16.09.2020).....	2
Plan 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB) (digitaal; 1:250; 06.12.2022)	2
Plan 3: plangebied met de onderzoekszones per uitgevoerde fase op het GRB (digitaal; 1:250; 06.12.2022).	14
Plan 4: Allesporenplan Vlak 1 (digitaal; 1/125; 07/05/2024).....	21
Plan 5: Allesporenplan Vlak 2 (digitaal; 1/75; 07/05/2024).....	22
Plan 6: Faseringsplan Vlak 1 (digitaal; 1/125; 07/05/2024).....	23
Plan 7: faseringsplan Vlak 2 (digitaal; 1/75; 07/05/2024).....	24
Plan 8: Locatie aangelegde profielen in zone 1 (digitaal; 1:250; 09.01.2022).	26
Plan 9: ASK met Greppels en ophooglagen FASE1 (digitaal; 1:75; 07/05/2024).	38
Plan 10: ASK met Greppels en ophooglagen FASE1 (digitaal; 1:75; 07/05/2024).....	39
Plan 11: Projectie van de ASK van vlak 1 met aanduiding van het muurwerk op het opmetingsplan uit 1798 (digitaal; 1:100; 07/05/2024).....	51
Plan 12: Projectie van de ASK van vlak 1 met aanduiding van de sporen uit FASE 2A op het opmetingsplan uit 1798 (digitaal; 1:100; 07/05/2024).....	55

9.3 Tabellenlijst

Tabel 1: Overzicht van oppervlakte en vlakhoogtes van de aangelegde werkputten.	14
Tabel 2: Vondsten.....	68
Tabel 3: Overzicht aantal botfragmenten per context (n=36) met vermelding van de inzamelwijze	87
Tabel 4: Kwantificatie per diersoort en categorie van alle contexten.....	88
Tabel 5: Kwantificatie per diersoort en categorie volgens verzamelwijze	89
Tabel 6: Gegevens van de gewaardeerde en geanalyseerde monsters.	94
Tabel 7: Oplijsting en motivatie voor bewaring of deselectie van de stalen	96

10 Bibliografie

- AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2021. *Code van goede praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren (versie 4.0)*, Brussel. Available at: https://www.onroerenderfgoed.be/sites/default/files/2019-03/CGP_V4_geen_TC_20190322.pdf.
- AGIV, 2024a. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Digitaal Hoogte Model. Available at: <https://www.geopunt.be/>.
- AGIV, 2024b. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Grootchalig Referentiebestand (GRB). Available at: <https://www.geopunt.be/>.
- BERKERS, M. & STOOPS, G., 2009. Peperstraat 2-16 & 30-34. *Archeologisch onderzoek in Gent 2000-2009 (Stadsarcheologie. Bodem en Monument in Gent)*, 3, pp.40-57.
- BIBLIOTECA NACIONAL DE ESPANA, 2012a. Ghent by Jacob Van Deventer. Available at: www.bdh-rd.bne.es.
- BIBLIOTECA NACIONAL DE ESPANA, 2012b. Ghent by Jacob Van Deventer.
- BILLEMONT, J. et al., 2019. *Gent, archeologische opgraving Sint-Michielsstraat. - vondsten achter de Veste- BAAC Vlaanderen Rapport*,
- BILLEMONT, J., TERRY, B. & VANOVERBEKE, R., 2013. *Archeologische opgraving Gent, Sint-Michielsstraat. BAAC Vlaanderen Rapport 1230*,
- BONTE, M. et al., 2009. *De Coupure in Gent. Scheiding en verbinding*, Gent: Academia Press.
- VAN DEN BROEKE, P., 2012. *Het handgevormd aardewerk uit de ijzertijd en de Romeinse tijd van Oss-Ussen, Studies naar typochronologie, technologie en herkomst*, Leiden.
- BROGET, G., 1995. De groete strate buiten Torre. Van de Turrepoortsteeg tot aan de Holstraat. *Ghendtsche Tydinghen*, 24(4), pp.182-198.
- CAPITEYN, A., CHARLES, L. & LALEMAN, M.C., 2007. *Historische atlas van Gent*, Amsterdam.
- CARTESIUS, 2024. Cartesius. Available at: www.cartesius.be.
- COENE, A. & DE RAEDT, M., 2011. *Kaarten van Gent. Plannen voor Gent 1534-2011*, Gent: Snoeck.
- DATABANK ONDERGROND VLAANDEREN, 2023. Portaal. Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/>.

- DEBONNE, V., 2020. *Baksteenbouw in de late middeleeuwen. Constructieve gebruiken, chronologie en regionale tendensen*, Brugge.
- DEBONNE, V., 2019. *Gent, site Oude Schaapsmarkt. Muurfragment uit de 13de eeuw*, Brussel.
- DEBONNE, V., 2015. *Uit de klei, in verband. Bouwen met baksteen in het graafschap Vlaanderen 1200-1400*. KU Leuven.
- DEBONNE, V. & HANECA, K., 2011. Baksteen en boomringen : een verfijnde bouwchronologie van het hallenkor van de Onze-Lieve-Vrouwekerk in Damme. *Relicta*, 7, pp.67-100.
- DEMOEN, D., 2013. *Archeologisch onderzoek Gent, Hoogstraat, BAAC Vlaanderen Rapport 27*, Gent.
- DOV VLAANDEREN, 2024a. Databank Ondergrond Vlaanderen, Bodemkaart. Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be>.
- DOV VLAANDEREN, 2024b. Databank Ondergrond Vlaanderen, neogeen/paleogeen (tertiair). Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be>.
- DOV VLAANDEREN, 2024c. Databank Ondergrond Vlaanderen, Quartair. Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be>.
- DUBBE, B., 2012. *Huusraet. Het stedelijk woonhuis in de Bourgondische tijd.*, Hoorn.
- DUSAR, M., DREESEN, R. & DE NAEYER, A., 2009. *Natuursteen in Vlaanderen, versteend verleden* Renovatie., Mechelen: Wolters Kluwer België NV.
- EGAN, G., 2010. *The medieval household. Daily living c. 1150 - c. 1450 (Medieval finds from excavations in London: 6)*, London.
- GEOPUNT, 2024. Geopunt Vlaanderen: Ferraris kaart - Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsbisdom Luik, 1771 - 1778. Available at: <https://www.geopunt.be/>.
- GEOPUNT VLAANDEREN, 2024. Catalogus. Available at: <https://www.geopunt.be/catalogus>.
- DE GROOTE, K., 2008. *Middeleeuws aardewerk in Vlaanderen. Techniek, typologie, chronologie en evolutie van het gebruiksgoed in de regio Oudenaarde in de volle en late middeleeuwen (10de-16de eeuw)*, Brussel.
- DE GROOTE, K., 2015. Technische en typologische analyse van het aardewerk uit drie afvalcontexten (13de-16de eeuw) afkomstig uit de cisterciënzerinnenabdij van Herkenrode. *Relicta - Archeologie, Monumenten- & Landschapsonderzoek in Vlaanderen*, 13, pp.201-300.
- VAN HECKE, E. et al., 2010. *Atlas van België. Landschappen, platteland en landbouw*, Academia Press.

- INVENTARIS ONROEREND ERFGOED, 2024. Inventaris Onroerend Erfgoed.
Available at: <https://inventaris.onroenderfgoed.be>.
- LALEMAN, M.C., 2014. BODEMVERHALEN: 40 JAAR ARCHEOLOGISCH STADSONDERZOEK IN GENT. *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde*, 68, p.748.
- LALEMAN, M.C. & RAVESCHOT, P., 1991. Inleiding tot de studie van de woonhuizen in Gent, periode 1100-1300, de kelders. *Verhandelingen van de Koninklijke academie voor wetenschappen, letteren en schone kunsten van België*, 53(54).
- LALEMAN, M.C. & STOOPS, G., 2008. Baksteengebruik in Vlaamse steden: Gent in de Middeleeuwen. In *Jaarboek Abdijmuseum Ten Duinen 1138. Novi Monasterii*. Koksijde, pp. 163–183.
- LINTEN, S., 2018. *Archeologienota Gent Hoogstraat 19, BAAC Vlaanderen Rapport 749*, Gent.
- ONROEREND ERFGOED VLAANDEREN, 2024. Inventaris onroerend erfgoed.
Available at:
[https://inventaris.onroenderfgoed.be/themas/3238#:~:text=Sinds 1918-19 werd het,huidige laan \(ingang Offerlaan\).](https://inventaris.onroenderfgoed.be/themas/3238#:~:text=Sinds 1918-19 werd het,huidige laan (ingang Offerlaan).)
- VAN REMOORTER, O., 2016. 11.1 Aardewerk. In *Van Blekerij tot spinnerij. Archeologisch onderzoek aan de Burgstraat-Perkamentstraat te Gent, BAAC Vlaanderen Rapport 100*.
- VAN REMOORTER, O., 2019. 5.1 Aardewerk in: *BILLEMONT J. et al, Gent Sint-Michielsstraat, BAAC Vlaanderen Rapport 1230*,
- VAN REMOORTER, O., SCHELLENS, S. & VANOVERBEKE, R., 2016. *Archeologische opgraving Gent-Bibliotheekstraat, Gent*.
- RIJKSARCHIEF IN BELGIË, 2023. Primitief kadaster. Available at:
<https://search.arch.be>.
- RIJKSARCHIEF IN BELGIË, 2024. Rijksarchief te Gent: Priorij Galilea te Gent.
Available at: https://search.arch.be/eac/eac-BE-A0500_114524_DUT.
- Scheepsma, W.F., 1997. *Deemoed en devotie: De koorvrouwen van Windesheim en hun geschriften*, Amsterdam.
- STAD GENT, *Stadsarchief Gent*,
- STAM, stadsmuseum G., 2024. Panoramisch Gezicht op Gent in 1534. Available at:
https://stamgent.be/nl_be/collectie/kunstwerken/00474.
- STOOPS, G. et al., 2017. De Posteernestraat: voor- en nageschiedenis van een doorgang in een middeleeuwse stadsmuur. In *Gentse geschiedenissen ofte, nieuwe historiën uit de oudheid der stad en illustere plaatsen omtrent Gent*.
- TERRY, B. et al., 2023. *Eindrapport opgraving Gent Biezekapelstraat -*

Poortgebouw. BAAC Vlaanderen Rapport 2423, Gent.

TERRYN, B., 2022. *Eindverslag Opgraving Antwerpen, Vleminckveld (BAAC Vlaanderen Rapport 2245), Gent.*

VANOVERBEKE, R., 2022. *BAAC Vlaanderen rapport 2067: Twee nieuwe Stenen voor Gent. Eindverslag: Gent, Oude Schaapmarkt - Houtbriel, Gent.*

VANOVERBEKE, R. et al., 2016. *Van blekerij tot spinnerij. Archeologisch onderzoek aan de Burgstraat-Perkamentstraat te Gent, BAAC Vlaanderen rapport 100, Gent.*

VANOVERBEKE, R. & JANSSENS, N., 2017. *Archeologische prospectie met ingreep in de bodem: Gent, Maagdestraat 14-16, BAAC Vlaanderen Rapport Nr. 722, Gent.*

VERHULST, A., 1959. Twee oorkonden van Filips van de Elzas voor het Leprozenhuis, bevattende nieuwe informatie betreffende de geschiedenis van Gent in de 12e eeuw. *De voorgeschiedenis, Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, 13.

11 Bijlagen

11.1 Kaartmateriaal

11.1.1 Allesporenkaart Vlak 1

11.1.2 Allesporenkaart Vlak 2

11.1.3 Faseringsplan Vlak 1

11.1.4 Faseringsplan Vlak 2

11.2 Lijsten

11.2.1 Sporenlijst

11.2.2 Vondstenlijst

11.2.3 Fotolijst

11.3 Bijlagen bij hoofdstuk 5: vondsten

11.3.1 Assessmenttabel aardewerk

11.3.2 Determinatietabel metaal

11.3.3 Conserveringsrapport metaal

11.3.4 Assessmenttabel glas

11.3.5 Determinatietabel dierlijk bot

11.4 Bijlagen bij hoofdstuk 6: Stalen

11.4.1 Analyserapport botanie (pollen en macroresten) - L. den Boef & S. Delaney (BAAC bv)